АЛЬМАНАХ

УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТТЯ В КРАКОВІ

КРАКІВ — 1931.

VELUT
ÆVO
ARBOR

АЛЬМАНАХ
УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТ
В КРАКОВІ

ЗІБРАЛА І ВИДАЛА РЕДАКЦІЙНА КОЛЄҐІЯ В СКЛАДІ: ВОЛОДИМИР НИЧАЙ, МИКОЛА БАЖАНСЬКИЙ, ЯРОСЛАВ САЛУК, ІВАН КРАСНИК

1931.
НАКЛАДОМ
Т-ВА „УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ГРОМАДА"
В КРАКОВІ

Виконано в друкарні ОО. Василіян в Жовкві.

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Видаючи цей Альманах — огляд студентського життя у Кракові — належить зазначити, що це тільки перша частина праці, закроєної ширше. На видання її в цілости не позволяють нам передусім наші невеличкі фонди, а звертатись утертим шляхом усяких закликів складання на цю ціль добровільних датків ми не мали ні сміливости, ні сумління.

Видаємо його в 7 літню річницю існування Української Студентської Громади в Кракові. Це заразом перший того рода почин за стільки літ існування поважної ґрупи укр. молоді, що студіює на краківських Високих Школах і тому хотілосяб бачити його у більше святочній формі.

Хочемо, щоб він був певного рода тревалою, хоч і скромною памяткою для тих укр. студентів, що рік-річно приходять щораз численніше через брак власного училища студіювати на краківських Вис. Школах, створюючи тут один з найчисленніших осередків українського студенства під сучасну пору. А скількиж Українців з ріжниж дільниць у минулому, чи ще в недавніх, передвоєнних часах, зокрема у часах сецесії у збільшеному числі проживало на студіях у Кракові, чи то у XIX, XVIII вв. і ранше.

Про цих студентів, з яких багацько відтак заняло або занимає визначні місця у нашому громадському життї, як також про їхні орґанізовані гурти знаємо дуже мало через брак відповідніх матеріялів, записків, протоколів або виданих кимнебудь споминів.

Тому зладження докладної хроніки, яка охоплювалаб усе студентське життя, стрічає великі перешкоди. Щоб всежтаки вивязатись з наложеного на Редак. Колєґію завдання, ми в першій мірі віддаємо голос на сторінках нашого Альманаху кільком чільним представникам нашого громадянства, що у цьому життю брали безпосередню участь.

Ще одно годилосяб зазначити. Започатковуючи отсим видавання у будуччині подібних збірників, хочемо цим дати молодим авторам змогу й місце поміщувати їхні праці часто високої літературної або наукової вартости, не позволяти, щоби невикористані припадали пилом на студ. поличках, а зробити їх власністю цілої суспільности.

А рівночасно може вдасться цею дорогою збити хибний погляд богатьох людей про вбогість інтелєктуального

життя краківського студентства. Якщо для них рішаючим є видавнича діяльність, то мають вповні рацію, бо, правда, поза надрукованням праць молодих студентів-ґеографів під проводом проф. Кубійовича у Ґеографічному збірнику, виданім у 1930 р., инших спроб принайменше у повоєнньому часі не має.

Та цей закид більше формального характеру. Хто з життям краківського студентства ближче познайомиться, дуже приємно здивується, побачивши ту ріжноманітність праці крак. студентства, численні, що правда не реклямовані, імпрези, ті живі ґазетки зі старанно опрацьованими статтями (крак. специфік, що має заступити льокальний журнал), цей вертеп з перлинами невимушеного, студентського гумору, ті численні реферати з ріжних ділянок, існування своєрідньої »Богеми« — письмеників й гуртка мистецтва »Ладо«, що творами своїх членів заповнює програму на досить високому уровені поставлених літературних вечорів, аматорська сценка і т. п.

І це не тільки хвилево, в часі соломяного запалу, — ця праця йде орґанізовано з хвилею оснування У. С. Г. і змагається з кожним роком, як ряди Т-ва більшають. Брак відповідних фондів, а може й ініціятиви чи відваги не позволяють ділитися нашими надбаннями з ширшим загалом.

Вкінці почуваємося до милого обовязку зложити отсим щиру подяку: ВП. П. Проф. Зілинському за уділення богатьох цінних вказівок відносно видання »Альманаху«, переведення друк. коректи та зладження окремої статті;

ВП. ПП. Проф. Б. Лепкому та В. Стефаникові за уділення важних вказівок в напрямі призбирання історичного матеріялу з життя крак. студентства та надруковання своїх споминів;

ВСЧ. ОО. Хрущеві і Процеві, ВП. Пані Катрі Гриневичевій, ВП. П. арт. маляр. Дамянові Горняткевичеві за це, що не відмовили нашому проханню і надіслали свої цінні спомини; дописувачам поодиноких корпорацій та Секцій У. С. Г. за передання готових статей з життя їхніх орґанізацій, згл. докладних звітів з життя цих орґанізацій, на основі яких зладжено короткі огляди життя корпорацій та секцій; членам крак. »Просвіти«, а зокрема ВП. ПП. Л. Цибякові, голові »Просвіти«, О. Целевичеві та Мацелюхові за устні дані з минулого й за те саме ВП. Д-рові В. Старосольському;

ВП. П. О. Гронському за технічну поміч та вкінці П. Т. Управі Друкарні Вс. ОО. Василіян, що доложила чимало старань при виданні цеї книжки.

За Редакційну Колеґію

В. Ничай.

Д-р ІВАН ЗІЛИНСЬКИЙ.

ДЕЩО ПРО КРАКІВ, ПРО ЙОГО СТАРИННІ ПАМЯТКИ ТА ПРО НАУКОВУ ПРАЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЯГАЙЛОНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.

Уперше був я в Кракові в 1899 р., ще як ученик VII. кляси ґімн., в товаристві більшої прогульки учеників вищих кляс української ґімназії в Перемишлі під проводом пок. проф. Івана Прийми.

Цей незабутній, довголітній мій господар кляси, якому — побіч пок. дир. Григорія Цеглинського й таких учителів, як: пок. Кость Горбаль, Северин Зарицький, Олексій Ярема і живий ще Григорій Величко — я й мої шкільні товариші завдячуємо дуже багато, улаштовував часто подібні прогульки в ближчі й дальші околиці Перемишля та обїздив свого часу майже всі міста східньої Галичини з дуже добрим хором перемиської ґімназії.

Проф. Прийма, колишній студент Ягайлонського університету, знав добре Краків і протягом кількох днів показав нам не тільки копальню соли у Величці та все замітніше в Кракові, а водив нас через гарний Вольський ліс аж на Бєляни, де ми оглянули інтересний монастир Камедулів і любувалися чудовим видом з монастирської гори на Краків, Вислу — аж ген на сніжні верхи Татр. Дуже весело було нам підчас цілої прогульки. Ми мали між собою добрий хор під проводом тов. Івана Смолинського, тепер ґімн. проф. в Станиславові, що скрізь популярно писувався співанням українських пісень, які полякам дуже подобалися.

Краків зробив на нас сильне враження, ми завидували полякам збережання в цьому місті стільки незвичайно цікавих і цінних історичних та культурних памяток і наш провідник зробив нам дуже милу несподіванку, коли показав нам в цьому польському Римі також такі близькі нам памятки як: Ягайлонську каплицю Чесного Хреста на Вавелю, церкву св. Норберта з цікавим іконостасом, що його малювали учні Матейка на підставі його проєкту.

Були ми також у домівці Т-ва »Просвіта«, де довідалися, що в Кракові живе досить багато українців, усяких урядовців, залізничників, почтовців, слуг і робітників.

У славному тоді театрі ім. Словацького мали ми бачити заповіджене »Веселє« Виспянського та в останній хвилі замінено його чомусь на наш великий жаль штукою »Тамтен«. — Оглядали ми також, розуміється, всі музеї, Ягайлонську бібліотеку та й сам університет з авлею і мені тоді навіть на думку не прийшло, що я колись буду викладати на цьому університеті українську мову.

Пізніше вступав я ще в 1902 р. на короткий час до Кракова, вже як студент віденського університету, в часі т. зв. »сецесії« та оглядав докладніше м. і. музей ім. Чарторийських, де мене вже в 1899 р. зацікавили ріжні старинні дипльоми з величезними печатями й старинні книги, писані кирилицею з гарними малюнками та ініціялами.

Та щойно згодом, коли в 1926 р. покликано мене на краківський університет, мав я змогу докладніше переконатися, як багато цінних для нас памяток, досі цілком не знаних або недостаточно використаних, криють у собі ріжні краківські бібліотеки й архіви.

Тут згадаю тільки коротко, що в самім музею ім. Чарторийських зберігається кількадесять незвичайно цінних українських грамот з XIV і XV в., писаних кирилицею, починаючи від фундаційної грамоти короля Казимира з 1349 р., з яких важніші я сфотографував для видання Київської Академії Наук; — дальше т. зв. Лавришівська евангелія з початку XIV в., дуже важна для історії білоруської та української мови; а крім того велика скільксть пізніших рукописів, співаників і рідких стародруків находиться в бібліотеці Польської Академії Наук, у музею ім. Чапських, у Ягайлонській бібліотеці і і.

У цій останній бібліотеці знайшов я оригінали двох листів Шевченка до свого приятеля Бронислава Залєського, а саме: 1) з дня 9. X. 1854 р. з Новопетровського форту; 2) з дня 10. VIII. 1859 р. з Астрахані; дальше лист Миколи Гоголя до Богдана Залєського, писаний в українській мові та листи П. Куліша до Крашевського. — Крім цього зберігаються в Ягайлонській бібліотеці посмертні папери Жеготи Павлі, Зоряна Ходаковського та багато інших ріжних рукописних збірників, що містять у собі чимало цінних матеріялів для українознавства. Так напр., переглядаючи ріжні пісенні збірники на просьбу Михайла Возняка, знайшов я там незвичайно цінну »думу про козака-нетягу« в записі кінця XVII в., яку оголосив М. Возняк у Ювилейному збірнику на пошану акад. Михайла Грушевського, Київ 1928, т. II., стор. 26-33. — Інші українські пісні з цього рукопису помістив М. Возняк у Записках Наукового Товариства ім. Шевченка Т. CXLVI (1927), стор. 155-179 п. з. »Із збірника Кондрацького кінця XVII в.«

Та це тільки спорадичні й більше принагідні знахідки. Систематичні досліди в ріжних краківських бібліотеках і

архівах, які вже небавом буде можна перевести по відповідним підготовленню більшого числа потрібних до такої праці молодих наукових робітників, відкриють без сумніву багато цікавого й цінного матеріялу для українознавства.

Краків, один з найстарших наукових, культурних і мистецьких осередків у середущій Европі, це типове університетське місто, що дуже нагадує німецькі провінціональні університетські міста, є наче створений для наукової праці.

Тому не дивниця, що Ягайлонська alma mater, вивінована з давен давна найкращими професорськими силами та ріжними науковими установами й засобами, яка ще й тепер все ще займає перше місце поміж польськими університетами, притягала до себе на студії від найдавніших часів також значну скількість жадних науки українських студентів.

Тепер студіює в Кракові понад чотири сотки українців на ріжних факультетах Ягайлонського університету та на інших високих школах, як Академія Мистецтв, Академія Гірнича, Вище Студіюм Торговельне і і.

Хоч загально нарікають на повоєнну молодь, що вона за багато посвячує часу та енергії всяким спортам, або що вона більше політикує, ніж студіює і т. п., — то цього (з невеликими виїмками) не можна сказати про тутейшу українську академічну молодь. Вона на загал пильно вчиться, приготовлюється до іспитів і старається здати їх звичайно у свій час, дуже працює над самообразуванням та поширенням свого світогляду по ріжних секціях і кружках Української Студентської Громади та улаштовує часті відчити, дискусійні вечорі, академії, концерти то-що. Притім відрадісним явищем є це, що хоч у теперішніх тяжких часах є мало виглядів на наукову карієру, проте є між нашими студентами значне число таких, що здають собі добре справу із значіння стислої наукової праці для кожного народу, цікавляться науковими проблємами, заправляються до наукової праці на ріжних ділянках людського знання й так поволі витворюється покищо іще невеличкий, але многонадійний наш науковий нарибок, якого в нас недавно через воєнні часи майже цілком не було.

Я тут обмежуся поки що тільки поданням кількох вісток для ширшого загалу про наукові зацікавлення й працю нашої молоді з обсягу українознавства. Через те, що на краківському університеті є одинока в Польщі осібна катедра української літератури, а крім цього окремо викладається українську мову на катедрі східньо-словянських мов, а до того до недавна мали студенти змогу слухати також викладів з обсягу ґеографії та історії України, знайшовся у Кракові значний гурт україністів і крім того ґеографів, істориків та клясичних фільольоґів, що студіюють рівночасно також україністику як побічний або й головний предмет.

Доказом наукової праці ґеографів є недавно оголоше-

ний друком »Науковий збірник географічної секції при Укр. Студ. Громаді в Кракові під редакцією доцента др-а Володимира Кубійовича«. Краків 1930, 8⁰ стор. 114., що містить у собі крім передмови та статті редактора п. з. »Мапи осель і господарських культур східних Карпат« ось які студентські праці, між якими мають декотрі непересічну наукову вартість: Іван Декайло: Оселі яру Серета; П. Бабяк, М. Габлинський, Т. Музичишин: Приріст населення у східних Карпатах в рр. 1880—1910; Петро Біланюк: Розміщення населення на Закарпаттю після височин; Микола Ковалюк: Кути — антропогеографічна студія; др. Марія Рабій: Очерк антропогеографії самбірського повіту, Микола Кулицький: Зимаркові оселі на галицькій Гуцульщині.

Також серед україністів — які поза семинарійними й магістерськими працями вже цілий рік займаються збірною працею обох семинарів (української літератури й мови) над »Гуцульським словником« на підставі досі виданих і новозібраних етнографічних і язикових матеріялів та літературних творів у гуцульському діялєкті та зладженням покажчика до 40 томів Етнографічного Збірника Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові — витворюється невеликий ще поки що гурток наукових робітників на полі страшно занедбаної української мови та діялєктольоґії.

Коли навіть на Радянській Україні по війні зорґанізувалася і працює при Київській Академії Наук ціла Діялєктольоґічна Комісія, що роспоряжає добре підготовленими людьми й великими фондами на наукові екскурсії та на видання зібраного матеріялу й синтетичних праць, — то у нас до недавна цими дуже важними справами мало хто цікавився і що йно тепер починається дещо більше оживлена праця на цьому полі при помочі молодих студентських сил.

Так напр. дослідами над цілком нетиканим досі, а дуже інтересним нашим архаїчним діялєктом Бойків, займається від кількох літ С. Рабіївна (тепер вже маґістер і лєктор української мови на Ягайлонському університеті) й виготовила вже синтетичну працю, що обіймає більшу половину бойківської території. Інші студенти(-ки) займаються гуцульськими, опільськими, надсянськими і волинськими говорами, а кількоро опрацьовує говірку свого рідного села.

Минулих ферій розпочалася збірна праця в терені. Зараз на початку липня 1930 р. зробив гурток студентів і студенток з пок. проф. Ст. Томашівським і мною спільну історичнозникову екскурсію на територію давніх Червенських городів ая Холмщині, що дала дуже інтересні й цінні висліди для науки. Потім роблено під моїм проводом діялєктольоґічні та етноґрафічні досліди в Равщині, Любачівщині та простудійовано у двох екскурсіях під оглядом язиковим і почасти також з боку етнографічного майже цілу Гуцульщину.

Крім цього розпочато від великодніх ферій 1931 р. збирання язикового матеріялу в ріжних галицьких і волинських околицях на підставі спеціяльно зладженого, літографованого покищо діялєктольоґічного квестіонаря.

Відрадісний є притім факт, що збиранням діялєктольоґічного й етнографічного матеріялу зачинають інтересуватися що раз більше не тільки україністи, але й студенти інших факультетів.

ПРО ЯСНЕ МИНУЛЕ.

В осени 1892 р. я вписався на медичний фалькутет у Кракові. Тоді була там »Академічна Громада« студентів українців. Згуртовані там були майже самі медики тому, що медичного фалькутету у Львові ще не було. Мої товариші були діти заможнійших батьків, бо медицина і тоді вимагала більше вкладу, як і тепер. Одним з провідників »Академічної Громади« був. др. фільозофії Роман Яросевич, я був щасливий, що зійшовся з цим дуже розумним і прегарним професором з ґімназії. Він учив мене і Леся Мартовича української мови в коломийській ґімназії, а що українське було назначене на послідну годину 11—12, то він позваляв нам виходити до дому, якщо котрий змучений з тим, що не буде записувати неприсутного до денника. Від слідуючої години української мови вже ані один ученик не абсентувався. Так було все і для нас наука української мови була найприємнійша і найкориснійша. Такий се був учитель. Десь пізнійше він покинув учителювання в ґімназії і вчився тепер медицини.

В нашій »Академічній громаді« ми сходилися що вечера, читали часописі, слухали відчитів. Члени Товариства майже всі були драгоманівцями і належали до української радикальної партії. Я памятаю всіх товаришів старших і молодших по медицині, та не про всіх буду писати. Найвеселійший і найздібнійший медик був Яків Невестюк. Він котрогось року перевозив тайно українські книжки до Києва, книжки на границі найшли і він цілий рік просидів в тюрмі в Москві чи Петербурзі. Як вернув, то реферував про свій побут довго, а ми це довше запивали громадою його щасливий поворот, він сам любив випити. До моїх приятелів належав Володимир Филипович і Сафат Шміґер. Филипович богато обдарований, сама полумінь в дискусії, погромник вшехпольської ідеольоґії захорував на початку студій і вмер на селі в батька священника. Шміґер все мовчав, всі товариші його найбільше шанували за його пречистий характер. Він син бідного селянина з Розношинець

коло Збаража, відличний ученик, через ґімназію заробляв на себе лєкціями. По першім ригорозі опустила його енергія, мабуть забогато стратив єї хлопцем заробляючи на хліб і не міг вже кінчити медицини. Сидів ще кілька років в Кракові і вернув до Збаража вже хорий на туберкульозу, був урядником при якійсь українській установі і недавно вмер. Я би був вдячний його приятелям і знакомим зі Збаражчини, щоби ще тепер написали про нього, це був святий чоловік, про якого я й тепер згадую з найбільшою любовю.

З близших товаришів нагадую ще Володимира Вітошинського (Фітас), умер тамтого року в Відні, довголітний міський лікар в Тернополі, Володимир Білінський (Пехюсь) умер давніше вже лікарем у Збаражі, Теодор Соневицький комплєтно урівноважена аристократична натура, тепер лікар в Старім Самборі, Теофіль Гвоздецький все усміхнений, лікарює довгі роки в Липиці, Гукевич тепер лікар в Одесі і богато-богато лікарів, які ще тепер хотять вилічувати хорих з невеличким щастям і богато таких, що вже давно повмирали. З отворенням медичного фалькутету у Львові українці-ембріони всі пішли до Львова, а краківська »Академічна Громада« меншала-меншала, аж зникла. Бібліотека »Громади« і єї маєток послідні загальні збори передали »Академічному Брацтву« у Львові.

Поза студентами медицини треба згадати у Кракові Івана Труша, який вчився малярства в Академії. Острий полєміст, інтеліґенція глибока і загальна, один з найталановійших людий, яких знаю, з величезним образованнєм і фаховим і загальним. Всі його знають. Володимир Старосольський вчився в Кракові прав, знав, що він українець та по українськи не міг скласти речення. Хлопчина панський з виховання і чи кров прадідівська чи теорія, він же дуже любить теорії, завели його в українську націю і вчинили з нього найкрасшого між нами чоловіка. Вже при кінці мого побуту в Кракові вступив до Академії малярської Михайло Бойчук, просто з села від роботи, з мозолями на руках, з румяними лицями, побачив я його в своїй хаті. Всі знають, що це тепер великий маляр, один з основників ренесансу староруського малярства.

Осібно згадую мого приятеля Богдана Лепкого, який обняв у Кракові посаду в ґімназії св. Яцка, як учитель. З його прибуттям відчинився сальон для решток вічних медиків. Не можу бути вже ані трохи обєктивним нагадуючи перші роки моєї з ним дружби. Всі знають його, як великого поета, як робітника і вченого, але не всі знають, як високо культивований се чоловік, який він великий в розумінню цінити людий, як великих так і малих. Він для мене все був такий самий гарний, як його твори. Перший раз я з ним познакомився в Кракові і я вдячний долі, що я з ним зійшовся.

По цім деревлянім спомині може трохи розради. По розвязанню »Академічної Громади« всі Українці з студіями, без студій, з посадами, без посад згуртувалися в Філії товариства »Просвіти«, яка заснувалася головно заходами Івана Бориса, урядника колійового. Касино, радикали, народовці, диспути, карти, жіноче товариство. Треба уладжувати шевченківський концерт. Проби хору наради, програми, нервозність. Радикали перепачковують на одну з деклямацій »Каменярів« Франка. Деклямувати буде молоденька Катря Банахівна, студентка учительського семинаря. Дівчинисько румяне, чорнобриве, всі молоді за нею поглядають. Панна Катря деклямує гарно. Від радикалів має припорученнє, як вийде на естраду, почати так: »Каменярі поезія Тараса Шевченка«. Так треба робити через каноніка о. Борсука і його сотрудника Козловського. Панна Катря деклямує прегарно. Публика дуже вдоволена, бо що вільно Шевченкови, того не вільно Франкови. Декляматорка, тепер пані Гриневичева, думаю, не взяла на себе непростимого гріха. На цім концерті я зазнакомився перший раз з д-ром Софію Окуневською-Морачевською і єї чоловіком проф. Вацлавом Морачевським. Це знакомство було чи не найважнійшою подією моєї молодости.

Близько сорок років те, що гірке було, посолоділо, те, що молоде було, посивіло. Всіх приятелів і товаришів, які ще живуть здоровлю.

Ваш Василь Стефаник

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

ГАРНО БУЛО...

З початком вересня 1899 року перенесла мене Рада Шкільна Краєва, як суплєнта, з Бережан до ґімназії св. Яцка в Кракові.

Осінь була тепла, суха, погідна і старий Краків у вінку злото-зелених плянт виглядав прегарно.

В ґімназії знайшов я виїмково сприятливу атмосферу. Висококультурний інспектор Л. Герман, ідеальний директор Скуба, інтеліґентний учительський збір, а до того талановита і чемна молодь, — чого більше можна було собі бажати? В тісних, монастирських мурах працювалося радісно і легко.

Зараз першої неділі пішов я до церкви. Вона була вже відновлена. Мала величавий іконостас, зготовлений по проєктам Яна Матейка, цікавий не лиш своїми образами, але й тим, що був не з дерева, а мурований. Я дивився на іконостас і слухав хору невеличкого, але добре зіспіваного.

Хор той співав у кожду неділю і свята. Провадив його Осип Курилас, що від 1895—900 був студентом краківської Академії мистецтв, а по скінченню студій мешкав тут і працював, як артист-маляр. Я чув про п. Куриласа ще давнійше від Осипа Маковея, котрий мав його образ »сільський похорон« і дуже його любив. (Образ і маляря). Я скористав з найблищої нагоди, щоб пізнатися з О. Куриласом і чимраз більше цінив його, як дуже талановитого мистця і не меньше доброго чоловіка. Ані сліду малярської зарозумілости, все привітний, усміхнений і до праці готовий. Працював пильно, цілий тиждень, а в неділю йшов до церкви співати зі своїм хором. Знав, яке значіння має наша церква в Кракові, а в церкві яке значіння має добрий хор. (Другі того ніяк не хочуть знати).

По службі Божій пішов я представитися парохови, О. І. Борсукови, (товаришови мого батька з духовної семінарії у Львові). Був це високий, ставний мущина, з крилошанським хрестом на грудях, поважний, маломовний, одним словом — достойник.

Дехто вважав його москвофілом. Але неслушно. Був це тільки Русин, консерватист і дещо аристократ. Не признавав фонетики і боявся поступовців, щоб вони не пошкодили церкві. Не мав ані жінки, ні дітий і церква була для нього всім. Парох від р. 1884, парохію підніс з упадку. Відновив церкву, придбав для неї цінний іконостас, постарався о сотрудника, сповняв совісно душпастирські обовязки і вмів собі зєднати не тільки між своїми, але й серед польської суспільности чималу пошану. Тому то впливами своїми і поміг не одному з парохіян.

По церкві прийшла черга на »Просвіту«.

Вже не пригадую собі, коли я перший раз зайшов до неї. Мала вона тоді свою домівку на другім, чи третім поверсі наріжної камяниці: Ринок і вулиця Брацька. Передпокій і дві досить просторі світлиці. В першій стіл з часописями, друга буцім якийсь сальон. В першій збиралися підурядники, возні, і т. п., а в другій »інтелігенція«. Мене цей поділ сильно дивував, а пригадую собі, що й Стефаник до »сальону« не хотів заходити. »Тут краще« казав бувало до мене. Цей поділ на »нищу і вищу кімнату« був одною з головних причин безнастанних непорозумінь у виділі »Просвіти«. Але на щастя на непорозуміннях кінчилося і до сильнійшої якоїсь боротьби не приходило.

Кождий »заточник« уважав своїм обовязком належати до »Просвіти« і заходити до неї.

Тут то пізнав я чимало тодішних краківських українців, між иньшими незабутнього Микиту і невсипучого Бориса. Оба старого типу народовці, »тихі, але ревні патріоти« в найкращім розумінню того слова. Микита великий книголюб,

Борис прямо фанатичний робітник. Як член виділу цілими вечерами пересиджував у »Просвіті«, працював за десятьох, за всіх журився та ще статті й дописи писав до »Діла«. »Діло« пильно складав, мав богато повних річників, чим мало хто може похвалитися. (Де вони тепер, ті річники, не знаю. Задушевною мрією Микити, Бориса і ще деяких просвітян була власна хата »Просвіти«. Збирали датки, випустили навіть якісь акції на тую ціль, але їх смерть і війна сказали своє рішуче »ні«. І нині краківська »Просвіта« щаслива, що має наймлену домівку, бо було й так, що даху над головою не мала.

Крім Бориса й Микити пізнав я згодом скарбового радника Клима Топольницького, (теж буцім старорусина, але щирого просвітянина) та покійного мого друга, Миколу Голубінку, горячого й палкого народовця. Війна прогнала його з краю, помер на еміґрації минулого року, відшукавши перед смертю останніх нащадків останнього гетьмана, ґрафів Розумовських на Моравах.

З »підурядників« пригадую собі Гуцула, непомітного, тихого чоловічка, але такого, що від ніякої роботи не відтягався і гроша ні на одну вкладку і складку не пожалував.

Студентів тоді в Кракові було мало. Доки не основано у Львові медичного факультету, то наші медики вчилися у Відні і в Кракові, а потім то вже записувалися у Львові, а в Кракові та Відні лиш деякі, старші, кінчили свої студії. До таких старших належали в Кракові Стефаник, Шміґер, Филипович і ще деякі, з котрими я блище не знався.

Про Стефаника не потребую писати, бо писав уже нераз, а й без мого писання він загально відомий — славний. Але згадаю його приятелів Сафата Шміґера і Филиповича. Шміґер був ходячий лєксікон усякого знання, особливо природописних, соціяльних та політичних наук. Не знаю, звідки він брав час, щоб таку силу найусілякійших ґазет попрочитувати, передумати та ще попідчеркувати в них, червоним олівцем, що найважнійше для вигоди других читачів. Мабуть нераз обіду не зїв, щоб на чорну каву до каварні Кіяка зайти та основно простудіювати пресу. Передчасна смерть, спричинена студентською бідою, забрала нам незвичайно спосібного журналіста, політика і характерного громадянина. Филиповича я коротше знав, але пригадую собі, що Стефаник дуже його любив і цінив високо.

Коли про Кіяка мова, то мушу пояснити, що це був наш земляк, який мав каварню в ринку. Доволі великі і доволі »запущені« салі, але й часописей (так тоді казали) було також доволі, і загалом настрій там панував також можна сказати доволі свій. Кождий з нас хоч на хвилину забігав до Кіяка, а деякі то таки добре повисиджували плюшеві канапки у Кіяка. Там то й був наш »огляд політичний«,

а також і »новинки«. Там збиралися і старші і молодь, бо, як кажу, цілком молодих Українців було перед »сецесією« у Кракові не богато. Зпоміж них висувалися два брати Левицькі, Омелян і Филимон, на жаль оба нині покійні. (Омелян погиб лицарською смертю, як сотник у Карпатах, Филимон помер як талановитий архітект у Львові).

Дуже любилися, але й гостро сварилися, особливо при грі в тарока. В »Просвіту« вносили богато темпераменту і вкладали в неї чимало праці. (Крім них було ще двох Левицьких, чи трьох Левицьких, всьо щирі просвітяне і загально люблені люди, з окрема старенький Віктор). Виїмковою появою між молодими був Вячеслав Липинський. Він студіював у Кракові агрономію, а опісля звернувся до історії і здобув собі велике знання та мимо молодого віку став авторітетом. Коли від Кіяка згодом перенеслося наше товариство до каварні Мрожиньского, (теж до ринку, тільки по другім боці Суконниць), то Липинський часто-густо також заходив туди на часописі та на розмову. Всьо скупчувалося круг нього і слухало уважно.

З польської молоді найблище підійшов до нас пізніший славний поет Владислав Оркан, оден з моїх найсердечніших другів. Тої дружби ані війна, ані повоєнні події ні на хвилину не захитали, бо це був чоловік великого ума і не меньшого серця, що навіть серед непроглядної пітьми не губив з ока дороги до правди. Гарно знав нашу літературу й історію (особливо XVII століття) і не знаю, чи хто другий з чужинців так знаменито орієнтувався в наших національних питаннях. Дуже добре розумів наше тяжке, прямо трагічне положення (так є: положення!) і підходив до нас не з перцем, а з серцем.

Як товариш був одинокий на світі, можна було числити на нього, як то кажуть, мов на чотири тузи.

Як людина наскрізь оригінальний, і виглядом і вдачею і своїм поведенням. Мав щось у собі первісного, стихійного, щось, що живцем нагадувало буйну, гірську пригоду, а разом із тим видно було в нім величезну культуру, глибоке освідомлення, спроможність занятися найважкійшими і найтендітнійшими проблємами.

Оповідач прямо геніяльний. Слово його не було символом життя, а самим життям, оповідаючи — творив.

Скільки разів появився між нами, відраднійше ставало на душі, відчинялися широкі виднокруги, добрійшали люди, веселійшала майбутність.

Хто його блище пізнав, не міг не полюбити. Того типу одиниці не повторюються у світі.

Не пошанували ми його ані поминками, ані нагробними вінками, але в душах наших поставили йому памятнки

нерукотворний — спомин про виїмкову гарну людину, і про нашого справжнього друга*).

Через Оркана блищий нам ставав тодішний культурний Краків, з його театром, виставою образів, історичними памятниками і літературою. А це був тоді осередок польського культурного життя.

Театр, поставлений Павліковским так високо, як ніколи перше, ні потім, згуртував у новім гарнім будинку що найкращі драматичні сили: Сольскі, Каміньский, Сємашкова, Висоцка, Мрозовска, Зельверович, Мілєвский, Тарасевич, Сосновскі, Морска і другі. Це був такий збір, що міг заграти кождий драматичний твір від Софокля, Кальдерона, Шекспіра, Шіллєра, Словацкого, Ібзена, Гавптмана до Виспяньского і Чехова. Тут ми побачили перший раз »Кордіяна« і »Сальоме«, »Болєслава Смялого« і »Дядю Ваню«.

З незабутними враженнями виходилося з театру, а деякі наші посли, вертаючи з Відня до Львова, спинялися у Кракові, щоби бути в театрі.

А всеж таки, як приїхав наш театр під управою М. Заячківського і грав у буді в парку краківськім, а до того грав у маєві (так тоді казали) морози, то Оркан заходив до нас, не міг налюбуватися Осиповичкою та Рубчаками і твердив своє, що ми мусимо створити нову музичну драму. »Не вмію вам сказати, яка вона повинна бути, але чую, що вона буде«.

Нове польське мистецтво оглядали ми зразу в Сукенницях, а пізнійше в »Палаті штуки« на Щепанській площі. Станіславский, Виспяньский, Аксентович, Мальчевский, Вичулковский, Мегофер і другі — було що видіти.

З маленьких краєвидиків Станіславского промовляла до нас Україна, степи, Дніпро, Київ, вишневі, розмріяні сади, доріжки понад балками, соняшники і мальви, краса і годі! Аксентович давав Гуцульщину, в ряди годи прислав щось Труш, а Новаківський готовився до збірної вистави, котрою здивував своїх і чужих.

Хто шукав літературного товариства, знаходив його в »Паоні«, у Шмідта, а пізнійше в »Міхаліковій ямі«, де явилася знаменита краківська шопка (вертеп) з Єціньским, Боєм і Носковским.

Про концерти не згадую. Що найкращі музичні сили переїздили через Краків. Ніколи не забуду концертів Дальберта, як не забуду гостинних виступів Модржеєвскої в театрі, хоч перед тим бачив я Елєонору Дузе, Сару Бернгард і Вольтерку. (Але признатися мушу, що не меньше вражін-

---

*) Він видав антольоґію української новелі, п. з. »Młoda Ukraina« і написав гарну передмову до перекладів Твердохліба новійшої укр. лірики, від І. Франка починаючи.

ня [illegible] ничі), [illegible] За[illegible] зб[illegible] їх п[illegible] як акторка, Сальомея Кру[illegible]ель» [illegible] як [illegible]вачних [illegible]е Любка Колесівна, як піаніст[illegible]а) [illegible] Зп[illegible]

Ані міс[illegible], ні часу не ма[illegible] [illegible]адати про всьо, що було гідне [illegible]гадки, але думаю, [illegible] [illegible]о вважливий читач і зі сказаного зрозуміє, яку сприят[illegible] атмосферу для свого мистецького й літературного розв[illegible] [illegible]находили в Кракові наші молоді земляки.

З[illegible]поміж них (крім вище згада[illegible]их) вичислю ще: Сосенка, Бурачека, Мавберга, Кулеця, Северина, Жука, Гаврилка і Бойчука. Самі відомі імена, деякі гідні окремих монографій. А які люде! Бойчук, сільський хлопчина з Теребовельщини, (ученик Ю. Панькевича) виявив такий незвичайний малярський хист і так скоро здобув собі широку освіту, що краківська інтелігенція з дива не могла вийти. Мавберг, мов втілення образу прерафаелітів, все задуманий про себе і про мистецтво; Гаврилко, буйний, широкий, як степ, горів цілий, кипів, клекотів; Северин говорив красками, иньшої мови не знав, навіть своєї ні, нераз речення в середині прорве, махне рукою і за шкіцівник хапає; Жук поет у малярстві і маляр у поезії, вічно невдоволений собою, вічно шукаючий нової форми вислову для свого богатого »я«; Касперович, не тільки талановитий маляр, але й бандурист гарний і співак народніх пісень.

Можна собі уявити, скільки життя вносили вони в нашу громаду і скільки надій будили на пишний розцвіт майбутнього, українського мистецтва.

А коли мова про учнів, то годиться також згадати і про їх професорів, особливо про Виспяньского та Station-славского. Це були справжні учителі мистецтва. За талантом ученика вони забували про його національність, віру й погляди політичні. Були то люде »на міру Фідія, а не кравця«, і такими хотіли бачити своїх учеників. Їм наше мистецтво завдячує дуже й дуже богато.

Сецесія нашої університетської молоді з львівської alma mater привела також до Кракова спорий гурт українських студентів. Ягайлонський університет відчинив перед ними свої прастарі брами, може пригадав собі першу сецесію з 1863 р., коли то ізза відомих подій з проф. Черлюнчакевичем у Львові, трийцять кількох гр.-кат. теольогів перейшло на краківський університет. Тільки та друга сецесія була куди численнійша, ріжнороднійша і живійша, ніж перша.

Не стану її описувати, бо на це требаби окремої брошури, скажу тільки, що краківська »Просвіта«, у новій домівці (ріг вулиці св. Яна й Ринку), зароїлася молодими людьми, котрі, здавалося, не виходили з тої довгої, а вузкої і дещо темнавої салі, з двома вікнами на тісне, старосвітське подвірря.

Все якісь збори [illegible], від[illegible] хору і т. д. Старші тули[illegible] Але не нарікали, бо це [illegible] Кра[illegible] ні[illegible] не бачив так богато україн[illegible]дентів і не чув такого гарного українського хору. [illegible]усто приїздили також відпоручники віденських та [illegible]их сецесіоністів і Просвітяне мали нагоду пізнати цві[illegible] молоді, між якою вибивалися такі визначні індивідуальности, як Старосольський, Ганкевич, Темницький, Луцький і другі.

Незабутним оставсь концерт в Шевченкові роковини, влаштований тоді студентами в театрі ім. Словацкого в Кракові. Саля була битком набита, з найдальших закутин зїхалися заточники, прийшло чимало Поляків, а богато відійшло без білєтів. Мене просили з промовою, але я відмовився, бо розумів, що свято вимагає старшого і більше заслуженого промовця ніж я. Приїхав і балакав проф. Грушевський зі Львова. Великий і сильний хор проспівав Лисенкового »Гуса« в супроводі оркестри Гока. А потім пішли »Ой чогож ти почорніло«, »Ой пущу я кониченька« і ще деякі пісні на »Ой« і тому котрийсь дотепний рецензент назвав цей концерт »Ой-концертом«. Та це лиш так мимоходом, бо концерт пройшов на славу. Хори робили сильне враження, а якийсь бас (чи не О. Захар Лехицький?) дивував усіх силою і мягкістю тонів, а також шириною скалі. Деклямував дуже добре В. Темницький (»Кавказ«). По концерті відбувся комерс, але я, не пригадую собі чому, не пішов.

Може хтось другий про нього згадає. В краківській пресі появилися прихильні рецензії, а для місцевої »Просвіти« мав цей концерт також дуже добрі наслідки, а саме: вона старалася рік-річно як найкраще святкувати Шевченкові роковини і тая традиція, з деякими тільки воєнними перервами, зберігалася до нині. До тих зусиль причинилися чимало покійний дірігент Коцький, Луцький та Залітач. За їх побуту, був у Кракові не тільки мужеський, але й гарний мішаний хор, Луцький чарував усіх своїм тенором і деклямаціями, Коцький не щадив праці, щоб вишколити хори, а Залітач турбувався про решту. Спроваджувалося також »замісцеві концертові сили«, згадаю тільки покійного Садовського, Волошина і Мартиновича. Це причинювалося до підтримання звязку з рідним краєм. Я, особисто, завдячую сецесії одного з моїх другів, Остапа Луцького. Він був молодший від мене, але ми любили поезію і мистецтво і тая любов вирівнувала всі ріжниці між нами. Не було дня, щоб ми хоч годину, дві не перебалакали з собою про Ібзена, Якобзена, Метерлінка, Кнута Гамзуна, про Коцюбинського та Кобилянську, щоб на крилах думок і мрій не побуяли в безпашпортних просторах. Разом витали ми в Кракові, в моїй, (розуміється найменій) хаті і Кобилянську і Коцю-

бинського (тричі), опроваджували їх по Кракові і з жалем у серцю »виводили на стацію«.

Гарно було!

А потім — прийшла війна.

КАТРЯ ГРИНЕВИЧЕВА.

СПОМИНИ.

Треба писати так як не люблю: з точки першого особового заіменника. Та коли-б я хотіла допомогти альманахові розвідкою на дану тему, могла-б стиснути в пальцях суму проявів усього жіночого руху в Кракові часів моєї ранної молодости, з окрема-ж нашого. Тому даю цій статті форму особистих споминів, запевнена у цьому, що мої малі пережиття є відбиттям тодішної дійсности, — непомітних досягів і великих надій. — У Краків попала я чотирилітком. Ми сховалися зі своєю мовою й обрядом як мотиль на камені, тим більше, що першого дня приїзду, коли ще ясенові шафи стояли в рогожах, замкнено нам »шизматикам« воду і треба було посилати за нею далеко, що раз де инде. Спомини повстання 1863 р. були живі, переконати в ошибці річ не легка. Мама, яка не признавала зразу крамного печива, спекла тоді хліб, не було до замісу води, влила молоко. Ми їли житний насущник неприродно солодкий, його смак знаю ще сьогодні. В скорі забула я рідну мову. Чужа школа, насмішлива дітвора. Пісні, які співала моя мати, бреніли в усі дитини чужо і незрозуміло. Де далі, ми побудувалися, усе майбутне здавалося завершувати над Вислою.

Минули роки, поки я стрінулася з назвою »Академічна Громада«. Поєзуїтська церков св. Норберта мала бути завдяки енергії пароха о. Борсука перебудована. Збірку на ту ціль вели студенти. Після кількох літ видерті ями долівки, розбиті сходи хорів, скляне сміття світильників стали неправдоподібним спомином. Говорено у нас, що студенти з »Громади« навязали взаємини з художниками Кракова, в першу чергу з асимільованим Чехом Матейком, і що в обновленій церкві стане високовартний іконостас.

Під цю пору внутро Костела Діви Марії розкрашували що найчільнійші мистці, їх зацікавлено справою церкви і так повелося двигнути згодом іконостас з картинами Матейка, Сємірадського і других.

Відтак студенти зорганізували хор, прикрасу богослужень, на яких мов на концертах товпилися чужинці. З окрема увесь Краків подивляв свято Йордану, коли пере-

миські співаки — богослови приїздили в допомогу хорові Академічної Громади.

Це, що я чула в церкві, було старославянщиною, мамині пісні відірвані від життя, тому як гарфу і флєт почула я раз серед »плянтів« живу українську мову. Розмовляло двох молодих людий, які й зникли зараз у просіці дерев, отвертій на вул. св. Анни й мури старого університету. —

Яка потрясаюча подія! Цеж була моя загублена мова, ця сама, через яку я була виїмком серед гурту, була ким иншим! Я йшла довгу хвилину по цій музичній полосі, як люнатик по смузі місячного блеску.

Мене цікавило підсвідомо мистецтво й я залюбки вступала перед наукою у храми Кракова, розглядала сталі високі, чорнодубові, з малюнками на вузьких опертях, різбу й картини, усю привабу чужих історичних памяток. Кругом старий, спатинований Краків, люди в ньому вдумчиві, як Шліман на розкопках Трої. Цих, що творили культурні цінности, бачилося майже кожну днину. Шуйський, Фалат, Пшибишевський, Ґалль. Мало не на кожному кроці пересікав мою дорогу артистичний елємент й я тяготіла туди-ж як пилинка до магнету.

Покищо треба було вчитися, вчити богато. За змогу підійти до цього ідеалу заплачено досить! Кинено ниви батьків, чарівну оселю й цвинтар з вишнями проміж могили. Проміняно тишу й лад за глоту й брудні мури. Продано білу хату в самім шумі винницького ліса. Чужі руки стали там начеряти воду з глиб-криниці з густо заплетеними горіхами поверх неї і кратою в обезпеку вивіркам.

По дорозі до учительського семінара, найвисшої тоді научної установи для жінок (курси Баранєцького не давали реальних користей), я ще ходила бува, попри вулицю Долішних млинів зі спіненою Рудавою й близька зависти розглядала браму, за якою діялися незвичайні річи: пані Серватовська отворила там першу в краю приватну жіночу ґімназію. Між тим чула я мов крізь сон, що час до часу вертають зі світових університетів жінки, які оставили свою весну над студіями, та що їх ніде не потребують. Взаємини суспільства до висшого жіночого образовання були з малими виїмками такі, як до модного спорту.

Більше, навіть руханкові вправи, для молоді обох полів, на які закликав до свойого парку др. Йордан, приклонник руху й сонця, були на цей час »shocking«. (В школах руханка відбувалася в салях без приладдя). Проте я завдячую богато радости саме паркові Йордана. —

Минало мені літ вісімнайцять. Друковане слово було тоді для мене виразником абсолютної правди, серце скипетром, якого слухає світ. Нема Декобрів, Марґерітів, Пітіґрілліх. Як роса світить Лягерлєф, чарує Уїда. Читаю з роз-

бором, тому що можу користати з бібліотеки славної артистки краківського театру Антонини Гофманової. Це передовсім клясики... й фільозофи. Пориває мене епос Вальтер Скота, в поті чола роздовбую Спінозу, боготворю Паскаля. Згодом вироблюється в мене поняття, що найбільше людське щастя має форму високих шаф з томами творів, між якими вибранці долі порушуються на драбинах. Це розуміння ділить зі мною приміщена над моїм ліжком свята Катерина з Алєксандрії зі сяйвом над головою, з книжкою в руках і колесом.

У цьому часі я пізнала Артура Ґурського, пізнійшого автора »Монтсалвату«, одну з чолових личностей »Молодої Польщі«. Його сестра, моя шкільна товаришка запросила в дім своїх родичів (мати попадянка) кілька талановитійших дівчат на сходини самоосвітного кружка молоді. Ці сходини відбувалися в камяниці на далекім ґржеґуржецькім передмістю в кімнаті, якої вікна оплетені виноградом виходили на жидівське кладовище. Душею сходин був Ґурський, вражало його вітхнене чоло й знамя небуденних життєвих завдань так у словах як у поведінці. Приходили до часу арештовання студ. Баланда, далі перевідчик »Ворога народу« Ібзена, Гіссер, енерґійний Герштале і другі. З наших тямлю Миколу Старосольського. —

Довгий монастирський стіл закинений був книжками, Ляссаль, Роберт Овен, Маркс, Стюарт Мілль. Після кави, яку подавала мовчазна пані Ґурська, молодий гурт забирався до праці. Хтось читав уступами, другий коментував прочитане. Ґурський втягав дівчат у дискусію, ставив питання, жадав відповідий. Тут я почула случайно про Софію Окуневську, яка кінчить студії в Ціріху й про становище австрійського міністра освіти Гавча, який заявив, що не вважає ґімназії за школу відповідну для жінок. Коментовано живо виклади природника Нусбавма, який твердив, що европейська мізкова раса жіноча є низша чим мешканок островів Тихого Океану. Це, що після великих зусиль, йдучих в розріз з кодексом Наполєона, французький парлямент признав жінкам право власности запрацьованого гроша, дало притоку до довгої гутірки, прикрашеної виступом принагідного пяніста. —

Мені стало в скорі ясно, що все це конспірація, а кличі, які лунають у цьому звязкові молодих умів, головна зрада, провина, яку карає закон.

В одні такі сходини я спостерегла на столі поміж скиртою словянських і других часописів паперову плахту записану дивоглядними знаками. Ґурський повернув її заголовком перед мене і поспитав: Чи знаєте, який це часопис? Зі зрілою надумою, як ялося відповідати цему небуденному студентові, я відповіла: »Гебрейська«. Ґурський

будьто наполоханий, відповів: »Що ви! Це-ж ваше »Діло«! Від тоді я стала вчитися аж іскри летіли, се-ло, о-сел, ли-си. — Незагодя отворено при семінарі, де нас було півтора Українки, курс української мови, длятого щоби вчительки польки могли займати місця у східній Галичині. Курс цей вів др. Йосиф Третяк, колись Українець, автор численних літературних моноґрафій.

Ідилля скінчилася весною р. 1894. Ґурського арештовано. Перед шкільними годинами його сестра доручила мені схвильовано цю вістку враз з домаганням спалити всі наші письма, обіжники, то що...

Перед ударом дзвінка я вибігла зі школи і замінила в купку попелу, що треба й не треба. (Ґурський живе тепер у Варшаві, змінив погляди та промовляє іноді як Фіхте до свойого народу).

У цьому-ж році 1894 обігла український Краків вістка, що стараннями здебільша Академічної Громади мають отворити в Кракові філію »Просвіти«. В один зимовий день явився в нас високий кучерявий студент з поставою людини, якій належить у життю богато місця. Це був 23-літний тоді Василь Стефаник. Треба було виголосити на інавґураційному святі »Каменярів« Франка. Моєю спеціяльністю була Конопницька і я боялася розчарування авдиторії, тимбільше, що наголоси справляли мені трудности. Стефаник понамічував їх мені для певности олівцем. — Концерт випав на славу за виїмком моєї деклямації. Після неї, наддатку й чемних оплесків я підійшла зараз до Стефаника, що стояв хмарно в бічних дверях і поспитала, як йому мої »Каменярі« подобалися. Відповів з нехіттю: »Коли-б ви говорили з силою, булоб добре, а так, нема за що хвалити«.

Я заплакала внутрі й подумала з огірченням: »Чому-ж не взяли для цього усього студента з глибоким басом«?. —

Стефаникове питання, чи я читаю які українські книжки, заскочило мене, як питання Ґурського про »Діло«. Ні, українські книжки досі не попадалися.

Стефаникові завдячую першу українську книжку й неодну ще опісля. Тямлю живо скрип зеленої фіртки а на стежці тінь кучерявого студента. Часто полола я саме квітні грядки під вікнами й як вітер окружувала хату, щоби довести до ладу руки та розтріпані коси. Кожна книжка була подією. Франкове »В поті чола« оставило глибокий слід в моїх думках, »Маніпулянтку« читала я серед теплих молодих сліз. Над душею з її синявою й ясними дощами проносилася весняна буря. Через пару місяців я віддалася і стала жити у Львові.

Ледви, чи тоді в малій краківській кольонії були случаї, що жінки шукали на чужих університетах цього, чого у свойому навіть як госпітантки не могли осягнути. Жінка

взагалі стояла і тоді серед хаосу нерозвузлених взаємин, стремлінь та потреб, нераз противорічних. До визволення Аріяни з поза залізної брами було ще дуже-дуже далеко, нехай, що порушує цілу серію наук, аби довести, що жінка є людиною. Поправа жіночої долі, від якої ключ після слів Некрасова »Господь кинув у море«, це круговоротна історія безлічи зусиль та неправдоподібних перешкод.

До цього, щоби пасивні жіночі уми перетворити в думаючі та добути на верх сильні індивідуальности, ще сьогодні не близько.

Кінчу оці спомини, пора. У дощевих імлах та негоді проміряно мною життєвий шлях аж по сьогодні. Мені-ж здається, дивним способом, що тільки вчера торкала я стопами висляну хвилю, просіваючи пісок крізь пальці. —

О. ЙОСИФ ПРОЦЬ.

СПОМИН ПРО КОНЦЕРТ У ЧЕСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В КРАКОВІ 1902 р.

Концерт відбувся саме в часі Великодних ферій 1902 р. заходом Читальні »Просвіти« в Кракові та заходом і силами академічної молоді, яка тоді підчас т. зв. сецесії, покинула була львівський університет і в більшому числі студіювала також і в Кракові. Самих богословів було тоді на краківському університеті понад 50-х кромі світських студентів. На концерті співав студентський хор, скріплений співаками з Відня, що приїхали в числі 24-ох під проводом дірігента богословів Віктора Лозинського і студента, котрогось із Нижанковських. Сам концерт відбувався в якійсь великій, театральній салі. (Назви салі не знаю, бо я студіював тоді у Відні, а на концерт приїхав із співаками-студентами віденськими в переїзді домів на Великодні свята). Гостей на концерті було дуже багато. Було багато місцевих Українців, багато наших заточенців з міст західної Галичини, як із Нового Санча, Грибова, Тарнова і немало польської інтелігенції, професорів університету. Саля була так повна, що я не міг дістати карти вступу на салю і тільки з хором дістався на сцену.

Вступне слово виголосив професор Михайло Грушевський, що приїхав на запрошення зі Львова.

По концерті відбувся комерс у якійсь реставрації — (назви її не памятаю). На комерсі промовляли між іншими проф. Грушевський та судовий радник Петро Лининський.

Грушевсьмий, пригадую собі, навів у своїй промові на комерсі слова із якогось літопису, »що з Руси до Кра-

кова пять годин дороги«. Коли він дальше говорив на ту тему, переривали йому бесіду окликами невдоволення якісь поляки журналісти, що сиділи з боку і прислухувалися промовам і студентському хорові. Дуже гарно, із серця говорив на комерсі також покійний вже нині Петро Лининський. говорив про вартість і значіння »scienti-i« і взивав молодь, щоб на чужині набувала тої »scienti-i« як найбільше, бо вона потрібна людині для власного щастя і потрібна для добра і щастя усього народа.

Настрій на концерті був дуже піднесений.

Ми студенти з Відня оглядали другого дня по концерті під проводом краківських товаришів Краків і важніщі у нім будівлі та памятки.

О. П. ХРУЩ.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ГР.-КАТ. ПАРОХІЇ І ЦЕРКВИ В КРАКОВІ.

Їх Преосвященству Кир ЙОСАФАТОВІ КОЦИЛОВСЬКОМУ Епископові перемиському в доказ вдячности і повної відданости присвячує Автор.

1. Вступ. Початки гр. кат. парохії а з нею і гр. кат. церкви в Кракові стоять у тісній лучности з краківським університетом, котрий давніще називано краківською »Академією«.

Коли по Андрусівськім договорі велика частина українських земель опинилася в границях польської держави, тамошні Українці, позбавлені своїх наукових інституцій, мусіли висилати свою молодь світську і духовну на вищі студії до чужих наукових інституцій, до Варшави, Кракова, Вильна або й загряницю.

Між иншими і краківська Академія, як одна з найстарших наукових інституцій Польщі, о дуже високім науковім уровені, стягала в свої мури чимало української молоді, світської і духовної, передовсім монахів чина св. Василія Великого.

Цей рух часової еміґрації нашої молоді в ціли здобуття вищих студій, започаткований в 17 ст., розвинувся і зріс головно в 18 в. Причинився до цього крім вище згаданих причин дух тодішного часу, т. зв. цезаропапізму, який під цю пору приняв назву »Йозефінизму«, а який обняв головно дві католицькі держави: Австрію та Польщу. Випливом його між иншим була цілковита ляїцизація шкіл в обох цих державах.

В Австрії доконав цього Йосиф II, зносячи цілий ряд монастирів, забороняючи монашим чинам заниматися шкільництвом, відданям школи в руки світських учителів та введенням т. зв. централізації шкільництва[1]).

---

[1]) Dr. Tokarz Wacław: Galicja w pocz. ery Józefińskiej. Kraków 1909.

В Польщі відбулося це за панування послідного її короля Станислава Августа, а переведенням того занялася Комісія Едукацийна, якої завданням було створити осібний фонд науковий і обняти в свій заряд все суспільне виховання та навчання.

У противенстві до Австрії — в Польщі згадана Комісія Едукаційна і надальше полишила монашим чинам право заниматися шкільництвом, зарядила лише, щоби всі монаші чини придержувалися у навчанні виданих через ню плянів навчання. Позатим Комісія Едукаційна, хотячи всім школам надати одноцільний характер, стреміла в своїх реформах до зліквідовання т. зв. домашнього образовання (studia domestica) учительських слуг монаших і тому на їх місце вводила спільні студії централістичні. Длятого теж вложила вона на монаші чини обовязок висилання своїх кандидатів учительського стану на студії до Академій, головно до краківської Аладеміі. В злуці з такою реформою також і наш чин св. Василія Великого, який під цей час був доволі гарно розвинений, а який теж занимався навчанням і едукацією, підпав до певного степеня зреформованню.

Реформа ся відносно чина Василіянського полягала на цім, щоби з одної сторони обмежити його дотеперішне самостійне ведення шкіл, а з другої щоби дати йому можність висилати більше число своїх кандидатів на вищі студії до краківської Академії.

Цего рода реформи шкільництва, самозрозуміло, вимагали величезних фондів. На сю ціль призначила отже Комісія Едукаційна фонд, осягнений зі знесення чина Єзуїтів, а крім цего зарядила знесення цілого ряду монастирів инших монаших чинів, передовсім тих, яких було по два або й більше в одній місцевости, бо їх можна було легко получити з головним матірним монастирем того самого чина. Велику енерґію в цім зношенню монастирів оказав передовсім тодішний головний предсідник Комісії Едук., брат короля і примас. князь Михайло Юрій Понятовський, епископ полоцький, від 1775р. коадютор краківського епископа Солтика, а від 1782 самостійний її адміністратор — якого названо з того приводу Йосифом II.[1]). За його часів і впливом основано гр. кат. парохію в Кракові.

2. Василіянський монастир і церква Пр. Д. Марії в Кракові. Комісія Едукаційна здавала собі ясно справу з цего, що хотячи перевести ці предприняті нею реформи цілого шкільництва, треба їх зачати від гори, т. є від шкіл вищих, в яких власне побирали науки учительські сили инших шкіл. Тому й розпочала вона ці реформи від краківської Академії. З отсими власне реформами краківської Академії, в злуці з реформами шкільництва взагалі, а Василіянського з окрема, стоїть у тісній звязи основання краківської гр. кат. парохії та церкви.

---

[1]) X. Wacław Chotkowski: Spustoszenia kościelne w Krakowie. Rozprawy Akad. Umiej. wydział hist. fil. Serja II. T. XXXIV. ст. 87—89, 152, 231 in conf.

Ми вже згадали, що в краківській Академії було в тих часах на студіях чимало нашої молоді світської і духовної, передовсім монашої. Що так дійсно було, вказує на це свідоцтво одного з сучасних рукописів, писаного наочним свідком, в якім сказано, що від давна для вигоди вірних обряду грецького, що приїжджали до Академії краківської на науки, бував при тій же Академії священик »Ritus Graeco-Uniti«, який, розуміється, заспокоював усі потреби духовні вірних того обряду, т. зн. відправляв для них богослуження, уділяв св. Тайни і т. д.[1])

Отсе »від давна« перебування наших вірних на студіях в Кракові, а з ними перебування нашого священика для заспокоєння їх потреб духовних можна вважати за перший завязок нашої парохії[2]).

Нажаль поза тими скупими відомостями не дасться нічо більше і ближче про сю справу сказати. Не знаємо, від як давна сі студіюючі були в Кракові і кілько їх було, бо ж слово »від давна« ужите в рукописі не дає докладного очеркнення часу. А з того, що »від давна« в Кракові був для них також і священик, можна вносити, що тих студіюючих мусіло бути більше число. Дальше не знаємо, де той священик »Ritus Graeco-Uniti« відправляв для них ті Богослуження. Чи мав якусь окрему церкву або хотяй каплицю, чи може містився при одному з костелів. Не знаємо також, через кого був удержуваний цей священик, чи був це священик через Академію оплачуваний і спеціяльно для обслуги студіюючих удержуваний, чи може був це один зі

---

[1]) Рукопис ч. 9. в парохіяльнім архіві гр. кат. церкви св. Норберта в Кракові. Є це донесення пізнішого місцевого пароха о. Кудревича до Префектури Департ. Краков. з 1810 р. в справі пенсії для пароха. Свідоцтво це має тим більшу вартість, що о. Кудревич, парох крак. церкви в рр. 1797—1834., був на студіях в краківській Академії яко монах в рр. 1787—1790., знав отже яко наочний свідок докладно відносини пануючі тоді. Був він також присутний в Кракові в часі основання Василіянського монастиря, якого був питомцем. Свідчить про це його життєпис виставлений ректором крак. Академії в 1815 р., в якім виразно сказано, що в тих літах був він кандидатом учительського стану, розуміється яко монах-Василіянин. Рукоп. ар. пар. кр. ч. 13 з д. 2. III. 1815 р. Також протокол з комісії, що описує церкву і монастир в р. 1788, згадує яко присутного о. Кудревича. Рук. ар. пар. кр. ч. 1.

[2]) Що правда в Кракові існувала вже давніще церква і монастир словянського обряду, основана, як думають деякі учені ще около 9J0 р., на руїнах яких пізніше в часах Ядвиги і Ягайла мав бути збудований монастир і церква. Акт ерекційний того монастиря і церкви носить дату 1390 р. Мав це бути монастир Бернардинів словянського обряду, а при ньому церква Чесного Креста, в якій відправлялися богослуження у славянській мові. Сю церкву і монастир, які стояли при нинішній вул. Словянській, чи площі Чесного Креста на Кроводжу вже в рр. 1470—1480 перемінено на костел обряду латинського. У згаданій церкві мали відправлятися богослуження в славянській мові, однак після літурґії римської. Вона була через Ядвигу основана в цілях місійних, отже і не можна її уважати за першу церкву гр. кат. парохії в Кракові. Порівн. Х. Dr. Józef Krukowski: O kościele słowiańskim św. Krzyża i klasztorze Benedyktynów w Krakowie 1390 r. Kraków 1886.

священиків на тій Академії студіюючих. Все це покриває ще покищо невідоме, — яке, бути може, колись щойно будуччина відслонить.

На всякий случай певним є один факт; що »від давна« в краківській Академії наші Українці гр. кат. на студіях були і що мали теж священика, який заспокоював їх духовні потреби.

Такий стан тревав аж до р. 1784., т. є до часу, коли в злуці з реформами комісії Едукаційнсї і сю справу зреформовано.

Ми згадали вже, що по рішенням Комісії Ед. Василіянський монаший чин міг дальше заниматися навчанням та виховуванням молоді та що був зобовязаний певну скількість своїх кандидатів до стану учительського висилати на науку до краківської Академії. Хотячи перевести ці зарядження Комісії Є., тодішня управа Василіянського чина (протоархимандрит о. Важинський, протоігумен о. Онуфрій Братковський) звернувся до предсідника Комісії Є. кн. примаса Понятовського з просьбою, щоби К. Є. улекшила їм удержання тих кандидатів в Кракові і надала чинові якийсь дім з церквою в Кракові, де вони моглиби в часі студій замешкувати та відправляти свої богослуження.[1]) Комісія, з одної сторони признаючи слушність тих жадань, з другої хотячи дати Василіянам рекомпенсату за зменшення їх монастиря в Варшаві, прихилилася до цеї просьби і декретом з дня 11 мая 1784 р. надала їм монастир і церкву в Кракові.[2]) В кілька днів пізніще (14. V. 1784) предсідник К. Є. примас Понятовський, тоді вже самостійний адміністратор краківської дієцезії, приказав краківській консисторії знести один з краківських монастирів і віддати його на власність Василіянам. Шукання однак монастиря, який надававсяб до знесення, проволіклося аж 4 роки. Всетаки хоч з 4 літним опізненням такий монастир знайдено. — Був це монастир оо. Бернардинів т. зв. »Conventus Pacis, seu Pazeusis« або »Жлубек« т. зв. ізза цего, що була при ньому церква »Пречистої Діви Марії від Жлубка« (Ecl. B. M. V. ad Praesepe), положений при вул. св. Івана.[3]) Заложення цего монастиря відбулося ок. р. 1631., а довершив його істнуючий вже Кракові на Страдомю чин Бернардинів, якому той новозаснований монастир мав служити за шпиталь.[4]) Початок до цего дав Станислав Любомирський, який в р. 1624. відступив Бернардинам на Страдомю камяницю при вул. св. Івана, одержану від короля, в якій містився передтим собор євангелицький. (Це була ліва частина ниніш-

---

[1]) X. Chotkowski: Spustoszenia, ст. 152 - 4.

[2]) Копія судового вироку з д. 4. VI. 1788 р. Рук. ар. пар. крак. ч. 1. Василіяни мали в Варшаві великий монастир на т. зв. Уяздовій. Цей монастир їм відібрано під будову славних королівських лазенок, а надано їм менший при вул. Мйодовій. Длятого краківський монастир був до певної міри винагородженням тої страти.

[3]) Тамже і Chotkowski, op. c. ст. 152.

[4]) Chotkowski: op, c. 156, Adam Chmiel: Domy krakowskie. ulica św. Jana cz. II. ст. 130 і сл.

ної камяннці при вул. св. Івана ч. 6.). Опісля між рр. 1630—35 набув згаданий монастир другу камяницю при вул. св. Івана, а саме наріжну між вул. св. Івана й св. Томи (нинішня права і на ріжна частина камяниці ч. 6.). В тій другій камяниці основували Бернардини около р. 1631 монастир, а на місци першої побудували між р. 1641—51 костел Преч. Діви Марії від Жлубка (ad Praesepe). Церква була тоді відділена від монастиря ще одною камяницею, що була в чужім посіданні, а яка теж перейшла на власність монастиря около р. 1669 (середина нинішної камяниці під ч. 6). Вкінці около р. 1654. набули Бернардини ще дві камяниці: одна з них лежала при вул. св. Івана і прилягала до костела від сторони ринку (нинішне число орієн. 4.), а друга при вул. св. Томи і прилягала до мснастирської наріжної камяниці (нинішне ч. при вул. св. Томи 11.). Так отже в тім часі, як цей монастир мав бути знесений і відданий Василіянам, в склад цего монастиря входило 4 камяниці (3 при вул. св. Івана нині обняті ч. 4 і 6 і одна при вул. св. Томи, нинішне ч. 11.), церква Преч. Діви Марії з каплицею св. Теклі та инші ще забудовання монастирські, як комірки, стайні, велике подвіря з криницею і пр. Більша частина тих забудовань лежала при вул. св. Івана та простягалася почавши від границі першої камяниці від ринку аж по вул. св. Томи, а менша при вул. св. Томи від вул. св. Івана аж по границю першої наріжної камяниці при вул. Славковській і св. Томи.

Від вул. св. Івана були до монастиря два входи: один ближче наріжника вул. св. Томи, другий ближче церкви. Також вхід до церкви був від вул. св. Івана. [1])

Всі ці посілости мали перейти на власність оо. Василіян. Їх надання однак, як ми вже згадали, було спізнене о цілих 4 роки. Бо щойно 1788 р. краківська консисторія назначила речинець розправи в суді консисторськім у справі знесення монастиря Бернардинів при вул. св. Івана, получення його з монастирем тої самої реґули на Страдомю і надання його Василіянам. Про речинець цеї судової розправи, визначеної на день 4 червня 1788 р., повідомив Бернардинів курсор консисторський, прибиваючи дня 11 мая 1788 р. на дверох того монастиря вівзання явитись в згаданім речинци на вище згадану розправу в суді консисторськім. [2]) На розправі дня 4 червня 1788 р. мимо сильного протесту і оборони зі сторони Бернардинів, запав вирок, який зносив монастир Бернардинів при вул. св. Івана, а занимані ним посілости надавав на власність оо. Василіянам. — На Василіян наложено обовязок відправлювання 1 Служби Божої в тижни за фундаторів »Жлубка«. Бернардини в протягу 12 днів мали покинути монастир і церкву. Вільно їм було забрати з монастиря

---

[1]) Тамже ст. 123—143 in conf.

[2]) Chotkowski, op. c. ст. 155. Копія вироку і опис монастиря. Рук. ар. пар. кр. ч. 1.

і з церкви всі річи, які далися забрати без нарушення забудовань. З 7 істнуючих в костелі престолів позволено їм взяти 5, а решту 2, то є св. Івана Непомуцена та св. Анни, були зобовязані полишити до ужитку Василіянам.[1])

Однак Бернардини, хотячи хоч вчасти винагородити собі страту, продали одну камяницю, що лежала при церкві від сторони ринку (нинішне 4 ч. ор.) враз з каплицею св. Теклі, з комірками, стайнями та з подвірям поза плечима Василіян у приватні руки, а з инших забудовань і з церкви позабирали все, що їм далося. І так, пр. з церкви повибирали долівку, позабирали всі престоли й навіть степені, а в ріжних частях монастиря повіднимали навіть двері й вікна, подекуди поруйнували і позабирали печі. Це й було причиною скарги, яку вніс перед суд консисторський ігумен тодішних краківських Василіян о. Лев Демкович на ґвардіяна Бернардинів Страдомських о. Андрія Коржинського та дефінітора провінції Самуїла Рачка, обвинувачуючи їх о переступлення вироку з 4. VI., бо, — як сказано в скарзі — вони не лише позабирали всі знаряди і прилади, всі престоли, але ще й камяницю враз з каплицею продали, списуючи навіть контракт у світськім уряді, всупереч монашим статутам, не зважаючи ані на заказ консисторії ані на загрозу екскомуніки. Домагався отже о. Демкович за то »святотацтво і публичне згіршення« наложення на них кари і то суспензи від богослужень і св. Тайн, доки кривди не винагородять і не звернуть хоч принайменче каплиці. На всякий случай просив о. Демкович, що єсли не дасться вже нічо иншого зробити, щоби суд в цїли винагородження Василіянам шкоди з того приводу нанесеної, зменшив хоч тягар Служб Божих на них наложений. Ті його домагання попер своїми виводами правничими і фіскал консисторський о. Жихлінський.[2]) В наслідок цеї скарги вислала консисторія 26 липня 1788 р. на місце до монастиря при вул. св. Івана спеціяльну комісію, зложену з адвоката і публичного нотаря Боніфатія Мержвінського та відпоручників обох спорячих сторін в цїли списання докладного інвентаря та зладження опису стану забудовань.[3]) По згаданій комісії і представленню через ню фактичного стану річи, на кінцевій розправі дня 13. серпня 1788 р. видано вирок, в якім наказано Бернардинам звернути Василіянам 3 престоли, а саме: головний Преч. Діви Марії і два бічні: Розпяття Христового і св. Вільґефорти (Vilgefortis), полишаючи Бернардинам 4 инші престоли і все, що до того часу забрали. Крім цього зменшено Василіянам тягар фондаційних Служб Божих з 52 на 12 в році, то є на 1 в місяци. Натомість присуджено їм заплатити Бернардинам тутулом відшкодовання за мо-

---

[1]) Рук. ар. пар. кр. ч. 1. Рішення суду з д. 4. IV 1788.

[2]) Тамже і Chotkowski op. c. ст. 159 і сл.

[3]) Протокол з описом церкви і монастиря з д. 26. VII. 1788. Рук. ар. пар. кр. ч. 1.

настир і церкву суму 1000 з. п. і то в 5 річних ратах по 200 з. п., платних кождого року на Різдво св. Івана Крестителя, з тим, що перша рата мала бути виплачена вже в р. 1789.[1])

Справу продажі камяниці і каплиці полишено тоді неполагодженою і щойно рішенням консисторії з дня 11. падолиста 1788 р. затвердила консисторія так сю продаж як і контракт при ній списаний, зобовязуючи єї нового властителя Станислава Мєрошевського, що при стіні церкви не виставить стайні і що каплиці уживатиме лише на маґазин домашних знарядів.[2])

Так закінчився спір між Василіянами а Бернардинами о нарушення через них стану посідання та переступлення рішень декрету, а рівночасно з тим перебирали оо. Василіяни на власність монастир зложений з 3-ох камяниць та церкву Пр. Д. Марії.

Рівночасно з наданням того монастиря і церкви Василіянам вложено на Василіян право і обовязок адміністрації гр. кат. парохії в Кракові.[3]) Длятого також дату надання цего монастиря і церкви належить властиво вважати і за дату основання гр. кат. парохії в Кракові.

Що правда стан, в якому Бернардини полишили монастир і церкву, як рівнож і умови, на яких той монастир передано Василіянам, не міг робити надій на скоре упорядкування тих забудовань. Факт однак признання гр. кат. церкви в Кракові за конечно потрібну і надання її мав далеко ідучі наслідки, бо від того часу хоч з ріжними прикрими переходами вона удержалася аж до наших часів.

3. Дальша судьба Василіянського монастиря і церкви аж до їх знесення. Відомости про перші літа існовання Василіянського монастиря в Кракові є доволі скупі. Знаємо певно лише це, що в хвилі обняття побернардинського монастиря і церкви Василіянами в р. 1788 було в цім монастирі всего 3-ох монахів-Василіян.[4]) Один священик, який був рівночасно настоятелем того монастиря і адміністратором гр. кат. краківської парохії, звався о. Лев Демкович і 2-ох монахів профессів, які студіювали на краківськім університеті фільософію: Венедикт Блендовський і Фльоріян Кудревич.

---

[1]) Рішення суду з 13. VIII· 1788. Рук. ар. пар. ч. 1.

[2]) X. Chotkowski, op. c. ст. 160. Умова продажі тої камяниці положеної між першою камяницею від ринку, а костелом зістала заключена між Бернардинами а Станиславом Мєрошевським та його женою Магдалиною дня 11. липня 1788 р. На жадання консуля міста Казімєжа Томи Черкевича зістала вона затверджена консистором дня 11 падолиста 1788 р. з тим, що Мєрошевський мусів зголосити письменну повищу заяву (Порівн. Chotkowski припис. 2. до ст. 160.

[3]) Про це виразно говорить о. Кудревич в донесенні до Префектури Департ. Крак., що з наданням монастиря »razem i obowiązek odbywania funkcji parafjalnej na zgromadzeniu xx. Bazylianów krakowskich, między którymi w Krakowie musiało bydź przynajmniey 2 xięży, został włożony«. Рук. арх. пар. крак. ч. 9.

[4]) Принайменче тільки було їх при відібранні через них монастиря, це однак не пересуджує справи, що їх число могло бути й більше. Назвиська присутних тоді Василіян за Рук. арх. пар. крак. ч. 1.

Та хоч перші початки по основанню монастиря мусіли бути для Василіян доволі прикрі, то всетаки вже в 3 роки пізнійше число монахів того монастиря подвоїлося. Бо як видно зі спису мешканців, зладженого в р. 1791., було в цім монастирі в згаданім році вже 6-ох монахів (спис подає 6 священиків) і 2 служачих. Згаданий спис зазначує, що монастир провадив тоді також окрему канцелярію парохіяльну[1]). Можливо, що й монастир цей бувби з часом гарно розвинувся, якби не фатальні часи, часи воєнного лихоліття, які настали вже в кілька літ по його існованню і які спричинили його цілковитий упадок. Для зрозуміння дальшої судьби монастиря треба тут замітити, що Василіянський монастир в Кракові, якого питомцями були монахи з північно-західних українських земель, а саме з Холмщини і Волині, належав до провінції Василіянської Преч. Діви Марії, якої осідком були власне ці землі. Під оглядом юрисдикції підлягав він архимандритові та протоігуменові тої провінції, яких осідком була Варшава, та епископові — ординарієві холмському. Проте і доходи на удержання монастиря побирали звідтам.

Колиж настали часи заворушень, повстань і воєн, (1794—5) які рішали про істнования самостійної польської держави і які остаточно закінчились єї 3-им розбором, то звісна річ, що в таких часах не могло бути мови о субвенції для монастиря зі сторони згаданої монашої провінції чи дієцезії. Колиж в кінці через розбір Польщі він був зовсім від них відділений політичним кордоном (1795), монастир зубожів до того степеня, що його тодішний ігумен, а рівночасно парох краківської гр.-кат. парохії, о. Інокентій Концевич, не маючи з чого удержуватися, занявся виховуванням приватним і уділяв науки дітям родини Потоцьких, які мали свою камяницю при тій самій улиці, де був монастир. До них він вкінці перенісся навіть на помешкання, — полишаючи монастир пустим. Наслідки цего нерозсудного, хоч може і спричиненого прикрою конечністю кроку настоятеля монастиря були фатальні і не дали довго на себе ждати. Бо вже в рік по заняттю Кракова через Австрію (1796), коли уряд австрійський наложив на цей монастир воєнну позичку і єї не було з чого заплатити, зажадало ґубернію від уряду зізволення на продаж »зовсім підупавшого колишнього Василіянського монастиря«, зазначуючи при тім виразно, що його ігумен і парох о. Інокентій Концевич цілком не мешкає в монастирі, лиш у молодого Потоцького. В рік пізніще узискала ся пропозиція ґубернію апробату уряду, який декретом надворним з д. 6 квітня 1797 р. позволив на пропоновану продаж цего монастиря[2]).

В кілька місяців опісля появилися на мурах міста Кракова маґістрацькі оголошення, які визначили речинець першої ліци-

---

[1]) Archiwum akt. dawnego miasta Krakowa. Рук. ч. 3383; Спис забудовань міста Кракова з р. 1791. під ч. 407.

[2]) Chotkowki, op. c. ст. 161.

тації монастиря і церкви на день 2 жовтня 1797 р., оцінюючи вартість монастиря враз з церквою на 6113 з. р. Рівночасно заявляли згадані оголошення, що на тих добрах монастирських нема жадних инших тягарів, крім незаплаченого податку подимного та воєнної позички в сумі 27 з. р. і $7^{4}/_{8}$ кр.[1]).

Рівночасно з оголошенням ліцитації заряджено люстрацію згаданих посілостей і дня 25 вересня 1797 р. списано докладний інвентар та оцінено вартість тих дібр на 6112 з. р. і $54^{4}/_{8}$ кр. Вартість церкви оцінено на 2825 з. а монастиря 3287 з. і $54^{4}/_{8}$ кр.[2]).

На цій першій ліцитації, з огляду на надто високу ціну, не знайшовся купець на ці посілости. Дпятого дня 22. XII. 1798 виставлено їх в друге на ліцитацію. Колиж і тепер не знайдено покупця, виставлено їх на ліцитацію в трете дня 16 падолиста 1801 р. — і на цій послідній продано їх якомусь угорському купцеві Кноцові за суму 20.062 з. п.[3]).

Тому що церква не була ще опорожнена, бо знаходились в ній ще 3 престоли і проповідниця, яких після рішення влади з 1797 р. не вільно було продавати, комісія будівельна, яка занималася продажю тих посілостей, дістала наказ церков опорожнити, а річи помістити в якому небудь пригожому до цего домі.

Новий властитель монастирських забудовань і церкви, Кноц, перебрав сі посілости на заїздний дім, т. зв. обержу »під королем угорським«. Церкву перемінив він на салю балеву, а монастир на малі салі гостинні на партері і покої гостинні на першому поверсі. В р. 1818. докупив він до цих посілостей ще наріжну камяницю при вул. Славковській і св. Томи, яка прилягала до цих забудовань, получив це все в одну цілість і зробив з них великий готель названий пізніще »саским« — »Hôtel de Saxe«.

Готель цей мав два фронти: один від вул. св. Івана а другий від ул. Славковської, зі спільним переїздом з вул. св. Івана на вул. Славковську та більшим вїздом від вул. св. Томи. Се перероблення будинків монастирських і церкви на готель відбулося в р. 1802, коли саме змінено також фронт тих забудовань від вул. св. Івана, який до того часу носив виразний характер окремих 3-ох камяниць, на суцільний фронт одної камяниці і в такім виді позістає він до нині. В пізніших часах частину готелю від вул. св. Івана, де саме була церква і монастир, перемінено на кінотеатр, а частина від вул. Славковської позістала до нинішних часів готелем під тою самою назвою »Hôtel de Saxe«. Одно, що свідчить, що колись була тут церква, то абсида, яка заховалась в подвірю кіна при вул. св. Івана, (вхід до того подвіря з вул. св. Томи).

---

[1]) Оголошення ліцитації через крак. маґістрат. Арх. акт. д. м. Кр. ч. 3394.

[2]) Тамже: оголошення другої ліцитації з 1798 р. і A. Chmiel. Domy krak. ст. 134.

[3]) Тамже.

Такі то фатальні наслідки для Василіянського монастиря і церкви потягнули лихоліття воєнні і нерозсудний крок його ігумена о. Концевича. Шкода, яка виникла звідси, дотичила в більшій мірі самої парохії як чина Василіянського, бо парохія оставалася тепер без церкви, а її парох без мешкання[1]).

4. Парохія без церкви і парох без мешкання. Насувається тут зовсім природно питання: кому властиво належить приписати вину, що справа Василіянського монастиря і церкви в так короткому часі так фатально закінчилася? На жаль нині покищо не дасться на це питання докладно відповісти. Можна лиш сказати, що в великій мірі причинилися до цего воєнні часи. Не можна тут однак виключити також і вини самого ігумена і пароха о. Концевича, бо в першій мірі він тут богато завинив через своє занедбання так монастиря як і церкви, а його самовільне опущення монастиря і перенесення на мешкання до приватного дому, як ми бачили, уряд австрійський брав як головну причину до продажі монастиря і церкви. Не можна також оправдати пароха і з його занедбання в своїм часі заплатити податки та позичку воєнну, наложену на монастир австрійським урядом, бо звідки инде знаємо, що він полишив зі свого приватного майна в депозиті свому наслідникові о. Кудревичові більшу суму гроша, бо аж 5555 Flor., о яку по смерти цего посліднього родина о. Концевича виточила процес спадкоємцям о. Кудревича[2]).

Впрочім свій блуд пізнав також о. Концевич, котрий, бачучи його фатальні наслідки, звернувся о поміч до свого найвищого наставника, о. Порфірія Важинського, прото-архимандрита Василіян і епископа холмського, наслідком чого епископ Важинський звернувся з просьбою до Відня, щоби уряд в цілі удержання гр.-кат. душпастирства в Кракові визначив гр.-кат. парохові краківському о. Концевичові який костел на церкву, при якій булоб для него мешкання, та на єго удержання відповідну пенсію[3]).

Небавом однак власти духовні, дізнавшись мабудь, що вину знесення монастиря і церкви поносить у високій мірі о. Концевич, переносять його з Кракова, а на єго місце призначує протоігумен Василіянської провінції Преч. Д. Марії, о. Юстин Гусаковський, грамотою з дня 23. VIII. 1797 р, другого Василіянина, знаного нам вже з часів основання в Кракові монастиря, яко новика, а тепер яко священника, о. Фльоріяна Кудревича.

Тоді так для нового пароха як і для парохіян настали дуже прикрі часи. Не було ані де відправляти богослужень ані де мешкати ані з чого жити. Зачалася кільколітня поневірка, злучена з безнастанним переношенням відправ богослужень та мешкання

---

[1]) A. Chmiel l. c. i Chotkowski l. c.

[2]) Сейчас по оголошенні продажі церкви і монастиря і по списанні інвентаря церкву замкнено і опечатано. Порівн. A Chmiel o. c. приписка 3 до ст. 133.

[3]) Акта процесу о спадщину по о. Кудревичу в копії урядовій, арх. парох. крак.

пароха від одного костела до другого. Парох усильно старався, щоб якось ту справу унормувати, однак справа все проволікалася. Послухаймо, що говорить про ці часи та злучені з ними невигоди сам парох гр.-кат. парохії о. Кудревич: »Коли в році 1797 ґуберніюм краківське наказало продати монастир і церкву Василіянську на ліцитації, нижче підписаний, яко парох через інституцію епископа холмського бл. п. о. Важинського, подавав кілька разів просьби до ґуберніюм в справі визначення костела на релігійні обряди парохії, значно з війська та офіціялістів побільшеної, як рівнож о визначення пенсії для пароха й для церковного (півця) і на потреби церкви, тим більше, що (o ile że) сам не маючи місця сталого (розум. сталого мешкання) примушений жити своїм коштом і переносити з одного костела до другого відправу богослужень релігійних відповідно до нанятої через себе при цім або другім костелі станції з великою невигодою парохіян, а комісії до тої справи через ґуберніюм визначувані заєдно були відкладувані аж до р. 1802, в котрім то році щойно відбута через власть окружну краківську (cyrkuł krakowski) комісія признавши дійсну потребу (istotną potrzebę) визначення сталої церкви для парохії на місце проданої на Жлубку Церкви та монастиря Василіянського, як рівнож визначення пенсії для пароха та церковного (півця), переслала свою опінію до ґуберніюм, а ґуберніюм до найвищої канцелярії на двір до Відня, звідки коли підписаний не міг діждатися жадної резолюції, будучи змушеним від Консистора холмського до сталого (ciągłego) перебування в Кракові яко парох інституований, а не маючи вже довше з чого жити, подав в р. 1802. 29. падолиста до Найяснішого Цісаря Австрійського via posta просьбу о задецидовання, що парохія Руська в Кракові є непотрібна, а затим о звільнення підписаного від сидження в Кракові без фондів або о визначення пенсії [1])«.

Як бачимо з цего, то дійсно прикрі часи настали для краківської парохії та її пароха. Щоби ратуватись в цих обставинах, о. Кудревич, подібно як і його попередник, помагав собі уділюванням лекцій і вихованням приватним, як свідчить про це виставлене йому в р. 1815 через ректорат краківської Академії curriculum vitae, у якому сказано, що від 1797 р. »trudnił się dalej edukacją prywatną do r. 1802 dla braku funduszu na Parocha Kościoła Rusko-Unickiego w Krakowie [2])«,

5. В комірнім у ОО. Францішканів. Тимчасом в наслідок просьби епископа Важинського, внесеної до віденського уряду, звернувся уряд австрійський до краківського староства з відповідними зарядженнями [3]). Староство, шукаючи відповідного костела, ввійшло в порозуміння з Францішканами і в р. 1798 розпочало

---

[1]) x. Chotkowski o. c. ст. 161.

[2]) Донесення о. Кудревича до Префектури Департ. крак. 3 липня 1810 р. Рук. арх. пар. крак. ч. 9.

[3]) Урядова копія виставленого через ректорат крак. Академії curriculum vitae о. Кудревича з д. 2. III. 1815 р. Рук. арх. пар. крак. ч. 13.

з ними пертрактації в ціли відступлення через них на відправу богослужень для краківських гр.-кат. їх парохом, каплиці Матери Божої Страдаючої в їх костелі та помешкання для пароха в їх монастирі. В цім самім році заключено в Францішканами умову, на основі якої вони відступали згадану каплицю на відправу богослужень гр.-кат. парохові й на помешкання для него одну з камяничок монастирських за чиншом 216 з. п.[1]).

Про сю умову повідомило староство уряд з зазначенням, що згадана умова зістала заключена на протяг 10-ти літ[2]).

Умова ся однак не знати з яких причин не ввійшла в життя сейчас по її заключенню і шукання за церквою та мешканням дальше продовжалося. Також уряд, мимо усильних старань пароха та його так рішучим тоном написаного письма, висланого до самого цісаря, не дуже спішився з дефінітивним полагодженням цієї справо. Щойно в р. 1804. надворним декретом з д. 13 січня та декретом ґуберніяльним з 10. лютого визначено парохії церкву на відправу богослужень в костелі — а парохові мешкання в монастирі — Францішканів. »Його ц. к. Маєстат — звучав згаданий декрет — вселаскаво зволили згодитися, щоби каплиця Страдаючої Божої Матери при Францішканах в Кракові, котра від костела Францішканів є зовсім відділена, зістала через них по добрій волі і безплатно відступлена і до відправи Служб Божих гр.-кат. парохові в Кракові віддана, як рівнож щоб прилежне мешкання за чиншовою оплатою 12 flor., яких Францішкани домагаються і за що вони се мешкання в доброму стані удержувати повинні, на поміщення пароха на кошт загального закладного фонду зістало винаймлене«.

В цім самім декреті визначено рівночасно пенсію для пароха в сумі 400 з. р. квартально та для дяка 7 з. р. місячно[3]).

В наслідок цього декрету в цім же 1804 р. заключено окрему умову поміж парохом о. Кудревичем й Францішканами, яка означувала цілий порядок богослужень відправлюваних в каплиці та стан правний обох сторін в уживанні цеї каплиці. В цій умові монастир застерігав собі, що мимо відступлення каплиці, в ній дальше мають відправлятися щоденні богослуження о год. 6 рано в латинськім обряді, що всі скарбонки, які знаходяться в каплиці остають дальше виключно власністю монастиря, а парохові не вільно там своєї скарбонки помістити. Також всі жертви в натурі, зложені в цій каплиці через вірних, як пр. в лямпках, світлі і т. п. будуть власністю монастиря.

На таких умовинах, з великим торжеством віддали Францішкани парохові ключі до каплиці, в якій дня 25 марта 1804 р. відправив парох перший раз наше богослуження[4]). В такий спосіб

---

[1]) Chotkowski o. c. ст. 161.
[2]) Архів ОО. Францішканів: записки о. Карвацького ст. 157.
[3]) Урядова копія згаданого декрету в арх. пар. крак. Р. ч. 4.
[4]) Архів ОО. Францішканів, як вище.

полагоджено на якийсь час справу забезпечення порохії в церкву, а пароха в мешкання та середники удержання.

Таке однак залагодження справи не могло бути тревале і ніяк не можна його було уважати за дефінітивне. Вже самі услівя, на яких Францішкани відступили каплицю, вказують, що воно не могло бути тревалим, бо було получене з великими недогідностями для обох сторін, а в першій мірі для наших парохіян і для пароха. Не дивно отже, що парох о. Кудревич не занедбував старань о набуття якогось окремого обєкту на поміщення парохії. Рівночасно з тим старався він о признання підвишки пенсії для себе і дяка та визначення певної квоти на покриття церковних видатків, — бо дотеперішна пенсія, як сам писав в поданні до Префектури Департаменту краківського, — »była niedostateczną przy coraz wzmagaiącey się drogośći rzeczy w Krakowie[1])«. Ці його старання вкінці увінчалися частинним успіхом, бо уряд внаслідок безнастанних його представлень і просьб підвисшив в р. 1807 пенсію дякові з 7 з. на 10 з. та признав суму 60 з. р. квартально на покриття видатків закристії. Парохові натомість пенсії не підвисшено і вона лишилась в тій самій висоті т. є 400 з. р. квартально, що значило 133 з. місячно. Тимчасом зближався час, в якім кінчилася заключена з Францішканами умова.

Парох, користаючи з цього, став дальше непокоїти уряд своїми просьбами о надання церкви для гр.-кат. парохії та мешкання для єї пароха. Вкінці узнав уряд ці його домагання за слушні і сам став розглядатись за відповідним обєктом, який надавався би на приміщення гр. кат. парохії.

Такий обєкт небавом знайшовся. Був це монастир сестер Норбертанок з костелом св. Норберта при вулиці, чи радше, як тоді це місце називано, при брамі Вісьльній, (Weichselthor), який був призначений урядом на знесення.

6. Приміщення гр. кат. парохії в монастирі сс. Норбертанок і церкви в костелі св. Норберта. Сестри Норбертанки (инакше Премонстратенки) мали з давних часів свій монастир і костел поза мурами давного Кракова на Сальваторі. Тому що цей монастир лежав поза оборонними мійськими мурами, в кождім воєннім лихоліттю, коли ворог підступав під Краків, сестри були змушені його покидати і ховатися до міста перед ворогом. Не маючи свого сталого місця в місті, де моглиб в такім часі приміститися, були змушені нераз зносити ріжні прикрости та невигоди. Щоби цьому запобічи, вони рішили збудувати для себе в місті другий монастир, який мігби бути для них захистом на случай потреби. До виконання цего діла взялася одна з настоятельок монастиря на Сальваторі, женщина великої енерґії, Доротея Концка.

З великим трудом набула вона зараз при мурах міста, при т. зв. брамі Вісьльній, кілька старих домів і на їх місци рішила

[1]) Арх. пар. крак. ч. 9.

побудувати монастир з костелом. При виконанні цего діла прийшлось її поборювати великі труднощі та перепони, бо краківські міщани не хотіли згодитися на будову нового монастиря і намагалися за асяку ціну їй у цім перешкодити.

Ці зусилля енерґічної сестри попер одначе тодішний краківський епископ Ґембіцький і так при кінці 1 пол. 17 ст. станув новий монастир сестер Норбертанок враз з костелом св. Норберта зараз-же при мурах міста при брамі Вісьльній[1]). Дня 5 вересня 1643 р. відбулося торжественне посвячення мурів монастирських та святині, в часі якого відправив перше в ній богослуження сам епископ Ґембіцький при асисті численного духовеньства. По богослуженню того самого дня відбулося торжественне впровадження 20 сестер, які мали в ньому вести своє тихе, Богу посвячене життя.

Самій Концкій не довго однак позволив Бог втішатись єї ділом, бо ледви що діждалась хвилі торжественного посвячення та відчинення монастиря, в кілька днів опісля т. є 17 вересня 1643 р. померла[2]).

Цей отже монастир Норбертанок з костелом св. Норберта при брамі Вісьльній віддав австрійський уряд, на пропозицію староства, декретом ґуберніяльним з дня 26. лютого 1808 р. ч. 2786., на власність гр. кат. краківській парохії. Згаданий декрет звучав: Genehmiget den kreisämtlichen Antrag die Cracauer griechisch-katholische Pfarrkirche in die vormalige Norbertiner Nonnenkirche am Weichselthor zu unterbringen«[3]). Рівночасно тим самим декретом приказувано місцевій повітовій касі виплатити згаданій церкві квоту 1180 фльор. 51 кр. на ціли єї відновлення. В рік пізніше декретом з дня 13 мая (1809) піднесено сю суму на 3405 fl. 41 кр. Та не всі убікації занимані Норбертанками перейшли в руки краківської парохії. До них крім церкви і великої площі належало ще 3 камяниці, 2 при вул. Вісьльній та 1 при вул. Ґолембій. Парохія одержала з цего всего церкву з площею та 1 камяницю при вул. Вісльній. Дві прочі камяниці прилучив уряд до забудовань університетських.

Посілости одержані при вул. Вісьльній не дорівнювали ані навіть в 3-ій части посілостям забраним при вул. св. Івана. Та всетаки наданням цих посілостей хоч в части винагороджено кривду, яку заподіяв уряд австрійський гр. кат. парохії. Краківська українська громада дістала тепер наново свою церкву а її парох діставав так довго ним пожадане мешкання. Від того часу укр. гр. кат. церква в Кракові, мимо великих труднощів, які їй приходилось ще поборювати, та мимо прикрих часів, які вона мусіла переживати, вдержалась в цих самих забудованнях аж до наших часів.

---

[1]) Walery Eljasz Radzikowski: Kraków dawny i dzisiejszy.

[2]) Опис посвячення монастиря і костела Норбертанок з 5 вересня 1643 р Арх. а. д. м. Кракова. Рук. ч. 3382.

[3]) Урядова копія згаданого декрету в арх. пар. крак. Рук. ч. 13.

ДАМЯН ГОРНЯТКЕВИЧ.

УКРАЇНЦІ В КРАКІВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ.

Краків був здавна тим виїмковим містом, де відбувалися запозичування мистецьких здобутків поміж поляками й українцями. Факт існування української розписі в кількох каплицях[1]) вавельської катедри, відтак прикраси кімнат Ягайла на краківському замку, які виконали в XIV. і XV. в. наші майстри в резиденції й з волі польських королів, – говорить сам за себе. Впрочім випадки поручування мистецьких робіт якраз українським малярям з боку поляків повторювалися продовж цеї доби дуже часто, що більше, вони вказують прямо на потребу користування з наших культурних надбань, коли польське мистецтво властиво зовсім ще не існувало. Через довгі віки не було в Польщі станів, що моглиби посвятитися йому, для поневолених селян навіть доступ до шкіл був заборонений, купецтво мало тільки свій тісний круг заінтересувань, а одинока – наскрізь вільна — шляхта, ніколи не думала покидати особистих справ і привілеїв, міняючи шаблю на малярську кисть або долото. Лише монахи жили оподалік від світського шуму, в тій сфері, де вже самі богослужебні обряди вимагали відповідного фону для викликання поважних настроїв, котрі мусіли впливати на поглиблення віри й пізнавання релігійних правд. Одначе й монахи не створили в тій ділянці богато. Скупі хронікарські вісти по польських монастирських бібліотеках не розпливаються зовсім у похвалах над розписями тодішних храмів, виконаних невправною рукою братчиків, признаючи їм — що найвище — »доволі чесний« труд. Таку записку находимо приміром з того часу в монастирі Цистерсів у Могилі під Краковом.

Це зовсім природне явище. Поляки не мали тієї головної умовини в мистецькому житті, якою є традиція, культурна спадщина цілих поколінь і віків, а без неї не може відбуватися правильний, цивілізаційний розвиток.

Зовсім інакше діялося в нас на Україні. Тут здавна процвитали всі галузи мистецтва, особливо архітектура й малярство. Завдяки нашим вродженим спосібностям, серед соціяльної свободи, витворювалися від непамятних часів артистичні первні, зазначуючи основи самостійної культури. Навіть чужі — хоч як сильні впливи — ми вміли перетоплювати в горнилі власних здобутків і випереджували сусідів в їх цивілізаційному поході. На це звернули увагу ріжні поважні вчені, а німецький історик мистецтва, проф. Оскар Вульфф писав, що малярство київської держави XI. в. стояло вище, чим у тогочасній Византії. Отже на протязі ледви

---

[1]) З того збереглася досі лише поліхромія каплиці Чесного Хреста.

одного століття ми вспіли розвинути в себе живопись краще від наших учителів, хоч приняті византійські зразки мали під цю пору сильно розвинену форму й глибокий, повний символіки зміст. З такими мистецькими засобами станули українці на шляху свойого культурного життя. Тому нічо дивного, що мимо пізніших політичних потрясень і катастроф наші малярі ніколи не зупинялися в своїй праці, остаючи все вірні національній традиції. Вартість їхніх творів розуміли добре чужинці, а позбавлені власного мистецтва поляки й литовці призивали українських майстрів так частона свої землі, поручуючи їм виконування відповідальних робіт.

Слідкуючи за розвитком української живописі, ми бачимо всюди зазначування своєї культурно-національної приналежности з боку наших мистців, починаючи від памятників XI. в., тим самим духом тхнуть ікони Галицької України з XV. в., чи релігійні кольпозиції визначних українських артистів Й. Кондзелевича, чи Д. Левицького й В. Боровиковського з XVIII. і XIX. вв., аж до новітніх образів П. Холодного.

Ціле минуле історії України є виповнене поважними вислідами в мистецькому русі. Бачимо, як у ріжних епохах артистичне життя тут кріпшало або слабло, залежно від політичних подій і культурних течій, але воно не завмирало в нас ніколи. Українські мистці живо реагували на нові напрямки, виловлювали всі творчі вартости, починаючи від посторонніх впливів, а кінчаючи на здобутках школи.

Поруч вродженого хисту артиста найбільше значіння на розвиток його творчости має все школа. Він позбувається в ній перш усього дилєтантизму, пізнає основні технічні засоби й шукає самостійних доріг. Наука малярства відбувалася на Україні — так як і всюди — здавен давна по майстернях; спеціяльних шкіл — у новітньому значінні — через довгі віки тут не було. Ученик приходив до маляря, зачинав свою мистецьку карієру від скучного розтирання красок і аж пізніше втаємничувано його в щораз нові малярські секрети.

Першу академію мистецтв відкрив на заході що лише Людвик XIV. в Парижі. Вправді вже куди раньше існували у Венеції (від 1345. р.) й в Парижі (від 1350 р.) т. зв. »Академії св. Луки«, одначе вони не були педагогічними установами, тільки артистичними братствами. Зате академія Людвика XIV. мала чисто виховуюче значіння й відіграла в мистецькому русі Франції першорядну ролю. На сході заснував першу академію мистецтв у Петрограді 1758. р. ґенерал Шувалов. Зразу вчили там — крім студії малярства й різьби ще й таких прозаічних »кунштів«, як годинникарства, токарства, шлюсарства, то-що. Це була одинока того роду інституція на цілому велитенському просторі довоєнної Росії. Саме тому про її артистичний рівень дбав якнайбільше царський

двір, покликуючи на професорські становища найкращі сили Росії й України.

Почин Людвика XIV. найшов згодом свій відгомін також у Польщі: король Станислав Август відкрив під впливом розцвитку французького й італійського мистецтва XVIII. віка т. зв. »Малярню« у Варшаві, запрошуючи на свій двір відомих портретистів Бачіярелія, Лямпія й Марто. Їм першим прийшлося властиво щойно відкривати полякам малярство й виховувати піонірів польського мистецтва. Але нарід, котрий цілими віками не проявляв заінтересування тією ділянкою культури, нарід без мистецьких традицій — не міг здобутися вскорі на власних, національних артистів. Поляки наслідували ще довго чужинців у малярстві й різьбі й хоча зпосеред себе видали в другій половині XIX. в. таких визначних мистців, як Гроттгер і Матейко, то навіть і вони оба не внесли по формі до польської живописі богато ориґінальних елєментів. Що лише Виспянський та Мальчевський являються в історії польського мистецтва наскрізь індивідуальними творцями під оглядом форми й змісту.

Варшавська малярня не існувала довго. Зате в 1818. р. засновано при Ягайлонському університеті школу рисунку, малярства й різьби, іменуючи професорами всіх трьох відділів Осипа Пешку, О. Бродовського й німця Рідлінгера (скульптора). Наука не стояла тут високо: цілими роками копіювали студенти кілька образів, що були власністю університету, а що скількість тих картин була дуже мала, тому ректорат віднісся навіть зі зазивом до громадянства, прохаючи позичати до відмалювання якісь праці з приватних збірок. Про рисунок з ґіпсових, античних фіґур не чула ще нічого під цю пору краківська школа, а видно, що іноді й не погорджували там дешевими заробітками, коли після 1830. року приймала її управа замовлення на склепові вивіски[1]).

Що лише під впливом розвитку німецького малярства, після появи таких майстрів, як Овербек, Шнорр і других, зачинається витворювати в краківській школі естетичний смак і поважні вимоги. В тому часі зістав іменований після смерти Пешки заступником учителя рисунків Войтіх Статтлєр, котрий виявився не тільки совісним педаґоґом, але подумав рівнож про необхідну реорґанізацію школи. І хоча його проєкт реформи не діждався повного зреалізування, то всеж таки Статтлєр оживив мертвеччину в артистичному житті Кракова. Але одночасно (в 1833. р.) перенесено тутешню школу з університету до технічного інституту, котрий під науковим оглядом стояв куди нижче від університету. Зате зміни, переведені Статтлєром сталися почином

[1]) Wł. Prokesch. — Z dziejów krakowskiej szkoły sztuk pięknych. Kraków 1907, ст. 8.

до кращого розвитку мистецької школи. Попри це він вспів виховати кількох поважних польських малярів, котрих згодом іменували професорами цеї установи. До них належали Володислав Лущкевич, Фелікс Шиналєвський, І. Яблонський, Фльоріян Цинк, М. Церха, а перш усього Матейко й Гроттгер.

В 1851. р. пожежа знищила дім технічного інституту, але колєгію школи вратовано. Школу перенесено тоді до іншого університетського будинку, званого »Colleguim minus« і хоча вона оставала дальше під опікою технічного інституту, то всеж таки цей звязок мав від тепер уже чисто формальний характер. Опісля слідувала в 1870. р. дальше зміна на краще в приміщенні школи, її приділили до хемічного інституту, де віддано на ту ціль простору частину будівлі. Одночасно управитель школи розвинув ширшу наукову програму, поставив поважні вимоги відносно праць учеників, подбав про устроювання вистав і тоді отся інституція стала чимраз живіше розвиватися. Ще кращі часи настали для неї від 1873. р., коли директором іменовано Матейка. Він опрацював новий правильник школи, змагаючи послідовно до піднесення її на рівень академії. Крім цього відкрив у ній найвищий відділ студій т. зв. »майстершулю« (властиво виділ історичного малярства), який провадив сам для найстарших і найспосібніших учеників. В тому часі школа діждалася нарешті власного будинку при теперішній площі Матейка, построєного спеціяльно до вимог науки.

Після смерти Матейка (в 1893. р.) управу школи перейняв зразу Лущкевич, а відтак Юліян Фалат, котрий зніс вскорі відділ історичного малярства, а ввів курс малювання краєвидів, покликуючи на цю катедру заслуженого пейзажиста Яна Станиславського. Крім него іменовано професорами малярства Теодора Аксентовича, Л. Вичулковського, Яцка Мальчевського, а різьби К. Лящку. Вибір тих мистців на становища професорів мав велике значіння спеціяльно для нас українців, бо вони, самі зближені духом до української культури, вміли тим краще повести студію чималого вже числа наших земляків, учеників школи.

І як колись поляки користали зі здобутків української цивілізації, так тепер наші молоді ентузіясти стали здавна приїздити з далеких сторін України до Кракова, тутешня школа мистецтв манила їх своєю доброю славою. Тут стрічали вони совісних педагогів, котрі знали добре, як покермувати їхніми студіями, як спрямувати їхні заінтересування до чару української природи й українського побуту.

Рік 1900 є в історії школи епохальною датою. За ініціятивою тодішнього посла до сойму д-ра Цолля й стараннями міністра для Галичини поляка К. Хлендовського одержала вона степень Академії мистецтв, як третя з ряду інституція в Австрії, поруч віденської й празької.

Число професорів побільшилося з тим моментом, на катедру покликано ще Станислава Виспянського й Осипа Мегоффера, а згодом Станислава Дембіцького й Войтіха Вайсса. Найбільший вплив на молоде покоління мали безумовно Вичулковський і Станиславський, як репрезентанти імпресіонізму вони внесли нові мистецькі вальори, якісь такі близькі настроям і темпераментові їх учеників-українців. З їхнього відділу вийшов тоді ряд визначних індивідуальностей, до них належать: Труш, Новаківський, М. Бурачек, М. Бойчук і Северин. Після смерти Станиславського (в 1907. р.) катедра малярства не була обсаджена аж до 1920. р., коли віддано її Станиславові Камоцькому. Він навязав опять нитки традиції доби Станиславського, стягаючи до себе новий ряд учеників-українців.

В останньому десятилітті зайшли поважні зміни на становищах професорів, тепер зістали іменовані навіть три малярі Гуцульщини: Яроцький, Павч і Сіхульський, але як їхні гуцульські композиції, так і педагогічна праця є на жаль далекі від української культури.

Коли зачали студіювати наші земляки в краківській школі мистецтв — невідомо. Викази впису учеників, а з тим катальоги й протоколи засідань колєгії професорів збереглися щойно від 1873. р. в архіві теперішньої Академії. Чи попередні книги впали жертвою пожежі в 1851. р., про це нема ніяких вістей, одначе якщо навіть і так було би, то — на жаль — і пізніші записки — в цьому випадку від 1851-1873. р., щезли також безслідно. Згинули вони під впливом недбальства урядовців школи, котрі часто поводилися з актами секретаріяту, як із безвартісним записаним папером.

У шкільних списах стрічаємо під 1873. р. відразу пятьох українців, котрі були тоді на II., IV., і V. році студій. Без сумніву — вони не були першими, котрі вчилися тут, знаємо приміром з інших джерел, що наш відомий артист Т. Копистинський був якраз учеником краківської школи ще перед 1873. р., а він рівнож мусів мати якихсь пепередників-українців. З конечности мусимо вдоволитися списом бодай пізніших студентів із поважним числом 110 назвиск, зпоміж котрих сьогодня вже неодно є окружене европейською славою. Побіч підчеркнення величезних заслуг Труша й Новаківського на поли галицько-українського малярства вистане згадати, що з краківської Академії мистецтв вийшли також Михайло Бойчук, пізніший ректор київської Академії, дальше Микола Бурачек, професор тієїж Академії, відтак Іван Кулець, професор пражської Студії плястичного мистецтва.

Та чи не найкраще виявив здобутки своєї праці в Академії Олекса Новаківський. Відбуваючи найдовше студії — покінчив їх нагороджений золотою медалею, — останньою, яку надано від цеї пори. Ще раз відтак виступив він у

Kракові, устроюючи свою збірну виставу в 1911. р. в місцевій палаті мистецтва.

Шкода, що тісні рямки Альманаху не позволюють посвятити більше місця характеристиці цеї громади наших студентів, але я поверну ще до тої теми в кращому, по можности повному обробленні.

СПИС УКРАЇНЦІВ, СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ У КРАКОВІ В ХРОНОЛЬОҐІЧНОМУ ПОРЯДКУ.

Дамян Краєвський, був записаний до 1876. р. через 11 семестрів. Юрій Марас, від 1873-1874. через 2 семестри. Іван Білинський, студіював до 1876. р. через 8 семестрів. Евген Чеменинський, студіював до 1874. р. через 4 семестри. Володислав Лаврівський, студіював до 1874. р. через 10 семестрів. Антін Пилиховський, від 1877-1880., через 6 семестрів. Ксенофонт Сосенко, від 1878-1879., через 2 семестри. Микола Ґлембіцький, від 1878-1883., через 10 семестрів. Евген Витвицький, від 1878-1885., через 14 семестрів. Іван Романівський, від 1879-1882., через 5 семестрів. Кость Русиняк, від 1881-1885., через 8 семестрів. Павло Кисілевський, від 1883-1889., через 12 семестрів. Юліян Панкевич, від 1884-1887., через 3 семестри. Олекса Скруток, від 1884-1891., через 14 семестрів. Юліян Котковський, від 1885-1886., через 2 семестри. Степан Томасевич, від 1886-1887., через 2 семестри. Гнат Шпитко, від 1888-1890., через 4 семестри. Микола Ладижинський, в 1889 р., через 1 піврік. Теофіль Терлецький, від 1889-1893., через 4 семестри. Савин Абрисовський, від 1891-1895., через 8 семестрів. Іван Труш, від 1891-1897., через 7 семестрів. Олекса Новаківський, від 1892-1903., через 20 семестрів. Кость Старосольський, від 1893-1897, через 3 семестри. Василь Петрівський, від 1894-1895., через 3 семестри. Осип Курилас, від 1895-1900., через 10 семестрів. Антін Процайлович, від 1896-1901., через 7 семестрів. Модест Сосенко, від 1896-1900., через 8 семестрів. Іван Бурачок, від 1896-1903., через 9 семестрів. Михайло Василишин, від 1898-1905., через 9 семестрів. Пилип Демчук, від 1898-1905., через 14 семестрів. Омелян Ґузик, від 1898-1900., через 4 семестри. Антін Шурма, від 1899-1902., через 6 семестрів. Михайло Бойчук, від 1899-1904., через 11 семестрів. Антін Манастирський, в 1900. р. через 1 піврік. Михайло Жук, від 1900-1903., через 7 семестрів. Осип Пеленський, від 1900-1905., через 5 семестрів. Іван Сосенко, від 1901-1907., через 11 семестрів. Роман Шведзіцький в 1901. р. через 1 піврік. Зиновій Церкевич, в 1901. р. через 1 піврік Теодор Гриневич в 1901. р. через 1 піврік. Іван Кулець, від 1902-1909., через 15 семестрів. Андрій Ґринцевич, від 1901-1903., через 2 семестри. Виктор Масляників, від 1899-

1901., через 2 семестри. Олекса Мавберґ, від 1902-1904., через 3 семестри. Василь Коцький, від 1902-1906., через 7 семестрів. Михайло Коваль, від 1903-1905., через 4 семестри. Станислав Нодзенський, в 1903. р. через 1 піврік. Володимир Ясеницький, від 1903-1908. р. через 6 семестрів. Лука Матіяшевський, від 1903-1904., через 2 семестри. Володимир Пеленський, від 1903-1904., через 2 семестри. Теодор Вацик, від 1904-1909., через 10 семестрів. Іван Рубчак, від 1904-1909., через 9 семестрів. Іван Северин, від 1905-1906., через 3 семестри. Яків Струхманчук, від 1905-1910., через 9 семестрів. Олег Лошнів, від 1906-1907., через 2 семестри. Володислав Келяновський, від 1906-1912., через 8 семестрів. Карло Костирко, від 1906-1909., через 7 семестрів. Ярослав Тишинський, від 1907-1908., через 2 семестри. Микола Бурачек, від 1907-1908., через 3 семестри. Лев Должицький, від 1907-1912., через 10 семестрів. Юліян Стельмахів, від 1907-1910., через 6 семестрів. Михайло Гаврилко, від 1907-1912., через 9 семестрів. Михайло Тимчишин, від 1908-1912., через 8 семестрів. Микола Касперович, від 1905-1909., через 5 семестрів. Юліян Буцманюк, від 1908-1913., через 7 семестрів. Едмунд Дунін, від 1908-1911., через 5 семестрів. Михайло Лешеґа, від 1909-1913., через 9 семестрів. Роман Барвінський, від 1909-1911., через 5 семестрів. Михайло Осінчук, від 1910-1914., через 8 семестрів. Микола Федюк від 1911-1916., через 7 семестрів. Осип Кабан, в 1911. р., через 1 піврік. Осип Роман Сорохтей, від 1911-1920., через 9 семестрів. Микола Анастазієвський, від 1913 1923., через 5 семестрів. Петро Дяк, від від 1913-1914., через 2 семестри. Василь Лисик, від 1913-1914., через 2 семестри. Микола Шах, від 1913-1914., через 2 семестри. Петро Маланяк, від 1913-1914., через 2 семестри. Іван Галавин, від 1913-1914., через 2 семестри. Михайло Федорко, від 1913-1914., через 2 семестри. Дамян Михайло Гортняткевич, від 1917-1923., через 10 семестрів. Осип Ярема, від 1918-1924., через 10 семестрів. Лев Ґец, від 1920-1924., через 9 семестрів. Наталія Мілянівна, від 1920-1925., через 10 семестрів. Северин Борачок, від 1921-1924., через 7 семестрів. Олекса Харків, від 1921-1925., через 9 семестрів. Василь Хмелюк, від 1921-1922., через 2 семестри. Василь Крижанівський, від 1921-1924., через 6 семестрів. Петро Обаль, від 1921-1926., через 10 семестрів. Василь Перебийніс, від 1921-1926., через 10 семестрів. Олекса Третяків, від 1921-1926., через 10 семестрів. Лев Перфецький, від 1921-1924, через 5 семестрів. Олекса Карпенко, від 1921-1927., через 10 семестрів. Роман Турин, від 1922-1924, через 4 семестри. Валєрій Козлов, від 1922-1927., через 10 семестрів. Роман Сельський, від 1922-1929., через 10 семестрів. Михайло Вацик, в 1923. р. через 1 піврік. Юрій Кирієнко, від 1923-1929., через 10 семестрів. Олекса Стовбоненко, від 1923-1924., через 3 семестри. Марія Вайсс-Стовбоненко, від 1923-1924., через 3 семестри. Володимир Кивелюк, від 1923-1929., через 10 семестрів.

Сергій Литвиненко, від 1924-1930., через 10 семестрів. Володимир Гаврилюк, від 1924-1930., через 7 семестрів. Людвик Турчин, від 1926-1928., через 5 семестрів. Неоніля Попелівна, від 1927-1928., через 2 семестри. Володимир Савуляк, від 1927-1930., через 6 семестрів. Нестор Кисілевський, від 1927-1931., через 6 семестрів. Іван Кейван в 1927. р. через 1 піврік. Олександер Радзевич Винницький, від 1929-1930., через 2 семестри. Марко Соколовський, від 1929-1930., через 2 семестри. Теодор Іванцев від 1930-31., через 2 семестри.

БАЖАНСЬКИЙ МИКОЛА.

ДЕЩО ЗІ СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТТЯ В КРАКОВІ ДО 1924 р.

Студентське життя і праця у студ. організаціях тісно вяжуться з університетськими центрами, які гуртують біля себе студ. молодь.

В Галичині таким природним середовищем повинен був стати Львів. Відома політика Австрії супроти Українців, що між иншим унеможливлювала створення Укр. Високих Шкіл, брак всіх категорій високошкільних заведень, як теж розмірно невисокий науковий рівень існуючих тоді львівських заведень, а передусім ворожа атмосфера в них не створили зі Львова такого центру. Вичислені моменти спричинили, що вже здавна поважний відсоток укр. студентів добував знання на инших позальвівських вис. школах. Такими середовищами, де стрічаємо відносно найбільші гурти укр. студ. молоді, являються високі школи головно у Відні, Кракові, Грацу та Празі.

Буковинська студ. молодь, не добувши своїх прав на тодішному згерманізованому університеті в Чернівцях, не вяжеться тим своїм природнім осередком, але теж засилює гурти наукової еміграції.

Гурти ці в міру того, які фази переходить боротьба за свою школу у Львові, більшають або маліють, а в часах сецесій приплив студентської еміграції прибирає масовий характер.

Характеристичною рисою укр. студ. життя являється факт, що перші відомі прояви організованости зроджуються якраз на еміграції. Можливо, що причини цього факту слід добачувати у самозаховавчому відрусі, що радив опанцирюватись перед денаціоналізуючим впливом чужинного моря, а може й в тому, що зразки організованого життя західньо-европейського студентства мали конструктивний вплив на наше студентство.

Перша найстарша організація укр. студенства, Т-во »Січ«, що повстає власне у Відні, а не у Львові у 1868 р., відіграла визначну ролю не лише як професійна організація укр. студентства у Відні але не рідко впливала й на ціле наше студ. життя.

Щойно з початком 1870 рр. бачимо у Львові перші організаційні почини. Тоді повстає »Акад. Кружок«, що гуртує спочатку студентів-москвофілів та народовців. Однак незабаром, бо вже в 1871 р., народовці закладають т-во »Дружний Лихвар«, який в десять літ пізніще змінює свою назву на »Академічне Братство«. До нього переходить й решта народовців з »Акад. Кружка«. Крім цих загально-студентських організацій повстають ще инші т-ва, більше фахові, як »Кружок правників« (1881.), »Основа« (1898) і ин.

Краків, це теж один з цих осередків, що віддавна вже притягав до себе укр. студ. еміґрацію. Прізвища українських студентів стрічаємо часто у списках університету вже з початком 19 віку, але фіґурують вони там і ранійше. Після 1848. р. напливає укр. молодь туди в більшій кількости. Та про існовання орґанізованого гуртка наших студентів у Кракові в тому часі, коли по инших унів. осередках орґанізується українське студенство, маємо дуже вбогі дані. Брак якихнебудь матеріялів, документів то-що. Тільки короткі натяки кажуть догадуватися, що й тут вони були. Ізза цього читач знайде чимало браків от хочби вже в самих назвах існуючих на краківському терені студ. товариств, які ріжні джерела ріжно подають. Знаємо тільки, що »Дружний Лихвар« у Львові, навязуючи дружні зносини з нашими студентами в роках 1872-73 в Ціріху й Відні, навязує також звязки з краківськими студентами. Однак чи ці зносини відбувалися з якоюсь зорґанізованою ґрупою, чи тільки з поодинокими студентами, про те трудно довідатися. Першу конкретнійшу відомість про зорґанізоване студентство в Кракові маємо з року 1888. В тому часі проживає у Кракові около 60 студентів Українців, що приїхали сюди студіювати переважно на медичному факультеті, якого не було тоді ще у Львові. Тодіто рухливійші одиниці зпоміж них заходяться коло основання своєї орґанізації. Ця перша орґанізація після інформацій радн. Целевича, що в тому часі перебував в Кракові, називалася »Медична Громада«, яка навіть мала мати свою домівку при вул. Звєжинєцькій. Основателі натрапляли на деякі перепони з боку унів. властий, що неприхильним оком гляділи не цей »сепаратизм«. Пізнійше це товариство зліквідувалося. Крім того довідуємося, що коли в 1889. р. відбувалися у Львові протестаційні віча студентів львівських високих шкіл проти впровадження нових поліційних приписів, що обмежували свободу студентів, бо забороняли відбування студентських

віч без участи поліційного урядника і проти міністра Ґавча, що проєктував підвищення унів. оплат, то на се віче вислали привіт крім »Січи« з Відня також і »Громада« з Кракова, що солідаризувалася »з їхнім поступком«. Це була та сама »Медична Громада«, про яку вище згадано.

Заложена бібліотека при сьому товаристві дала змогу студентам на еміґрації зазнайомлюватися зі своєю літературою та історією. Відчити, які відбувалися в товаристві, викликували дискусію і зацікавлення не тільки серед Українців, але й Поляків, що також належали до Громади як надзвичайні члени; вписалися вони до »Громади« після розвязання їх »Czytelni« в році 1890 в числі 200 осіб. Цей факт причинився до того, що »Громада« надавала тоді тон цілому загально-студентському життю в Кракові. Це однак не тревало довго, бо наслідком основання лікарського виділу у Львові число наших студентів маліє, товариство підупадає, так що в 1897. р. воно ліквідується, а бібліотеку, що остала після ліквідації, продано »Академічній Громаді« у Львові. Як подає Д-р В. Старосольський, що вписався на перший рік права в Кракові 1897. р., застав він там невеличку ґрупу українських студентів, головно старших медиків. Нарибок цей прибував з Лемківщини та взагалі з околиць ближчих до Кракова. І так застав тут Д-р Старосольський між иншими: Василя Стефаника, Гукевича (тепер лікаря в Одесі), Труша (арт. маляря), Шміґера (студ мед.) Филиповича, Евгена Савицького (студ. прав), Михайла Іванця (пізнішого секр. »Дністра« і инших.

Цікаво, що власне в Кракові Д-р Старосольський навчився в перше пісні »Не пора«, яку завіз до Львова і вона там дуже скоро спопуляризувалася так, що незабаром заспівали її вперше на першій демонстрації за український університет в 1899. р.

Ще за існування »Громади« в 1894. р. виринула думка серед краківського громадянства, якого в сьому місті була поважна скількість, а складалося воно переважно з ріжного рода нижчих урядовців, оснувати тут на далекій чужині якесь »руське товариство«, котре »булоби захистом для всіх здішних Русинів і огнищем цілого руського жития в цілій західній Галичині«. »По довгих переговорах рішено на початок оснувати Читальню »Просвіти«. З кінцем грудня 1894. р. відбулися перші основуючі Збори Читальні, яка справді по словам заст. секретаря першого виділу В. Сідельника була »захистом для всіх здішних Русинів«. Вже до цього першого виділу входить як бібліотекар студент медицини Сафат Шміґер, тодішний голова »Громади«, яка аж до кінця свойого існування інтенсивно співпрацює з »Просвітою« при всіх важніщих імпрезах. Невдовзі завмирає »Громада« і віддає новонародженій Читальні »Просвіти« сильні

та охочі руки до праці укр. студента, що не покидає її до сьогодні. Між иншими бачимо там нашого письменника Стефаника, тоді молодого студента медицини, що як член читальні живо інтересується її життям і є завзятим її робітником. З важніших імпрез, в яких студентство бере участь, це концерт в честь Т. Шевченка. Представником студентів до комітету цього концерту вибрано В. Стефаника. В результаті концерт »вийшов хорошо«, як каже тод. писар читальні. Рівночасно боронить Стефаник свободи відчитів від контролі Виділу, яку хотів він наложити на референтів, що виголошували відчити в читальні. Контролі домагався головно член Виділу о. Козловський, якому не подобалися погляди деяких студентів, а головно Стефаника. Аж до 1914 р., тобто до вибуху світової війни, студенти, ці перелетні громадяне Кракова, беруть живу участь в життю читальні, будьто як члени її Виділу, будьто як її звичайні члени.

Не можна теж поминути визначної праці в крак. »Просвіті« Б. Лепкого, що прибув у Краків в 1899 р., як молодий ґімн. професор. Вибраний небавом після прибуття в Краків містоголовою читальні виконує свій обовязок без перерви до 1908 р. Не жалує ніколи труду ні часу для »Просвіти« і помагає їй також матеріяльно в формі частих дарів у книжках для чит. бібліотеки. Виголошує часто відчити на теми української літератури та історії. В цей спосіб випирає кацапщину, яка доволі сильно своєю літературою вкорінилась в »Читальні«, так що вже напр. в 1901 р. порішено на засіданню не уживати в протоколах читальні етимольоґії, писати тільки фонетикою, а Загальні Збори в 1902 р. »висказують москвофільській молоді погорду за її ренеґатське поступовання в справі русько-українського університету у Львові«.

За той час іде горяча боротьба за університет. Дня 8 жовтня 1901 р. чути перший заклик про бойкот і сецесію з львівського університету, а в грудні цього року вандрували вже наші студенти до Відня, Праги і Кракова. Краків зароюється знову численними укр. студентами-сецесіоністами. В 1902 р., в місяці січні, завязується при краківській читальні окремий комітет для збирання датків »на академічний фонд для сецесіоністів«. Головою його був тодішний парох церкви св. Норберта о. Борсук, а членами його Топольницький, Ф. Левицький, Микита, о. Степаняк, В. Левицький, Залєський, Романовський, Чопоновський, Волянський, Б. Лепкий і Темницький.

В цьому часі вписуються до читальні студенти-сецесіоністи в числі 46. Крім цього закладають вони свою окрему, станову організацію п. назвою »Русько-Українське академічне Товариство«. По прибуттю нових сил до Кракова праця в читальні пішла живійшим темпом. Овочем цеї праці

являється передусім дійсно репрезентаційний концерт в честь Т. Шевченка в салі старого Театру, уладжений спільними силами краківського студенства й старшого громадянства. На ньому промовляв запрошений зі Львова проф. М. Грушівський, співала Лопатинська, а решту точок виповнили продукції студенства. Саля була переповнена своїми та чужими. При кінці 1902 р. на пропозицію В. Лепкого, студ. мед. Читальня »Просвіти« відступає студентській організації, якої число згодом зростає щораз то новими членами-сецесіоністами, одну кімнату в своїй домівці під умововою, що всі студенти будуть членами »Просвіти« і будуть в ній працювати. І дійсно згідно з цею ухвалою не було члена ак. Товариства, який не бувби рівночасно членом Читальні. Та вже з кінцем 1903 р. та з початком 1904 р. число студентів меншає наслідком »повороту академіків назад на Русь«, як читаємо в протоколах »Просвіти«. Літа 1905-7 це час занепаду студентської організації, а й »Просвіта« не є в спроможности удержувати дотеперішну свою домівку та й змінює її на меншу.

В 1907 і 1908 р. не влаштовується навіть традиційного Шевченківського концерту через брак співаків і инші перешкоди. У квітні 1907 р. доходить до цього, що студентська організація розвязалась. А тимчасом боротьба за український університет у Львові велася дальше і починала прибирати чимраз грізніший характер, а в липні 1910 р. приходить до знаних подій на львівському університеті, в яких жертвою паде А. Коцко. Дня 14 лютого 1911 р., відбувається перед львів. трибуналом процес проти 101 укр. студентів за ці події. І тоді відпливає нова хвиля студентів зі Львова на инші високі школи в Австрії. Між иншими прибувають вони й до Кракова. При кінці 1911 р. засновується вже студентське Товариство »Академічна Громада« (Академічне Товариство С. У. С. »Українська Громада« в Кракові). Цей факт Виділ Читальні витає з великим вдоволенням і ухвалює уділити йому приміщення у своїй домівці. Устроюють тоді спільно Шевченківський концерт (початок 1912 р.) та академію в честь І. Франка в цьому ювилейному році. Тоді також створено заходами студента прав Яцковського Аматорський Кружок. Ініціятор зладив сам сцену, дібрав артистів-аматорів, вивчив їх і відограв з ними комедію Лопатинського: »Конкурс на мужа«. По тім першім виступі дає він ряд вистав в салі почтового клюбу, а кульмінаційним пунктом його праці була виставка »Наталки Полтавки«, яка надовго остала в памяти краківських громадян...

Проф. Лепкий дає цілий цикль викладів з української літератури, а Микола Голубець, що теж був тоді членом Читальні, говорить про літературну творчість Лепкого.

При Читальні засновується кружок Рідної Школи, та робітничий кружок. Журбою крак. »Просвіти« стає віднай-

млення відповідної обширної домівки, яка відповідалаби розростові самої »Просвіти« та дійсно булаб організаційним осередком краківської кольонії, що з року на рік побільшувалася. Крім цього Читальня порішила приступити до призбирання фонду на будову »Народнього Дому« в Кракові. В квітні 1911 р. ухвалено надрукувати більшу скількість деклярацій, при помочи яких удалось зібрати до 1914 р. біля 12.000 кор. По причині війни частина тих грошей здевалювалась, а частина розпозичена не вернула й до сьогодні. Читальня й нині остає в комірному. Читальня поширює свою діяльність поза межі Кракова аж до моравської Остави, так що стає перед самою війною дійсно культурно-освітнім осередком для західної Галичини.

В 1913 р. їде до моравської Острави голова тодішньої »Акад. Громади« Галавін на люстрацію основаної там Читальні »Просвіти«, яка з »Академічною Громадою« уряджує Шевченківський концерт. З вибухом війни студентська організація зі зрозумілих причин завмирає, а в Просвіті темпо праці припинюється. Всеж таки підчас цілої світової війни Читальня функціонує. Крім краківських громадян сходяться тут і емігранти і жовніри-українці, що тоді численно перебували в Кракові.

З кінцем 1918 року, себто з вибухом польсько-української війни, польська влада зачинює Читальню. Весь інвентар зложено у о. Уруського, пароха церкви св. Норбета. Протягом чотирох літ Читальня була замкнена.

Одиноким чинником, що тоді обєднував Українців, то церква св. Норберта. Щойно в 1923 р., завдяки заходам радника Альфреда Будзиновського, відновлено краківську »Просвіту« з тим, що зроблено її філією матірнього Т-ва у Львові. Про організоване життя студенства можемо говорити щойно з 1924 р., себто з хвилею заложення »Української Студентської Громади«.

Краків, в марті 1931 р.

ДАМЯН ГОРНЯТКЕВИЧ.

ІЗ ЖИТТЯ КРАКІВСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ В 1919-1923. рр.

Перший раз я стрінувся з невеличким гуртом студентів-українців у Кракові в жовтні 1918 р., на »Просвіті«. Відбуваючи тоді військову службу в Кракові, я заходив рідко до домівки »Просвіти« (вона містилася тоді при вул. Фльоріянській), бо на часті відвідини не міг позволити собі через брак часу, будучи одночасно жовніром і — студен-

том Академії мистецтв. Всеж таки я вспів заключити на »Просвіті« деякі знайомства між студентами, пізнав там кількох старшин австрійської армії, відбуваючих рівночасно студії на університеті, а попри них дві студентки, котрі опісля брали активну участь у громадянському житті; до них належала Ольга Фіялівна й Наталія Мілянівна. Одначе про зорганізовану працю студентства в тій порі я не міг би нічого більше сказати поза своїми наскрізь особистими враженнями. Але без сумніву студенти співробітничили у всьому зі старшим громадянством і піддержували всі імпрези »Просвітян«.

Під кінець жовтня 1918. р. запанували в краківській читальні виїмкові настрої. І то не лише в краківській «Просвіті«, всюди тоді відчувалося дивну горячку, таку питому під кінець існування австрійської держави. Тисячу суперечних вістей і здогадів подавано собі взаїмно, а чим фантастичніші вони були, тим більше вірили в них схвильовані уми. І тільки одна думка була спільна серед нас українців, що на руїнах монархії Габсбургів, ми увільнені від непрошеної опіки Відня, зможемо вскорі получитися в державницьких стремліннях із братьми зза Збруча. Всі рвалися до тієї праці на новому лані, де його власником мав бути »народ цілий«.

Прийшли падолистові дні 1918 р., вже не ті сірі, осінні, бо для многих розбуджувалася тоді весна. Домівка краківської »Просвіти« опустіла, молодші поїхали на Схід, щоби сповнити свій національний обовязок. У Кракові остали хіба ці, котрі мусіли лишитись, або не могли вже виїхати нікуди. А згодом і в читальні завмер усякий рух, коли то одного дня поліція цілком закрила її...

Серед загального зриву я також пішов слідами других, але доля не позволила мені дійти до мети. Я опинився перед полевим судом у Перемишлі, а врешті в таборі у Вадовицях і на Домбю.

Що лише літом 1919. р. я відзискав свободу та вернув до Кракова, щоби там продовжувати свої мистецькі студії. Богато змінилось тут, давне оживлення минуло безслідно, його заступило пригноблення й зневіра.

В осени стали приїздити нечисленні студенти, але було нас так мало вже!

Міжтим я познайомився з Юліяном Худиком[1]), студ. мед., а пізнавши його вроджений організаційний хист, задумав я разом із ним завести якийсь рух поміж студентством. Ми всі молоді відчували однаково потребу згуртування, аранжування спільних сходин, щоби бодай поговорити зі собою рідною мовою, за чим нам так тужно було! Снувалися пля-

[1]) Його батько бл. п. Микола був останнім головою розвязаної Читальні »Просвіти« в Кракові.

ни, обдумували ми програми таких сходин із вокально-музичними виступами, відчитами, то-що. Але це все були тільки гадки, проєкти, ще такі неозначені й непевні, чого ми не могли навіть зреалізувати вскорі, не маючи ніякої хати до своєї виключної розпорядимости. А врешті — ми навіть не зналися ще всі зі собою, під ту пору сходилися тільки в церкві, один другому представлявся принагідно й ті — котрих лучили ближчі спільні інтереси — наукові чи особисті — стрічалися зі собою частіше, та не одного ми не знали й зовсім. Врешті в лютні 1920. р. всі ми перший раз зустрілися. Одна місцева громадянка українка, п. Марія Піпчинська запросила цілу академічну братію до себе, а зі »старшого« громадянства ми застали найпопулярніших поміж нами оо. дра. Й. Маркевича[1]) й А. Циганюка[2]), цього останнього з його незвичайно симпатичною дружиною. Впрочім годі тих людей зачисляти до старшого громадянства, віком ми не богато ріжнилися, з тією хіба ріжницею, що вони займали вже вироблене соціяльне становище. До тих нечисленних осіб зпоза кругів студенства, котрі явилися на сходинах, слід зачислити п. Ізу Левицьку, молоду талановиту піяністку, що все віддавала нам велику поміч в устроюванні всіх свят і концертів.

Ю. Ярошівна

Вправді першою ціллю тодішнього зібрання було лише взаїмне познайомлення студентів зі собою й заохочення до дружніх відносин, але одночасно сталося це, до чого я стремів із Худиком, а саме виринула ще й важна думка — культурної співпраці в тих виїмкових часах. Причина була дрібна й проста: серед гамору й співу прийшла черга також на поважніші виступи й на бажання товариства я виголосив призабутий вірш О. Бобикевича п. з. »В небі«. І хоча я не мав ніколи якихсь декляматорських амбіцій, бажаючи тільки підбадьорити присутніх щирою, мужицькою поезією, в якій одначе звучала високопатріотична нотка, — я осягнув свою ціль краще, ніж думав, моя авдиторія зі зворушенням слухала рідного слова. Коли я скінчив говорити, підійшла до мене згадана вище Наталія Мілянівна, пропонуючи, щоби

---

[1]) Котрий був тоді конфінований у Кракові.
[2]) Він був приділений як православний полевий духовник до місцевого ґарнізону.

ми не влаштовували більше таких сходин, які не малиби означеної програми, а радше, щоби устроювати мистецькі імпрези, з метою поглиблювання патріотичних почувань і плекання віри у краще завтра. Її думка була близька й мені самому й спільно вже з тов. Худиком ми обдумали плян дальшої роботи. Покищо ми рішилися дати Шевченківський концерт, який мав відбутися вже в найближчому часі, а його успіх і заінтересування ним вирішили би про чергові виступи. Відповідних сил не бракувало хочби між зібраним товариством, було кількох справді добрих співаків, найшовся також і вправний дирігент в особі студ. мед. Маркіяна Дзеровича. Бо стара правда, що там, де зійдеться хочби чотирьох українців, повстає вже хор і тут знайшла потвердження лише з тією ріжницею, що число аматорів, — котрі згуртувалися цього вечера біля піяніна й при акомпаніяменті І. Левицької заспівали незабутні стрілецькі пісні — куди перевищувало сакраментальний квартет.

Взагалі цей вечір остався для нас усіх тревалим споминoм. Зєднала нас не стільки українська пісня, але велика національна ідея, свідомість наших завдань і — спільне горе. Ті сходини дали одночасно почин до нового руху між українським студентством у Кракові, дарма що цей рух мусів бути зразу ведений потайки, наче у катакумбах, бо на публичні імпрези ми не дісталиби тоді дозволу політичних властей.

В таких умовинах прийшлося нашій ще дуже невеличкій громадці, розвивати нове життя.

Наші перші сходини, хоча мали в основі такий зовсім неділовий характер, всеж таки відіграли чималу ролю в дальшій програмовій праці. Тому слід подати на цьому місці призвища учасників сходин тим більше, що чимало з поміж вичислених осіб причинилося пізніше до звеличення устроюваних свят, а перш усього всі вони щиро працювали тут на культурній ниві. Були це крім згаданих вище Н. Міляніної, студ. Академії мистецтв, Ольги Фіялівної, студ. філь., та Ю. Худика й М. Дзеровича також слідуючі: Єлисавета Круківна — студ. прав, Ярослава Рудницька — студ. мед., Олена Пашкевич — студ. прав, Стефанія Левицька — студ. мед., Теодор Кінасевич — студ. мед., Адам Піпчинський — студ. прав, Осип Сорохтей — студ. Академії мист., Ярема Совяковський — студ. мед., Осип Гура — студ. мед., Володимир Рихвицький — студ. мед., Олекса Малецький — студ. прав., Олександер Нівинський — студ. прав, Володимир Кубійович — студ. філь., і ціла низка других, котрих назвиска затерлися вже в моїй памяти.

Ті перші сходини заохотили нас до частіших зібрань і то чимраз більше програмових. Одначе вони не могли відбуватися ані правильно в якомусь заздалегідь устійненому порядку щодо часу й місця, ні в так численному складі. Політичні події цього часу навчили кількох старших громадян

може й пересадної обережности, вони уявляли собі, що коли прийде до їх хати нараз кількох молодих людей, що говорять по українськи, тоді в слід за ними висунеться грізна постать розвідчика поліції й тому боялися давати дозволу на такі сходини. Хоча, повторюю, ціль наших зборів не мала нічого, але то цілковито нічо спільного з якоюсь підпольною роботою, нашою метою був лише обмін думок, культурна співпраця, а в перспективі зарисовувалися перед нами ще пляни взаїмної помочі. І мимо тих неприхильних настроїв всеж таки ми дістали дозвіл користуватисяількома хатами, де — що найважніше находилися для вправ роялі, — гостинно запрошувані господарями. До них належали перш усього доми пп. Фіялів, Піпчинських, І. Левицької й там відбувалися проби хору чи музичного гуртка. Але хоч як культурна атмосфера панувала в сальонах тих добродіїв, то всеж таки найкращі настрої заставали ми у пп. Циганюків, де збиралась головно нечисленна українська богема. Хто з нас хотів забути про якісь турботи, чи хто шукав розваги в злиднях чи помочі, — все знаходив її у тих щирих людей.

Серед того зачалися проби Шевченківського концерту. Вони були справжньою атракцією для нас усіх, з великим пієтизмом ставалися до них учасники свята, а й незаінтересовані в них не пропускали тих сходин, щоби насолоджуватися нашою піснею. Концерт відбувся весною 1920. р., в домі пп. Піпчинських, при вул. Шляк. Промову виголосив радник Альфред Будзиновський, хором проводив Маркіян Дзерович. Хор відспівав вязанку стрілецьких пісень, відтак Ніщинського »Закувала та сива зазуля«, зворушуючи до сліз присутніх. Та цьому зворушенні не можна дивуватися зваживши, чим була рідна пісня для нас на чужині, коли ми переживали таку жахливу історичну трагедію! Ми відчули тоді ще сильніше цей містичний чар глибокої поезії Тараса, яка силою могутніх кличів лучила нас у великій ідеї з цілим народом.

На тому концерті явилися і старші громадяни, очевидно спеціяльно запрошені. Прийшли також ці студенти, котрі не були приявні на нашому першому зібранні, до них належали Юлія Ярошівна — студ. філь. і Лев Гец — студ. Академії мистецтв. Особливо Ярошівна відіграла опісля дуже важну ролю не тільки в студентському, але й в суспільному житті. Це була справді непересічна одиниця: незвичайно образована, бо крім студій клясичної фільольогії на краківському університеті, вспіла міжтим опанувати цілковито англійську й французьку мову, дальше концертово грала на роялі й прекрасно співала. Своє знання европейських мов використовувала для політичних цілей, інформуючи в українських справах приїзджаючих до Кракова представників антантських місій. Ярошівна вміла так живо заінтересувати чужинців

здобутками української культури й нашими державницькими стремліннями, що всі вони виїздили звідти явними прихильниками українців,— оця дівчина відкривала перед ними новий, невідомий їм світ. Її ж музичні спосібности використовували ми заєдно майже на всіх своїх концертах, запрошуючи її виконувати сольові фортепянові партії, або для піддержки сопранів у хорі її вишколеним сильним голосом.

Після Шевченківського свята наш гурток не устроював до ферій уже ніяких інших імпрез. Літня пора вимагала тим сильнійшої праці в звязку з цілорічними іспитами для нас усіх, на підготовлення до нових виступів не оставало часу. Що лише після ферій зачався новий рух поміж студентством. Вправді кількох товаришів покинуло Краків, щоби записатися на свій, український університет у Львові, та мимо цього число молодої громади ще й збільшилося тому, що до Кракова приїхали нові люди, бажаючі вчитися в тих наукових заведеннях, яких взагалі не було у Львові, а тим більше в тісних межах свойого невеличкого університету. До тих заведень належали прим. Академія ґірнича й мистецтв, аґрономія, музикольоґія, то-що. Явилися тоді Діонізій Король-студ. гірничої Академії., Осип Дзєдзіц-студ. аґрономії, Мирон Лятишевський - студ. музикольоґії та инші.

Ми стали заздалегідь підготовлятися до влаштування чергового Шевченківського концерту. Обговорено проґраму, визначено сили. Заохочені успіхом попередного свята, громада рішилася дати в цьому році ще одну імпрезу, дещо лекшого змісту, очевидно після Шевченківського вечера. Я запропонував, щоби ми приступили міжтим до устроювання відчитів і щоби заохотити товаришів, сам виголосив у перших днях березня 1921. р. реферат про українські малювання на землях Польщі в XV. віці.

На одному засіданні комітету для обходу Шевчеківського концерту виринула думка заснування допомогової секції. Капіталом мали бути перш усього гроші зі вступів з усіх наших імпрез. Головою секції вибрано Ю. Худика, скарбничкою Є. Круківну, секретарем мене.

Шевченківське свято відбулося в квітні 1921. р. в мешканні пп. Фіялів, при вул. Тополевій. Вступне слово виголосив тов. Ю. Худик, орудував хором тим разом один учитель, котрий був тоді на педагоґічному курсі, — назвиська його не пригадую собі. Загальне признання здобула собі своєю чудовою грою на роялі Ю. Ярошівна. Також і цей концерт записався в памяти присутніх тревалим спомином і то не лише через свій поважний настрій, але завдяки справді високим мистецьким вальорам. Дохід із свята призначено — по думці загального рішення — до розпорядимости допомогової секції, котра розділила зібрану суму поміж найбіднішими товаришів.

Після цього концерту ми стали негайно приготовлюватися до другого плянованого виступу, щоби таким чином доповнити наш фонд.

Пішли нові проби й в червні влаштовано цей літературний вечір, знова в хаті пп. Піпчинських. В програму входила відповідна промова, дальше слідувала музична частина, а врешті навіть сценічна виставка популярноі німецької комедії т. з. »Зразковий муж«. І знова придбані гроші зі вступів пішли на поміч товаришам.

Це »катакумбове« життя мало всеж таки свою принаду й добрі наслідки. Єднало нас усіх зі собою, а що найважніше — притягало також старше громадянство. Політичні настрої були безперервно неприхильні для українців і хоча наша праця не колідувала з карним кодексом, ми аж досі не мали відваги виступити публично, щоби не наразитися на ніякі підозріння.

Що лише в слідуючому шкільному році, коли заздалегідь утворився комітет для вшанування памяти Шевченка, один із членів цього комітету запропонував, щоби концерт устроїти прилюдно, в якійсь винайнятій салі в місті. Ми поінформувалися в дирекції поліції, чи можемо дістати на це дозвіл, при чому довідалися, що поліція годиться й не думає нам ставити перепон. Тоді з ще більшим запалом забралися всі до відповідальної праці, щоби гідно звеличати память національного ґенія перед своїми й чужими. Міжтим наша громада побільшилася чималою скількістю нових товаришок і товаришів, до Кракова приїхали на студії Наталія Лівицька (дочка Андрія) - студ. філь., Софія Гладіївна - студ. агрономії, Василь Крижанівський, Олекса Карпенко, Петро Обаль і Северин Борачок, усі чотири студенти Академіі мистецтв, Роман Криштальський, студ. прав., Василь Палидвір, студ. прав., Кость Карван, студ. філь., поруч інших.

Підготовлення до свята йшли в двох напрямках: відбувалися проби хору й музичних точок, а в парі з тим заєдно скликувано засідання концертового комітету. Кожню справу обговорили ми якнайточніше, починаючи від програми, а кінчаючи навіть на функції впроваджування гостей на салю. Врешті винайнято невелику, але вигідну салю в »Робітничому Домі« й устійнено день концерту на 20. травня 1922 р. Зпоза українських кругів запрошено також декого з чужинців м. і. і американців. Саме тоді розвинуло допомогову акцію поміж цілим студентством американське »товариство молодих християн »(YMCA)«, а на його чолі станув у Кракові др. В. Ровз зі своєю дружиною. Його жінка інтересувалася дуже живо українською культурою й нашими змаганнями, в чому поінформована — як не можна краще, — Ю. Ярошівною, почала гуртувати в тому часі студентів - українців у себе. Отже бажаючи ввести її ще

глибше в сферу наших мистецьких здобутків, запрошено пп. Ровз з їх родимцями на Шевченківське свято.

Цей концерт був заслуженою нагородою для всіх, котрі поклали тут свої заслуги, він випав справді прекрасно. Промову виголосив Я. Галущак, студ. прав., відтак мішані й мужеські хори виконали під орудою В. Палидвора дуже старанно вязанку пісень до слів Т. Шевченка. Крім того слідували сольоспіви п. О. Посацької й незабутнього товариша В. Крижанівського. Сильне враження зробила також деклямація М. Лятишевського й фортепянове сольо Ю. Ярошівної.

Чистий дохід з цего концерту розділено знова поміж потребуючих матеріяльної помочі товаришів. Після концерту зачався опять »горячий час« науки, »надроблювання страченого«, бо майже кожний з нас мусів досі так часто кидати свою працю, щоби тільки не спізнитися на пробу, чи на засідання.

Хоча міжтим гостинна хата п. Ровз ще нераз заповнювалася гамірною і співучою українською братією, але ті сходини мали вже зовсім інший характер. Ця висококультурна жінка стала дальше навіть учитися по українськи говорити, щоби — як казала, — за поворотом до своєї рідної Канади промовити при зустрічі з нашими виселенцями не англійською, тільки їх матірньою мовою. Вона цінила також дуже високо українське народнє мистецтво й в своїх симпатіях до нас посунулася так далеко, що прохала тов. О. Карпенка прикрасити її домашню обстановку нашим орнаментом. Для характеристики тієї непересічної людини наведу тут ще один факт. Одного разу я стрінув її в неділю, як вертала від недужого тов. Пилипчука (студ. мед.), котрий важко захворів[1]). Вона знала, з якими злиднями прийшлося бороти неодному студентові, а тим тяжче жилося на гіркому еміґрантському хлібі нашим братям зза Збруча, до котрих належав і тов. Пилипчук. Отже — щоби помогти йому більше реально, п. Ровз наварила ріжних страв, взяла зі собою пляшку вина й з тим пішла до сутерин, до бідної хати українського студента....

Без сумніву, велику й виключну заслугу поклала для навязання ниток симпатії поміж американцями й нашим студентством Юлія Ярошівна. Вона піддержувала заєдно звязки з ними й відкривала їм серед польського моря на Заході цей незнатний, але затишний український острівець, в якому ті люди вміли виловлювати для себе неодин жемчуг. І завдяки цій пропаґандовій акції нашої горячої патріотки, американці вертали до своєї вітчини зі щирою прихильністю, прямо з якоюсь тугою зверталися до заокеанських українців, щоби в них знайти наче відгомін краківських знайомих.

---

[1]) Я в недовзі пізніше й помер.

Раз тільки п. Ровз розчарувалася. Одного вечера вони запросила цілу нашу академічну братію до себе, не кажуча нічого, що одночасно дістали таке саме запрошення й — її знайомі студенти поляки, з котрими вона постійно стрічалася. Не орієнтуючися якслід у наших політичних непорозуміннях, п. Ровз бажала зближення поміж представниками обох націй, але сталося щось несподіваного для неї. В її кімнатах повстав гейби мур між українцями а поляками, як одні так і другі зовсім не говорили зі собою, поза офіційним познайомленням і пращанням не думали підходити до себе через цілий вечір! Самозрозуміло, що після цеї невдалої спроби, п. Ровз не стреміла більше до порозуміння поміж обома народами.

Наші студентські імпрези — хоча такі незамітні й безпретенсійні, мали всеж таки чимале значіння для ширших кругів громадянства, а з тим і для загальної справи. І як колись місцева »Просвіта« зі старшими членами цього товариства промишляла й устроювала всі народні свята, а лише під її фірмою пробувала своїх сил молода академічна громада, так тепер сталося зовсім інакше. Саме ми молодші заохочували своїм добрим приміром старших громадян до суспільної праці, до оживлення давного руху. Рішено відновити філію »Просвіти«, щоби повним, свобідним руслом поплило гальмоване життя. Радник А. Будзиновський і урядовець Плятон Калужняцький звернулися до мене — як до представника студентів, щоби ми в трійку робили старання в напрямі відкриття замкненої читальні. Адміністраційні власти не робили нам ніяких перепон і вскорі філію відновлено. Але оскільки з цеї сторони не було перепон, остільки нелегко нам було побороти всі труднощі, звязані з розвиненням властивої праці. Власники камяниць не хотіли дати приміщення українському товариству під впливом кампанії, яку провадив (і дальше веде) краківський »курєрок«. З конечністи, засідання виділу й сходини мусіли відбуватися в городі одного ресталрану й то лише в літних місяцях.

Мимо тих перепон український рух був під цю пору виїмково сильно розвинений у Кракові. Саме тоді зістали приділені й розміщені поза Тарновом декотрі частини армії УНР. по місцевих казармах, із дуже доброю орхестрою, — де їх інтерновано. Не бракувало поміж ними й талановитих сценічних сил та запалу режісерів, тому внедовзі повстало ще й друге огнище нашого життя, тим разом з осідком у казармі на Лобзові[1]). Устроювано там аматорські вистави, свята, шкода тільки, що характер тих останніх тхнув дуже опортуністичним духом, чим їх аранжери зражували собі зовсім непотрібно вироблену під національним

[1]) Передмістя Кракова.

оглядом авдиторію. Одначе на їх виправдання треба згадати, що вони не орієнтувалися покищо в складних політичних проблємах, а досвід набрали аж пізніше, коли пізнали всі примхи еміґрантської долі. Крім тих, що їх інтерновано, богато старшин скинуло зі себе військовий однострій і пішли проживати на інший лад. Вони зорґанізували балалайкову орхестру й грали українські пісні в одній краківській каварні, а своєю прекрасною грою і добірною програмою полонювали публику.

В слідуючому 1922/23 році наша студентська громада спрямувала всю свою енерґію у співпраці з відновленою »Просвітою«. Число студентів знова збільшилося.

І в цьому році відбулося лише одно свято, котре устроєно головно силами студентів. Але заохочені великим минулорічним успіхом, вони не хотіли вже стіснятися в неакустичній салі »Робітничого Дому« й задумали виступити куди імпозантніше як торік, мріючи про концертову естраду в »Старому театрі«. Та на це треба було великого вкладу праці, бо в тій салі виступали вже тільки музичні сили европейської слави. Тому вибрано спеціяльний комітет для гідного пошанування памяти поета, на чолі котрого станув інж. Роман Коритовський, культурна й дуже енерґійна людина. Перший раз у післявоєнних часах свято відбулося знова під фірмою »Просвіти«. Зібрано самі найкращі музичні й голосові сили, устійнено програму й що кілька днів ішли проби. Витревалий голова комітету пильнував усього, починаючи від ходу проб, а заздалегідь думаючи навіть про прикрашення естради. Запрошено також орхестру балалайок, щоби й вони заграли гейби звуками бандури. Не буду описувати на цьому місци цілої програми, але скажу лише коротко, що в ній було всьо найкраще, на що нас стати було тоді. Ще буйніше — чим раньше бувало, — гоміла українська пісня по просторій салі »Старого театру«, неслися срібні, мрійливі звуки балалайок і могутній голос челя. І хоча прогомоніла пісня, остався зате тревалий, прекрасний спомин. На присутніх поділав наче лік цей поважний тон рідної пісні й слова, всі ми були тоді під болючим враженням березневого акту Ради амбасадорів про приналежність Східної Галичини.

Серед тієї праці розвивалися й формувались »самостійницькі« стремління української студентської Громади в Кракові між роками 1919-1923., які вскорі відтак прибрали наскрізь виразні, реальні зариси.

Ще кілька слів хотів би я додати про наших давніх товаришів. Найрадше я попращався би з ними в цьому спогаді щиро, справді тихим незлим словом. Одначе коли згадаю тих молодих людей з їх палкими словами на устах про працю тільки для своїх, — трохи сумно стає... Волів

би я бачити їх сьогодня там, де вони рвалися все, на важкий труд, хочби при самовідреченні, та — на жаль, — їхні слова остали лише гарною фразою, а вигідна дійсність вистелила тим людям більше принадні шляхи. Богато зпоміж них лишилося на постійний побут на Заході, увійшли в подружні звязки з чужинцями й тільки тихо, дуже тихо говорять нині по українськи. Коли я стрічаюся тепер з тими людьми, мені жалко стає, що вони так легко проміняли скарби рідної культури за майно й карієру... Жаль мені їх тимбільше, що одинокою памяткою їхніх патріотичних почувань і — роботи, буде може лише мій нинішний спомин!

Та на щастя поза тими, треба признати, — нечисленними одиницями, ціла громада других вернула на свою землю, щоби всіми силами працювати на ній. Рад буду, коли читачі Альманаха знайдуть тут добре їм відомі назвиска працьовитих, а певно й в неодному вже заслужених, близьких їм, своїх громадян.

Але слід тут згадати ще про тих зпосеред нашої молодої громадки, котрі відійшли від нас. Не стало між нами Юлії Ярошівної й Василя Крижанівського. Як тихою була праця Ярошівної, так тихо й перейшла вона в інші, кращі світи. Після скінчення університетських студій дістала учительську посаду в Тарнові, де все мріяла про виїзд на українську землю й де рвалася до праці для свойого народу. Своїх сил пробувала ще й на літературній ниві, перекладаючи оповідання французьких і англійських письменників на рідну мову. Відтак стала підготовлятися до учительського іспиту, та міжтим розвинулася в неї грізна недуга железів. І хоча стан її здоровля ставав чимраз більше небезпечний, вона не покидала науки, працюючи прямо з надлюдськими силами. Іспит здала та майже безпроволочно мусіла опісля перейти на клініку, звідкіля судилося їй не вертати більше. Відійшла від нас людина, котра була би прикрасою нашого громадянства й нашими гордощами. Ціле її життя було стремлінням до високих ідеалів, а боротьбою зі сірою, нецікавою буденщиною, тому й судьба відкрила їй кращі шляхи.

Василь Кріжанівський оставив по собі рівнож якнайкращий спомин у тих, що знали його й могли оцінити ту хрустально чисту душу.

Схиляючи чоло перед ясною памяттю тих двоє незабутніх другів, кінчу свій спогад про минулі, але такі гарні часи...

БАЖАНСЬКИЙ МИКОЛА.

„ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ГРОМАДА В КРАКОВІ“.

Повищий наголовок — це назва офіційної орґанізації Укр. Акад. Т-ва в Кракові, орґанізації, якої статут дає можність згуртуватись у ній всім студентам Краківських Високих Шкіл. Існує одначе певного рода упривіліовання студентів (ок) Університету Ягайлонського, який у свойому статуті передбачує існування того рода інституцій та якому орґанізація підлягає.

Т-во у своїй основі має за завдання побіч орґанізування студентів укр. народности в Кракові нести матеріяльну підмогу членам Т-ва, заступати інтереси своїх членів перед властями університетськими, репрезентувати укр. студенство в Кракові перед укр. громадянством та своїми і чужими студентськими орґанізаціями в краю і за кордоном, оборону їхньої чести і гідности академічної своїх членів. Ставить собі за ціль теж культурну й освітну працю, удержуючи бібліотеку, читальню, орґанізуючи концерти, академії, відчити тощо. Вкінці уділює інформації бажаючим студіювати в Кракові. Як вказують оці провідні думки статута, це тип Т-ва суто професійного, аполітичного, в першій мірі самодопомогового. Про доцільність існування такої орґанізації, яка гуртує молодий інтеліґентний елемент, зайвим буде над цим розводитися. Вистарчить поглянути на наш студентський рух в инших студ. осередках, чи життя студентства инших національностей. Потребу існування такої орґанізації зрозуміли теж укр. студенти краківських Вис. Шкіл, що студіювали тут перед війною.

На всякий випадок належить ствердити, що з вибухом війни укр. студ. життя в Кракові завмерло. Щойно по війні життя укр. студенства в Кракові відновлюється. В році 1923/24, коли то заломлюється чимраз більше боротьба за Укр. Високі Школи у Львові, частина зневірена у побіду вписується на польські Вис. Школи. В тому то часі напливає також і на крак. Високі Школи щораз то більше число студентів і відчувається потреба основання орґанізації укр. студентів, з яких багато з браку власної, тинялось по чужих орґанізаціях.

З весною 1924 р. щораз більше поширюється думка оснування укр. студ. Т-ва при університеті, яке малоб за завдання побіч гуртування студентів укр. народности та інших вичислених повище цілей, користати з частини тих грошей, які наші студенти вплачують при вписах на самодопомогову акцію, з котрих грошей користали досі тільки польські та жидівські студ. орґанізації. Думка ця прибрала реальні форми ще перед феріями 1924 р., колито ініціятивний гурток основателів вніс 24. червня 1924 р. до Академічного Сенату проєкт статута Т-ва У. С. Г. в Кракові, який і зістав затверджений майже без змін. Після літніх ферій 1924 р. 29/X відбулися І. Загальні Збори, які отворив голова

комітету основателів Т-ва, Маркіян Дзерович в присутности куратора проф. К. Нітша. Перебіг І. Заг. Зборів був бурливий. Присутні на Зборах члени в числі 88 поділилися на два табори, яких думки ріжнилися в основній квестії, чи закладати, чи не закладати Т-ва, як і в инших дрібніщих питаннях предложеного статута, щодо якого загал членів не мав можности поробити заміток, ізза поспіху при укладанню його ініціятивним комітетом.

З того приводу виринає проти прочитаного статута протест опозиції на чолі з Лісікевичем молодшим, жадає утворення дискусії над статутом, а коли їхнього постуляту не узглядено, опускають на знак протесту в числі 40 осіб салю нарад. Оставші на салі признають частинну рацію опозиції, а саме відносно останніх точок статута, де говориться про майно Т-ва. Тому вже в резолюціях на цих Зборах, хотячи дещо свій блуд справити, покликують до життя статутову комісію, якаб мала опрацювати проєкт зміни статуту. Серед укр. студентства, осудженого від свойого громадянства в краю за проломання солідарности у змаганні за свої Високі Школи, як і боязнь перед евентуальним розвязанням Т-ва університетськими властями витворюється специфічна, тяжка атмосфера, яка й відбивається в їхньому поступуванню і резолюціях, ухвалених на І. Заг. Зборах. Всетаки студенство не резиґнує цілковито з боротьби за свої права на університеті, домагається від університету в р. 1925 т. зв. »звороту в натурі«, цебто частини тих оплат, які складає при вписах, а які досі побирали тільки польські та жидівські допомогові орґанізації. Цей постулят узгляднив університет по довшім часі, бо щойно в р. шк. 1925/26, але мимо цего не узгляднив його в тій мірі, як це Т-ву належалося з огляду на число членів.

Згадана повище »опозиція«, що появилась між краківським студенством вже при заснуванню Т-ва, яка до Т-ва не належала й провадила проти нього боротьбу, повздержувала правильний розвій діяльности Т-ва. Та всетаки праця розвивається хоч і пекучо дається в знаки брак фондів, які покривалиб найконечнійші потреби Т-ва. Сума 243·13 зл., себто дохід з вкладок і імпрез в акад. році 1924/25, виказує наглядно, серед яких невідрадних фінансових обставин Т-во розпочинало свою працю. З того скромного фонду Т-во мусіло оплатити 13 часописей, льокаль тощо. Мимо частинного вже обтяження членів, оподатковує студентів $1/2\ \%$ від грошей, які кождий одержує на прожиття, на ціль »Рідної Школи«, а в протязі року зібрано з того фонду 215 зл. На початок існування Т-ва припадає теж заложення першої секції Т-ва, а саме спортової, що гуртувала всіх охочих до спорту, а про яку є нижче осібна стаття. Т-во старається увійти у ближчий контакт з львівським студенством. В першій мірі навязують зносини зі Студ. Громадою у Львові та ведуть переписку на актуальні студ. теми. Відтак у лютім 1925 р. намагаються переговорювати зі студентами укр. університету у Львові. Переговори ці одначе розбилися ізза поставлених домагань львівським студенством, що жадало від них

напятнування свойого поступку та подання до загального відома такої заяви. Т-во на це не згодилося, уважаючи, що це є певного рода односторонне трактовання цеї справи. Так справа остала неполагодженою аж до 1925 р., коли то Загальний Зїзд укр. студенства зніс бойкот.

Невелике число членів як також брак консолідації краківського студентства через існування т. зв. »опозиції« не дали змоги повести праці як слід, яку собі намітило Т-во, та все таки праця дещо йшла вперід. Рада Виділова, щоби уможливити взаїмне запізнання членів і започаткувати орґанізаційну роботу, вистаралася о дозвіл в університетських властей на занимання одної салі кілька разів тижнево на дижури Т-ва, бо про винайм окремої домівки поза університетом в початках при дуже малих фондах не могло бути й мови. Ці дижури відограють в життю краківського студенства найважнійшу ролю. На дижурах таких можна зійтись, поговорити, прочитати свої ґазети, ріжних напрямків, які Громада пренумерує від початку свого існування. Хто не міг декотрі часописі на дижурі прочитати, сему пожичалося до дому. Прочитані часописі складається до архіву, а відтак за посередництвом пластової секції, яка між иншим тим занималася, висилано до Африки і инших осередків, тим Українцям, яких там доля закинула і які немають змоги укр. преси добути. На дижурах читається дуже часто реферати на ріжні теми, передовсім на теми нашої історії, а головно останніх літ. Пізніще, коли повстали між укр. краківським студентством ідеольоґічні орґанізації, т. зв. »корпорації«, такі реферати відбувалися рідше, бо цю ролю перебирають в значній мірі на себе ті корпорації, котрі відограють велику ролю в життю Громади. На дижурах переводиться час від часу збірки серед студентів на ріжні цілі, передовсім на »Рідну Школу«. Такі збірки переводяться рівнож підчас ріжних імпрез, які уряджувала Громада, поодинокі секції, як також і ідеольоґічні орґанізації на краківському ґрунті. Під тим оглядом краківське студентство виказало велику ідейність. Дижури рівнож стають місцем, де інформується новоприбувших студентів до Кракова на студії, опінійовано подання студентів на розложення річної оплати на рати, яке то право одержала Громада від університетських властей і таке инше.

Важним чинником в життю громади, який причинився в значній мірі до піднесення орґанізаційного життя в Громаді, це т. зв. дискусійні сходини. Вже від заснования Громади показалася потреба скликування час до часу ширших сходин членів, в цілі вирішування справ, над якими трудно було розводитися на Заг. Зборах, або справ труднійших до вирішення самим Виділом Громади. В тих часах найактуальнійшою справою, що займала цілу майже увагу членів, це справа нашого шкільництва взагалі, а справа укр. університету зосібна, вкінці рівнож справи культурно-освітні і допомогові, як також справи дрібнійші, які треба було ширше обговорити.

Дискусійні сходини тішилися великою фреквенцією студентства, будили все серед нього велике заінтересування, відбувалися по кілька разів річно, а на них все велася горяча і рчева дискусія. Оспорювано ріжні справи, дуже часто не тільки на самих сходинах, мало чисельною ґрупою студентства, т. зв. »лівиці«, яка з початку гуртувалася в польських соціялістичних гуртках, ґрупах як: »Życie«, »Orka«, а опісля в 1927 р. створила подібну укр. Орґанізацію під назвою: »Незалежне Обєднання Укр. Студентів« (Н. О. У. С.), але також і поза сходинами. На таких сходинах вже в самих початках, ведеться справа обєднання укр. студентства на краківському ґрунті, (9.III. 1925 р.), яке поділене на два табори, одних, що зорґанізовані в Т-ві У. С. Г., і других, що до неї не належать, яких також була поважна скількість.

Коли в маю 1925 р. остаточно заломалася боротьба о У.В.Ш. і студентство внесло резолюції вписуватися на П. В. Ш., то по феріях цегож року прибуло до Кракова понад 100 нових студентів. Ця нова филя студентства на Ягайл. Універ викликує з початку фермент, зіткнувшися зі студентами, що давнійше там жили, але цей стан треває досить коротко, бо внедовзі обидві ґрупи запрягають себе до праці для спільного добра і праця йде властивим тором. Побіч журби за придбанням фондів йде жива акція в напрямі орґанізаційного життя. Отворено окрему культурно-освітну секцію, в рамах якої гуртуються фахові гуртки: ґеоґрафічний, математично-природничий, пластовий, господарсько-кооперативний і соціольоґічний. Але такий рід орґанізації показався дуже непрактичний і зі зміною статута, таки цего самого року, змінено поодинокі гуртки на секції, які тепер вже безпосередно підлягали Виділові, а не як перед тим посередно через культурно-освітну секцію. Навязано контакт з громадою студентів-еміґрантів Вел. України, заложеної в 1923 р. Відносини з початком дуже приязні, згодом погіршилися, а в кінці дійшло до явного конфлікту після одного прикрого інциденту, по відспіванню »Не пора«, на одному з їхніх свят. Справа ця опинилася аж в Ректораті Я. У., а деякі члени нашого Т-ва були навіть в тій справі переслухувані. Навязано контакт зі студентами Академії Мистецтв і зорґанізовано хор під проводом М. Лятишевського. Виділ Т-ва звертається з зазивом до студентства, вписуватися в члени філії »Просвіта«, яка в тому часі дещо підупала з причини малого заінтересування нею краківським громадянством. Зазив цей увінчався успіхом, студентство вступає громадно в члени. Т-во Просвіта творить між иншим аматорський гурток, де студентство й до нині з великим успіхом працює. З ініціятиви тодішнього Виділу зорґанізовано теж вечірні курси анґлійської мови. Т-во не занедбує і самодопомогової акції, в тій цили творить при Т-ві економічний відділ, якому поручає вести самодопомогову акцію в Т-ві при помочі збирання уділів від членів. Згодом в 1927 р. перемінено економічний відділ на допомоговий реферат, який справував один з членів Виділу.

В шк. році 1925/26 дістає Т-во від Яг. Університету І. грошеву допомогу в сумі 2.377·34 зл., з яких 1000 зл. призначує на допомогову акцію. Крім цього закуповує нові книжки до бібліотеки і запренумеровує нові часописи. В лютім 1926 р. приступлено до видавання своєї ґазетки п. з. »Краківські Вісти«, які однак на II. числі завмерли, з досить великим дефіцитом. Відчуваючи пекучий брак власної домівки, винаняла Громада приватне помешкання враз з філією »Просвіти« при вул. Баштовій, де відбувалися також проби хору, танців та ріжні товариські сходини.

Статут Громади опрацьований основниками Громади, показався при розрості аґенд за вузкий і невистарчаючий, тому вже в грудні 1926 р. скликано Надзвичайні Загальні Збори в тій справі.

Тому що після старого статута виконуючим орґаном була Виділова Рада, що складалася з 15-ох ченів і вона показалася за тяжким апаратом, тепер змінено статут в тім напрямі так, що Виділ складався тільки з 9-ох членів, що причинилося в значній мірі до його елястичности, доказом чого є створення цілої сітки секцій, які є наче складові клітинки Громади і серед яких розложено майже всю працю, яку мусіла виконувати Рада Виділова, що абсорбувало її сили від справ загального характеру. Дальшою важною зміною було те, що впроваджено новий тип членів надзвичайних і тим робом дано можність зорґанізування студентства инших високих шкіл, які не належали до Я. У., як Акад. Гірничої, Акад. Штук Красних, Високої Торговельної Школи, а вкінці в останніх роках Державної Педаґоґії, званої »Курсом Ровіда«. Так поставлена справа дає можність Громаді не тільки занятися внутрішньою орґанізацією та призбируванням фондів, але також занятися справою »Numerus clausus«, примінюваною до студентів Жидів і Українців, який в шк. р. 1926/27 виринув досить ярко, головно на медицині і фармації, на яку принято в сім шкільнім році наших студентів лише 4. помимо великої скількости старающихся.

В шк. році 1926/27. припадає заложення корпорації укр. студентів »Сян«, яке майже все ідеольоґічне життє бере в свої руки, відтяжучи в той спосіб Громаду в богатьох справах, про які мусіла вона дбати для своїх членів, а тепер може повести працю в іншім напрямі. А вкінці заложення в р. 1927. »Незалежного Обєднання Українських Студентів« (Н. О. У. С) »Пролом« відтягає богатьох наших студентів з польських соціялістичних орґанізацій »Życie« (Niezależny Zw. Ak. Socjal. Młodzieży заложеного ще в 1922 р.) і »Ork-и« (Organ Niezależnej Młodzieży Ludowej« заложеної в 1927 р.) — але і рівночасно вводить фермент на терені Громади, який в значній мірі утруднює роботу. Члени нашої орґанізації »Пролом«, які з початку ведуть боротьбу словну і в тім напрямі ведуть боротьбу з початку з противним собі націоналістичним табором, згуртованим в Громаді, а передовсім в корпораціях, а не могучи опанувати терену самодопомогової

орґанізації, якою є Громада, для своїх аґітаційних цілей переходять в 1928 р. до чинної опозиції, бо члени тогож »Пролому«, які спочатку працювали по поодиноких фахових секціях, тепер з них уступають. Секції сі, не маючи їх місце ким заступити, на якийсь час підупадають, як от хочби секція україністів і секція природнича, а ця остання при кінці 1929 р. цілком упадає.

Доброю сторінкою повстання »Пролому« є хіба це, що ідеольоґічні орґанізації на краківськім терені о націоналістичній ідеольоґії через гарячі і річеві дискусії, численні реферати і ривалізацію в праці з тимже »Проломом« — остаточно скристалізовуються і оформлюються та загартовуються в боротьбі, підготовляючи все новий нарибок до громадянської праці.

На прикінці шк. року 1926/27 припадає заложення в Кракові делеґатури Т-ва »Прихильників Освіти«, заініціоване Громадою, яка мала на цілі підготовити краківське студентство до збіркової акції чи то в тижні укр. студента чи то иншої по місцях на річ Т-ва »Прихильників Освіти« у Львові, а тимсамим посередно одержати частину фондів від того Т-ва для Громади як також для поодиноких її членів, які того найбільше потребували тому, що фонди одержувані з університету для чимраз більш зростаючого студентства не вистарчали. В сім році підмога з університету виносила тільки суму 2228·06 зл., поминувши доходи з ріжних імпрез та членських вкладок, які не перевисшали суми 500 зл., підчас коли число студентів, яке в сім році після урядової статистики виносило 420 греко-католиків, (з чого укр. народности було 342 — бо решта вписала на вписових картах в рубриці народність: »руска«). Ця поважна скількість членів вимагала і винайму окремої обширної домівки, хотяйби на сходини, яку винаймлювано разом з філією »Просвіти« та иншими Товариствами в Кракові. Поширено бібліотеку, яка в 1928 р. числить 265. книжок в 338 томах (з чого 267 томів наукових, 76 томів белетристичних), запренумеровано деякі навіть по кілька примірників, виплачено запомоги поодиноким членам та підмоги поодиноким секціям як ґеоґрафічній 100 зл. на наукові прогульки (вислідом яких був виданий під редакцією проф. Кубійовича дуже цінний ґеоґрафічний збірник) і иншим, та вкінці адміністраційні видатки як хочби оголошування інформацій о студіях в Кракові і т. п. — пожирали численні фонди Громади.

У 1926 р. Громада навязує контакт з укр. студ. ґрупами у Львові і заграницею, щоби в той спосіб довести до загального студентського зїзду.

Ведеться пропаґанду між студентством вписуватися до »Рідної Школи« та »Просвіти«, до якої чимало студентів вписується, а вкінці — в лютім 1927 р. порушується на дискусійних зборах справу студентів, які у вписових картах вписали народність »ruska« і ця справа від того часу стає чимраз більше актуальною, чимраз більше починає студентство опрокидувати такі вчинки поодиноких студентів. Нарешті в 1928 р. Громада всіх тих, що вписали в уні-

верситетських картах народність »ruska«, счеркує з листи своїх членів, керуючися тим, що в почеті Громади після статуту мають право бути студенти тільки української народности, а членів »rusk-ої« народности статут ще досі не предвиджує. Не присипляє студентство також справ нашого шкільництва. В лютім 1927 р. справа ся стає темою дня. Студентство скликує сходини, на яких постановляє звернутися в тій справі не тільки до всіх організацій в Польщі і заграницею і повести пропаґанду нашого шкільництва взагалі, але також почати працю в тім напрямі, тим разом починаючи від себе, а то повести енерґічну акцію передовсім на селі серед широких шарів громадянства, акцію орґанізації кружків Р. Ш., як також пропаґанду високого нашого шкільництва та наклонити наші партії до відповідної в тім напрямі праці.

Справою нашого шкільництва заінтересовується живо також нечисленний лівий відлам нашої молоді, який однак ту справу ставить на партійній плятформі. Таке партійне ставлення справи прибирає в 1928 р. вже досить виразний характер, коли то в жовтні того року скликано спеціяльно в університетській справі дискусійні сходини широкого загалу краківського студентства. Причиною тих сходин було письмо з »Пролому« до У. С. Г. з пропозицією, щоби ця остання вислала двох своїх делеґатів на спільне засідання з делеґатами »Пролому« і »Życia«, які мали нараджуватися над скликанням віча в справі укр. університету. Виділ не хотячи брати на себе відповідальности за так важну справу, як справу укр. університету, скликав дискусійні сходини в ціли вирішення чи самі Українці мають ту справу рішати, чи в так важній справі, мають забирати голос чужі нам і ворожі орґанізації як »Życie«, яким на нашім університеті залежало стільки, оскільки вдалосяб було спекти свою печеню на вічу в тій справі. Укр. студентство стало на тім становищі, що скликання такого віча є конче потрібне як також акція в тім напрямі і популяризація того питання, але тільки власними і спільними силами як в краю так і за границею, бо справа укр. університету це складова частина визволення укр. народу, до якого жадні польські уґруповання чи партії хотяйби навіть найбільше ліві і найбільше нам, як говорено тоді, »прихильні«, ніколи не приложать рук, а хотять тільки при помочи деяких наших т. зв. »лівих« товаришів найти жир серед укр. студентства, популяризуючи себе в той спосіб і приєднуючи симпатії для своїх великодержавних цілей. Тому власне дискусійні сходини в жовтни 1928 р. постановили, що ініціятива боротьби за укр. університет і взагалі за укр. шкільництво мусить спочивати виключно в руках укр. студентства, а поміч студентства чужого приймається лише остільки, оскільки воно піде по лінії вимог укр. студентства.

Студентство домагається скликання загально-академічного зїзду у Львові, а не числити взагалі на поміч того рода орґанізацій, як »Życie«, »P. P. S.« та »Orka«, які в тім саме часі, коли

плянували скликання віча в справі укр. університету, видали відозву звернену не тільки проти укр. студентства, але й цілого укр. народу.

Не менше занимається громада і справами самодопомоговими, як роздобуттям фондів, справою помешкань, полекш на університеті для своїх членів в шкільних оплатах, хоча тою останньою справою займалося було і польське студентство і в тій цили скликано загально-студентське віче. Однак велика скількість вшехпольської молоді закричала всіх.

На початку 1927 р. Громада бере ініціятиву праці у всіх місцевих орґанізаціях і то праці систематичної, а саме »Просвіті«, де головно члени Громади дають популярні реферати на актуальні теми та уряджують ріжні імпрези в »Просвіті« для ширшого загалу громадянства.

Багато праці вкладає студентство в »Товариство Охорони Воєнних Могил« в Кракові, де стало що року украшує гроби та де заходом головно студентства призбирано через розпродаж карток з проєктом памятника для погибших на Домбю досить поважну суму на викуплення готового памятника.

Дуже гарно під оглядом самодопомоговим представляється шкільний рік 1927/28, коли то Громада крім допомоги з університету, яка зросла в сім році вже до суми 2540 зл., одержала 600 зл. з Т-ва »Прихильників Освіти« для Т-ва, крім безпосередних запомог для кількох найбільш потребуючих членів, поминувши доходи з ріжних імпрез, вкладок і т. п.

Громада, щоби зактивізувати своїх членів і виріжнити тих що працюють і тих що не працюють, давала позички тільки тим, що предкладали спеціяльні посвідки своєї праці у своїх інституціях на місцях або по поодиноких секціях в Кракові, яких в листопаді 1928 р. мала Громада аж 12.

Секції Т-ва, можна поділити на дві ґрупи, з котрих перша, пластова і кооперат.-господарська мають за завдання поширювання суспільних ідей, а друга ґрупа це — фахові секції, завданням яких є обєднання і взаїмна допомога на ріжних спеціяльних ділянках науки. До них належать: ґеоґрафічна, музична, технічна, медична, історична, природнича і правнича.

Громада за ініціятивою »Цесуса« почала кількакратно перепроваджувати статистику краківського студентства, але спеціяльна байдужність якраз під цим оглядом і до нині не дала бажаних успіхів.

В лютім 1928 р. певна ґрупа студентів звернулася до Виділу У. С. Г. з просьбою, щоби сей поробив заходи в ректораті університету в справі ношення мазепинок на взір львівських студентів. Виділ однак відкинув ту просьбу мотивуючи тим, що статут не предвиджував таких справ. Вкінці на домагання ширших кругів студентства, щоби Виділ занявся цею справою в університеті, Виділ постановив вислати до ректорату унів. делеґацію з запитом в цій справі. Міжтим підчас довгого проволікання тої

справи Виділом певна ґрупа студентів почала без жадного дозволу носити мазепинки. Коли нарешті делеґація зголосилася до секретаріяту університету, то секретар заявив, що не треба було носити шапок і чекати, аж доки справу університет не порішить; а що українські студенти зачали вже носити шапки без попереднього дозволу і тим самим уважали цю справу, справою внутрішньою Громади, то й університет буде її як таку трактувати і до того не буде мішатися, хіба що Українці попадуть в конфлікт через свої мазепинки з польськими корпораціями. Однак тому, що тих конфліктів між одними і другими не було, то мазепинки почали носити чимраз то більші круги студентства і мазепинка почала випирати шапки польських »Bratniak-ів«, які богато наших студентів носило.

До того часу справи належання до польських самодопомогових орґанізацій уважалися навіть доцільними, де можна було користати з мешкань у польськім Акад. Домі, з позичок, книжок, кухні, численних знижок та инших полекш конечних для студентів. За те однак мусіли наші студенти оплачувати високі вкладки в грошах, а крім того ще і відробляти працею при будові Акад. Домів, чи бібліотеці, чи переводити збірку на »Tydzień Akademika« по улицях або на T. S. L., що було для наших студентів найбільш болючим і для самого збирача і для инших студентів.

В маю 1928 р. влаштувала Громада великий Концерт в честь Т .Шевченка, як кождого року з иншими Товариствами, на якім виголосив вступне слово П. Мурський — через що треба було аж в »Новому Часі« освітлювати льояльну його промову. При кінці того шкільного року влаштувала Громада Академію в честь поляглих на Домбю, (які традиційно як шевченківські концерти уряджує до нині Громада з иншими Т-вами кождого року), підчас якої »Пролом« урядив собі в той сам час відчит на теми соціяльного питання.

На підставі рішення всіх львівських орґанізацій в жовтні 1928 р., що »Цесус« є одинокою централею для нашого студентства, порішила Громада вступити в члени Цесуса і оподаткувати по 30 сот. місячно кождого члена Громади на річ »Цесуса«, а крім того кольпортує поміж своїх членів »Студентський Вістник«.

В цім шкільнім році під оглядом самодопомоговим Громада в переважаючій мірі була оперта на університеті, звідки одержала суму 2554·28 зл. і на доходах з вкладок та імпрез — бо криваві події у Львові в листопаді 1928 р. відбилися фатально на Т-ві »Прихильників Освіти« й звідтам одержала вона всього 400 зл.

Великі трудноші натрапляє Громада також і при винаймлюванню домівки, бо господарі камениць, здається, під впливом листопадових подій у Львові і нагінки місцевого »Kurjerka« відмовляються від винайму.

Громада збільшила свою бібліотеку, яка в сім році числить вже 362 числа в 388 томах, з чого 224 наукових і 164 беле-

тристичних. З бібліотеки користає поважна скількість членів, бо аж 105, а всіх книжок випозичено 403.

Вкінці заініціювала Громада шаховий турній в цім році о мистецтво Громади, який тішився великим зацікавленням.

При зміні статута не предвиджено, що при зрості членів зросте багато членів, які будуть покривджені з того огляду, що будуть членами надвичайними, з обмеженими правами. З напливом Українців до Кракова на Висшу Школу Торговельну, Акад. Штук Красних, Гірничу Академію, а вкінці на Державне педаґоґіюм показалося, що тих членів надзвичайних, які власне рекрутувалися зі студентів тих шкіл, є поважна скількість і що зміна статута в тім напрямі була необхідною.

Тому вибрано статутову комісію, яка в тім власне напрямі і багато инших опрацювалаб проєкт зміни статута. Ця комісія доперва з весною 1931 р. виступила з таким проєктом.

Під оглядом самодопомоговим сей рік представляється вже багато краще як попередний. Громада крім 2561·68 зол. з університету дістала також 200 зол. від Т-ва »Прихильників освіти«, поминувши багато інших доходів, чим може в великій мірі дати запомогу студенству найбільш потребуючому та розширювати свої аґенди. Гірше натомість представляється в тім році справа орґанізаційна, а навіть можна сказати фатально. Коли в листопаді 1929 р. на загальних зборах деякі т. зв. »ліві« — радянофіли в дискусії над справами Громади — спровокували загал студенства своїм нетактовним виступом, виринула на тих самих зборах пропозиція, щоби їх викинути з громади. Вивязалася на ту тему горяча дискусія. Студенство поділилося на два табори — одні стояли при тім, щоби їх викинути, а другі, щоби вони дальше були членами Громади. Вкінці вони в дійсности остали, але боротьба загальних зборів громади перенеслася на терен корпорацій, з корпорацій на терен нововибраного Виділу, а вкінці поміж студенство в Кракові і почала чимраз більше розгорятися. Боротьба ся спочатку, ведена за справи загальні, прибрала характер чисто особистих порахунків поодиноких людей, справа радянофілів відсунулася в тінь і боротьба ся, котра часом переходила поза межі парляментарної поведінки, велася майже без перерви до червня 1930 р., коли остаточно її зліквідовано. Багато сил вправді втрачено і енерґії на марне, в протягу довшого часу, але зате по феріях в жовтні 1930 р. затіснився контакт поміж поодинокими корпораціями, які від тепер взяли на свої плечі львину частину роботи ідеольоґічної і культурно-освітньої, а громада перейшла до ролі чисто самодопомогового Товариства, з якої знято той навал праці, що дотепер на ній спочивав і могла всі свої сили жертвувати переважно в напрямі самодопомогової ділянки, хоть не відсунено її цілковито і від справ, які тяжать на корпораціях.

Тепер виринула справа для громади великої ваги — а саме заложення для краківського студенства своєї власної кухні, брак якої дуже дався відчувати болючо. Створено при допомоговім

рефераті спеціяльний »кухонний« фонд. Всякі доходи з відчитів, уряджуваних громадою, і взагалі майже зі всяких імпрез кожний ґріш призначується на кухню. Пороздавано бльочки на Різдвяні ферії студентам, що розїхались до дому на свята і які досить поважну суму призбирали. Є надія, що в найближчім часі громада сю справу зреалізує.

Друга важна справа — то справа вкладок до »Цесуса«, яка саме в минулих літах була дещо занедбана. Щойно протягом 1929/30 р. ліквідувано грошеві залеглости минувших літ. Поділено її поміж громаду і корпорації — значить корпорації стягають вкладки до Цесуса зі своїх членів, а громада зі своїх. Можна припускати, що небавом постягають всі залеглости, які винні до Цесуса і пустять ту справу на зовсім нормальні тори. А вкінці належить згадати про може одно з найбільших досягнень Громади, які колинебудь могли бути — а саме започаткування видавництва, в якім будуть поміщуватися всі праці наукові її членів, та твори красної літератури молодого нашого нарибку. Коли й рух тої машини буде в повному темпі — то Громада може сміло тоді глянути своїм батькам в вічи і сказати, що не прогайнувала часу в Кракові на дармо, і переконає суспільність: »що не пустими словами здобуває собі нація почесне місце в сімї народів, але твердою дорогою культурно-освітної праці«.

КОБІЛЬНИК ВОЛОДИМИР.

ДЕЩО ПРО СЕКЦІЇ Т-ВА „УКРАЇНСЬКА СТУД. ГРОМАДА В КРАКОВІ“.

Вже на початку свойого існування Виділ старається розвязати проблєму як найкращої орґанізації праці в У. С. Г., орґанізації, що поклала собі за мету бути репрезентантом укр. студентства у Кракові. Працю ту, незвичайно важну як і обширну, можнаб поділити на 4 ґрупи: 1) орґанізаційно-адміністраційну, 2) самодопомогову 3) культ.-освітну і 4) фахово-наукову. Виділ не чувся в силі подолати такій праці. Тому створено тоді як помічний орґан т. зв. »Культурно-освітну секцію« як помічний орґан, в склад якої входив ряд фахових гуртків: ґеоґрафічний, математично-природничий і спортовий. Ця система однак показалася непрактичною, секцію розвязано в 1926 р., а згадані гуртки перетворилися в окремі секції. Кожда секція засновується на підставі статута Т-ва, має свій правильник, що нормує обсяг ділання в рамах статута, а є затверджений Виділом Т-ва. Секція є посередно залежна від Виділу і рівночасно Виділ Т-ва відповідає за її діяльність. По секціям гуртуються студенти (нтки) переважно одних і тих самих виділів, одного напряму й тому теж праця

більш продуктивна та фахова. Осягають це при помочи давання рефератів, відчитів для своїх членів і для загалу, уряджування дискусійних сходин, імпрез та створенням власних фахових бібліотек. Уладжують наукові курси для членів, видають друком їхні праці ітп. Давніще вся праця Т-ва спочивала майже виключно в руках Виділу і через те висліди були слабонькі, щойно з розвитком секцій і їх побільшенням стан такий зміняється на краще. Виділ Т-ва може тепер більше занятися справою організаційною і самодопомоговою, а секції по більшій части переняли на себе інші ділянки праці. Від того часу праця в Т-ві пішла систематичнійше та правильнійше. Під теперішню пору існує при У. С. Г. 13 секцій, всі вони як слід сповняли до тепер своє завдання.

Найстарша з секцій це 1. секція ґеоґрафічна, яка заснувалася 1925/26 р. Має вона на ціли орґанізувати студентів (-ок) свого фаху, давати час від часу реферати для загалу з обсягу ґеоґрафії та врешті улекшувати наукову працю своїм членам через уряджування дискусійних сходин, на котрих обговорюються ріжні наукові теми. Числить вона найменше зі всіх секцій членів від 4-8. Найбільша заслуга секції це видання в р. 1929/30 »Наукового ґеоґрафічного збірника« під ред. др. Вол. Кубійовича, доцента, Я. У. в Кракові, що є його заслугою. На збірник зложилися переважно праці членів. Є це перший повнійший ґеоґрафічний випуск взагалі українською мовою. З рефератів, які секція дала для загалу, згадаю для інформації про два найцікавіші: »Експанзія укр. кольонізації в Азії«, »Краєвиди східних Карпат« ілюстрований світлинами, оба виголошені др. Кубійовичем Вол. та інші. Друга по літам це 2. секція спортова, про неї є осібна стаття на іншому місці. Дальше слідує 3 секція пластова, котра завязалася 1926 р. Це одна з найкращих секцій як під оглядом праці так і що до поставлених нею завдань. Значіння пластової ідеї не місце тут порушувати. Останні роки в нашому національному життю самі нам про се висказалися. Зовсім не хвальба, коли скажу, що найкращий елємент молоді середньошкільної так і академічної це якраз пластуни (нки) вихованки пл. ідеї, вихованки укр. пластового Уладу, якого розвязання є для укр. народу незвичайно болючим ударом. Секція ділиться на гуртки мужеський і жіночий, уряджує правильно що тижня сходини, прогульки та пл. свята. Для поширення пл. ідеї дає відчити для загалу та свята з нагоди національних та пластових річниць. Числить около 70 членів, з того до 30 жінок. Має свою власну бібліотеку майже виключно з пл. обсягу та хор. Традиційно уряджує рік-річно »Свято Весни« получене з прогулькою, на котре вибирається богато громадянства та студентства. Про 4. секцію господарсько-кооперативну не буду згадувати, про неї знаходиться осібна стаття. Своє значіння має 5. секція технічна, заложена в 1927 р. Гуртує вона студентів Гірничої Академії в Кракові, а завданням її крім орґанізовання студентів при Академії є пропаґування значіння та потребу технічного образу-

вання, заохочувати молодь студіювати цей фах. Це старається осягнути при помочи рефератів та відповідних статей в укр. часописях. Числить около 15 членів. Що року для більшого товариського зближення уряджує »Гірничий Вечір«, на котрому обовязково являється меценат секції проф. Фещенко - Чопівський, що є душею секції, та представники укр. товариств. Є й своя бібліотека з 50 томів, а треба згадати, що книжки з обсягу технічного є спеціяльно дорогі і тому вартість бібліотеки тим більша. Наче осібна організація це 6. секція студенток, про неї окрема статтся. Гарно розвивається 7. секція медична, що числить около 60 членів, до котрої належать медики і студенти (нтки) Фізичного Виховання. Число членів з року на рік зменшується, бо щораз менше приймають українців на краківський медичний факультет. Завязалася в р. 1927. Має гарну бібліотеку, де знаходиться кілька томів з области мед. літератури з Вел. України. Удержує постійний звязок з укр. гігієнічним Товариством у Львові. Важне завдання сповняє: 8 секція музична, яка завязалася теж 1927 р. Її обовязком удержувати студ. хор та плекати музичне мистецтво. Студентський хор мішаний і мужеський в Кракові придбав собі вже певну славу, а головно зі своїх виступів на Шевченківських концертах, які тут тішаться великими успіхами та признанням зі сторони чужинців. На зимовий час organізується смичкова орхестра. Того року була урядила свято »Слова і Пісні«, котре пройшло з велики успіхом. 9. Секція Україністів, це одна з тих, що має менше членів і праця через те не могла як слід розвиватися. Щойно сього року число членів збільшилося до 18. Завязалася 1928 р. Має вона на цілі гуртувати студентів-(ок), що студіюють україністику, давати інформації про такі студії в часописях та інформувати загал з обсягу українознавства. При секції заснувався 1929 р. »гурток письменників«, з рамени якого видано одно число журнальчика »Журавлі«. Час від часу уряджують »Авторські Вечорі«, де рецитують члени по більшій части свої праці, і на яких молоді таланти мають змогу виступити перед загалом. Слід згадати і 10. Секцію В. С. Г. (Висша Торговельна Школа — по польськи Визше Студіюм Гандлеве), яка завязалася 1928 р. і числить около 30 членів. (В р. шк. 1930/31 число укр. студентів на В. С. Г. збільшилося більш чим 100%). Що року уряджує для своїх членів помічні лекції з аритметики, книговодства ітп., дискусійні сходини з рефератами та подає до часописей інформації про тіїж студії в Кракові. 11. Секція правнича повстала 1928 р. Її завдання найбільше може відповідальне. Більша частина укр. студентів-правників сидить вдома, а щойно при кінці року приїздить здавати іспити. Для тих секція мусить подавати інформації про правничі студії, повідомляти їх про додаткові розпорядки, та взагалі інформувати їх про все. Завдання її отже важке. Приносить вона богато користи тим правникам, які інакше мусілиби сидіти в Кракові, або взагалі не моглиб студіювати. Спеціяльне значіння має

12. Секція студентів Волині, Полісся і Холмщини, що завязалася 1929 р., коли записалося на Високі Школи в Кракові більше число студентів з тих земель. Про неї згадується окремо. Врешті 13 секція педаґоґічна, що повстала 7. XI. 1930 р. Поставила собі за ціль орґанізувати укр. студентів, що студіюють на Державній Педаґоґії (2 річний курс), займатися педаґоґічними проблємами, збирати дані про укр. шкільництво і давати реферати з тої ділянки для загалу. Числить 30 членів. Має свій власний хор, та пренумерує педаґоґічні часописи. В р. шк. 1930/31 завязалася 14 секція літерат.-мистецька »Ладо«. Це короткий огляд поодиноких секцій, а тепер для зрозуміння, як велику працю сповняють секції й тим улекшують працю Т-ва, подам загальний білянс діяльности всіх секцій за рік 1929/30. Оборот представляється сумарично: приходу 2.500,80 зл., розходу 1,800,50 зл., сальдо 700.30 зл., яке переважно визичалося поміж члени а в части призначено на бібліотеку. (Не вчисляю тут касового обороту ґеоґрафічної секції, звязаного з виданням ґеоґрафічного збірника). Бібліотеки всіх секцій складаються з 190 томів. За цілий рік дали усі секції разом: 25 рефератів для загалу студентства і громадянства (не вчисляючи рефератів виключно для своїх членів), 11 свят з ріжних нагод, 6 імпрез, 5 прогульок, та 7 »живих ґазеток«. (Від 1928 р. стало новістю між краківським студентством уряджування т. зв. »Живих Ґазеток«, на котрі складаються короткі статті на ріжні теми, а атракцією життя. Це гумор, сатира зі студентського актуального життя. Знані гумористи між студентством в Кракові це: Завицький Мирослав і Бажанський Микола, оба студ. фільософії).

З ЖИТТЯ СПОРТ-СЕКЦІЇ ПРИ У. С. Г. В КРАКОВІ.

Подали: Р. Л. і І. К.

Думка заснування Сп. Секції при У. С. Г. в Кракові зродилась 22. VI. 1925 р. у тих студентів, які з запалом грали в часах ґімназійних копаного мяча, а знайшовшися в Кракові, не мали нагоди деинде »покопати собі« й тому заложили при У. С. Г. Спортову Секцію. Це ґенеза Спортової Секції. Як бачимо, мотиви заложення тої Секції досить плиткі і ограничені. Тому то в перших роках свого існування, члени грали тільки в копаного мяча й на тому обмежувалась праця Виділу та активність членів. Спортова Секція розіграла тоді цілий ряд мячевих змагань з польськими дружинами в Кракові, а також у Львові з »Україною« і »Репрезентацією Львова«. Так було до 1927 року.

В тому році заложено при краківськім університеті »Студіюм Фізичного Виховання“, куди принято теж кількох Україн-

ців. Від того часу зачинається нова доба в розвою Спортової Секції. Студенти-Українці з Фіз. Виховання забирають голос в проводі Секції. Працею тих останніх кермувала вже велика ідея пропаґанди спорту в протиставленні до застрашуючого нехтування тієї ідеї загалом студентства. Праця їх, тих перших піонірів спорту на краківському ґрунті, була велика, але мало ефектовна.

За головства тов. Малиса, а опісля тов. Левицького, крім копаного мяча зорґанізовано пливацький курс в Y. M. C. A., жіночу дружину кошиківки та Виділ вистарався для ситківкарів безплатно корти на грищі »Cracovi'ї«. Крім вище згаданих спортів почато вправляти й легку атлєтику та вислано на Запор. Ігрища тов. Новосільського, який здобув там три рекорди, а саме в бігу на 100 м., в скоках в далечінь та в височінь. Рік 1928/29 зазначився цілковитим занепадом діяльности секції головно по причині інерції тодішного Виділу Сп. Секції. В р. 1929/30 вибрано на голову повного ініціятиви тов. Левицького та дуже рухливого секретаря тов. Ґоцького. Виділ мусів працювати зі здвоєною енерґією, тому що останній рік захитав зовсім добру славу Секції, а студенти взагалі ставились до спорту з недовірям. Тому то головну увагу звернув Виділ на пропаґанду ідеї фізичного виховання. В слід за цим влаштовано „Інавґураційний Спорт. Вечір«, в склад якого ввійшли; сценічна картина зі спортового життя, укр. танки та живі образи. Вечір той випав як найкраще й відразу привернув Секції серед загалу студ. ту славу, яку вона мала перед роком, а саме славу одної з найрухливійших Секцій при У. С. Г.

Відновлено пливацький гурток та влаштовано »Живий Часопис« з популярними спорт. статтями та гумором тов. Бажанського. В році 1930/31 бачимо на становищі голови Спорт. Секції тов. Красника Івана, котрий вже від кількох літ був діяльним членом Виділу, і за него діяльність Секції розвивається найкраще. Влаштовано ряд прогульок в околиці Кракова, а саме до Велички, Ойцова й інші.

Звернено велику увагу на лещетарський спорт, удогіднено членам закупно лещетарського знаряддя по знижених цінах, закуплено лещета до Спорт. Секції та влаштовано елєментарний лещетарський курс. Продовжувано курс плавання в Y. M. C. A., влаштовано »Спорт. ґазетку« та уладжено пінґ-понґові змагання, в яких перше місце заняв тов. Гордійчук Кордасевич. З ініціятиви членів влаштовано »шахові змагання« з нагородами, в яких перше місце заняв тов. Кобільник.

Слід на прикінці згадати про дуже невідрадне явище серед студенток Фіз. Вих., які за виїмком тов. Д. Крвавичівної не брали жадної участи в життю Спорт. Секції, а навіть деякі не є її членами.

СЕКЦІЯ СТУДЕНТОК У. С. Г.

(Подала М. П.).

З напливом українського студентства до Кракова побільшується щороку й число студіюючої жіночої молоді. Найбільший процент з них віддається студіям педаґоґічним, фільоссфічним, або студіям у Вис. Торг. Школі. На інших виділах, а спеціяльно на фармації і на медицині »numerus clausus« замикає вступ багато охочим.

Враз з оснуванням У. С. Громади оживляється і зростає орґанізаційне життя серед студентства. Закладається ряд Секцій, які залежно від своєї програми й ціли орґанізують працю своїх членів. — Це переважно кружки для поглиблення фахових студій і спільної допомоги, для плекання спорту й інші. — До кождої з них, самозрозуміло, належать і студентки, де мають змогу проявити свою діяльність.

Та при тім всім відчувалося брак тіснішого, виключно жіночого гуртка, який зорґанізувавши охочі до праці сили, давби їм змогу виявити себе самостійно, виробити власну ініціятиву й почуття громадянського обовязку.

Словом: Потрібно було гуртка, який звичайно називається гуртком для самовиховання і самоосвіти. — Конечність виринала тимбільше, що в Кракові повстали мужеські корпорації, які гуртують все активнійше студентство для ідеольсґічного вироблення.

Розваживши всі отсі моменти, 9 членів-оснувателів оснували дня 17. VI. 1927 р. окрему жіночу орґанізацію, під назвою Секції Студенток при У. С. Громаді.

Тяжко щонебудь говорити про товариство, яке існує всього 3 роки, смішно писати історію його діяльности й робити якісь далекосяглі висновки й підсумки. — Годиться хіба з хронікарського обовязку згадати про напрями й вислід праці, яка розвивалася відповідно до умовин і сил. Чуже середовище вимагало в першій мірі — зорґанізування студенток укр. народности для всестороннього виховання, як каже одна з перших точок статута. Ті самі мотиви, під впливом яких зродилася ідея оснування С. Ст-ток, впливали на дальше формування діяльности товариства.

Загалом працю Товариства можна поділити на внутрішну і зовнішну. Праця внутрішна мало, здається, ріжниться від праці в подібних товариствах: сходини, реферати, дискусії і гутірки на ріжнородні актуальні теми, які ворушать молодечу думку. Порушується взагалі проблєми суспільно-політичного, чи загально наукового характеру. Культурно-освітну роботу між краківським студентством і громадянством виповнювала С. Ст-ок улаштовуванням святочних академій, як: академія з нагоди ювілею О. Кобилянської, концерт в честь Л. Українки, Свято Героїнь, Вечір Слова й пісні та інші. Подібно, як інші орґанізації С. С-ок ула-

джувала традиційні »Живі ґазетки«, де побіч поважної частини, великим успіхом тішився т. зв.: »Вертеп«.

Для оживлення тов. життя С. С.-ок уряджувала вечерниці з танцями, чайні вечорі то-що.

Дохід з тих усякого рода імпрез призначувано на добродійні ціли, або на матеріяльну допомогу студенткам, у формі позичок. Таким чином С. С-ок сповнювала ролю самодопомогового товариства. В склад майна секції, крім грошевого фонду, входить невеличка бібліотека, яка є влучена до спільної бібліотеки У. С. Громади. С. С-ок входить у звязки з іншими жіночими орґанізаціями, як з Союзом Українок зі Львова, з Філією С. Українок у Кракові, а передовсім з орґанізаціями студентськими: зі Сек. Студенток у Львові й Познані, навязує переписку зі студентками у Вильні та в Чернівцях. — Бажання увійти в контакт зі студентками, згуртованими по інших університетських центрах, на жаль не увінчалися успіхом.

Крім цього С. С-ок висилає своїх делеґаток на Загальні Збори Союза Українок у Львові і на Загальний Зїзд Студенток.

Одною із світліших сторінок в житті Секції Студенток була гостина голови Союза Українок пос. М. Рудницької дня 9-10 марта 1929 р., яка своєю присутністю внесла багато нового в життя нашої орґанізації. — У спільній виміні гадок з одною з визначнійших українських громадянок скристалізувався погляд на дальшу діяльність, намічено плян дальшої праці.

Реасумуючи це все, гострий критик може й не вдоволиться такими вислідами та не кине каменем той, хто вийде з заложення, що краща хочби й найбільше незамітна праця, як шляхотна резиґнація і безділля. Вкінці щодо кількости членів годиться зазначити, що Секція є одною з найчисленніщих секцій Т-ва, бо стан її членів доходив і до 70.

З ЖИТТЯ ГОСПОДАРСЬКО-КООПЕРАТИВНОЇ СЕКЦІЇ У. С. Г. В КРАКОВІ.

Сьогодні вже майже загально принято думати, що кооперативний рух — це не лише творення крамниць, творення нової орґанізації торговлі — це початок зміни існуючих економічних, а також соціяльних відносин сучасного суспільства. Рух цей зроджується скрізь, де найдуться одиниці, що в сильному переконанню зміряють до реалізації цих цілей кооперації, докладаючи своїх старань в тому напрямі і то навіть там, де не добачується ніяких особистих матеріяльних користей.

Висловом цієї свідомости й стремлінь являється саме господарсько-кооперативна Секція Української Студентської Громади в Кракові. На цьому місці постараємось познайомити ширший загал з починами і розвоєм цієї Секції.

Зайвим булоб розводитися в подробицях над мотивами, що спонукали ініціятсрів-студентів до створення тої Секції-товариства. Бож вистарчить згадати, що де лиш згуртуються люде — молоді, повні енерґії та запалу до життя і праці, люде, в яких вщіпилась певна ідея та прниципи і найшли в них пригожий ґрунт до розвою, мусять повести працю плянову, громадну, орґанізовану. — Отже й ініціятори нашої Секції постановили й створили оце товариство. Основано Секцію на початку академ. 1927 р. До основників належали передовсім студенти Вищого Наук. Кооперат. Курсу, що побіч цього студіювали на інших виділах, кількох студентів виділу права й аґрономії Університету Ягайл. — Своє існування і діяльність оперла Секція на правильнику (затвердженому виділом У. С. Г.) і статуті У. С. Г. в Кракові, як складова частина тоїж. Там завданням Секції поставлено було: 1) поглиблювати знання членів з ділянки економії та зокрема кооперації, 2) вести пропаґанду ідеї кооперації серед укр. студентства і громадянства в Кракові. Крім того для живішого звязку з краєм і заграницею постановлено вести переписку з укр. центральними господар.-кооперативними установами в краю та з подібними студентськими орґанізаціями в краю і заграницею (що й переводжено успішно). До зреалізування цих плянів вживає Секція всяких засобів. Влаштовує сходини з докладами, де обговорюється питання з теорії життя господарського й також квестії суспільного життя. По виголошенню докладів розвивалися живі дискусії. Основано при Секції окрему бібліотеку, на яку складається фахова література з ділянки теоретичної (кооперація, економія) і практичної (технольоґія торговельна і т. д.); книжки ці добувано за гроші, що впливали з вкладок членів, дотацій виділу У. С. Г. і членів, а врешті книжки даровані РСУК. або деякими членами. Тепер бібліотека числить поверх 100 томів книжок, кілька річників економічних та кооперативних журналів і часописів.

Щодо пропаґанди ідеї спілчанства (кооперації), то ведено її: при помочі публичних рефератів, т. зв. живих часописів, які згуртовували чимало цікавих слухачів; а вже найбільше при помочі кооперативних свят — академій, що проходили з повним успіхом і зрозумінням зі сторони студентства і загалу українського громадянства. Свята такі влаштовувано або самостійно або при помочі краківських громадян. Годиться тут згадати відомого нашого поета проф. Богдана Лепкого, який нераз не лише радами але й власною працею причинювався до звеличання тих свят.

Стремління і праця Секції находили слушне зрозуміння і оцінку не лише серед Українців у Кракові, але й деяких укр. кооперативних установ у краю, чого найкращим доказом є хочби ряд телеґрам-привітів і навіть грошевих дотацій (»Народна Торговля« Львів) з нагоди наших свят.

Також щороку Секція веде пропаґанду за вписуванням товаришів (-ок), на Вищ. Науковий Кооп. Курс, що існує при

рільничому виділі Унів. Ягайл. Там наші студенти при солідній праці можуть набрати багато знання з теорії та практики кооперативної, слухаючи рівночасно (без перешкоди) викладів на інших виділах. І в тому напрямі старання Секції увінчуються успіхами, чого доказом, що щороку укінчує цей курс мінімум 10 наших товаришів (-ок), що як ідейні та фахово підготовані робітники вступають до роботи на рідний ґрунт.

Скількість членів Секцій піднімається від 60 кілька в першому році до 90 і кілька в році біжучому.

З бігом часу працю поширювано. Для уможливлення практичного обзнайомлення членів з веденням кооперативного діловодства засновано крамничку, яка в найблищому будучому мала теж виконувати завдання економічне, задовольняючи потреби членів У. С. Г. в набуванні предметів першої необхідности. Однак з хвилею заснування тут окремої студентської кооперативи (на початку 1930 р.) крамничку Секції зліквідовано, а її зовсім поважний маєток (в товарах і готівці) вписано до згаданої кооперативи частинно в формі уділу, а решту як вкладку.

На початку 1929 р. засновано при Секції ощадностевий реферат, що вів пропаґанду й заразом збірку дрібних ощадностей серед студенства, що дало зовсім поважні висліди, коли взяти під увагу, що при кінці минулого року зібрано дрібних ощадностей на суму поверх 200·— зол. Зібрані дрібні ощадности восилаєтся переважно до Центробанку на окреме конто Секції. Були думки зужити ці засоби на фонд позичковий членам, однак досі — з ріжних оглядів — годі було це зреалізувати.

Для кращого поділу праці вибірають загальні збори спеціяльних референтів. Досі впроваджено референтів ощадностевих, що саме й займаються акцією ощадностевою. Дальше це — референти пресові, яких завданням є укладати поділ рефератів і »живих часописів«, їх орґанізувати та пособляти прелеґентам у вишукуванню відповідних матеріялів по всяких бібліотеках. Саме й за старанням цих прес. референтів приступила Секція до зладження ряду статей, присвячених памяти великого кооператора Василя Доманицького, а які поміщено у Госп.-Кооп. Часописі ч. 5. 1931 р.

І. Сирота.

Секція Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини при У. С. Г. в Кракові.

В грудні 1929 року заснувалася при У. С. Г. Секція Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини. В тому шкільному році гуртувала вона 11 студентів.

Головною причиною створення Секції була потреба обєднання студентів цих земель на краківському ґрунті, необхідність інформування галицьке студенство про відносини і культурний

стан цих земель, і порушення справи орґанізування повітових орґанізацій на цих землях.

За час існування Секція розвинула досить значну діяльність. В Кракові відбувалися досить часто сходини секції, на яких обговорювано пекучі справи українського студенства взагалі і волинського зокрема. В 1929/30 році відчитано було з рамени секції два реферати про Волинь і Холмщину інформаційного характеру. В 1930/31 р. влаштовано живу газетку, на якій відчитано два реферати, один про Волинь, другий про Полісся.

В діяльности поза Краковом на перший плян вибиваються праці до спілки з иншими подібними орґанізаціями, при инших університетських осередках над скликанням Зїзду Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини і над переведенням статистики студенства тих земель.

Тепер секція нараховує 10 студентів, в тому числі 3 студентки.

І. АТАМАНЮК.

ЛАДО.

(Літературно-артистичний гурток. Інформаційний начерк).

Говорити про літературно-артистичний гурток »Ладо«, насвітлити, наскільки можливо, відповідно його обличча, — приходиться важко. За собою існування небогацько, стільким роботи й надбання. Все це, мимовільно, призадержує перед узаранішнім осудом, а навпаки підшіптує підождать іще...

Проте »Альманах У. С .Г.« на передодні друкування, а його Редакційна Колеґія звернулась із проханням про такий начерк, — виходить: треба таки щось і сказати.

Згуртувати всіх тих студентів, що займаються літературною роботою, задумувано ще у другому триместрі минулого академічного року та задля малої кількости таких людей призалишено це на пізніще. — Всеж таки в тому другому триместрі в лютім 1930 р. під редаґуваннєм Атаманюка й Кабарівського появились »Журавлі«, гектоґрафований журнал-місячник літератури. Проте задля грошевих обставин на тому й заперестано.

Щойно на початку цього акад. року згуртовано всіх письменників ув одну групу. Головним починником цього був Ярослав Ярий. Він у порозумінні з Кабарівським скликали дня 12. X. 1930 основуючі сходини. Із запрошених були: Н. Атаманюк, Микола Бажанський, Яр. Заремба, Вол. Постригач, Всев. Форостина. та Сюня Шлемко-Богданова. Всі висказувалися за згуртуванням усіх письменників у гурток при секції Україністів. Тодіж принято тимчасову назву »Гурток Письменників«, вибрано провідником гуртка Богдана Кабарівського та припоручено йому зладити правильник для цьогож гуртка. Дня 16. X. 1930 прийнято правильник Кабарівського та піддану ним назву »Стежа«. Згодом число членів ізбільшується.

Тодіж і приступлено до роботи внутрі й назовні. Що тижня відбувалися сходини, на котрих кожен із членів, по черзі, відчитували свої твори. Над одчитаними творами вивязувалася дискусія: підмічувано добрі досягнення та подавано поради що до недомаганнів.

Улаштовано теж спільні літ. вечорі в домівці »Просвіти«. Першим виступом був »Авторський вечір« Ярослава Ярого. За цим низка літ. вечорів усіх членів.

В міжчасі зродилась думка поширення орґанізаційних рамок гуртка через створення статутової секції Т-ва, щоб обєднати в ній адептів іншого мистецтва. Зреалізування цеї думки прискорили певні розходження, що виникли між управою, секцією »Українистів«, при якій гурток існував як підсекція, що й довели до скликання надзв. заг. зборів в грудні м. р. На їх окрім членів гуртка запрошено теж як гостей студентів музиків і художників-малярів. Після запознайолення нових гостей з минулим та з метою на майбутнє гуртка, т. Атаманюк одчитав новий правильник, що обовязуватиме той гурток, як Секцію при У. С. Г.

Метою гуртка покладено:

1) Гутірками на своїх сходинах виробити у своїх членів критичний погляд на нові напрямки в літературі, малярстві, різьбі, музиці й хореографії та виховати з поміж їх тямущих поетів-письмеників, малярів, різьбарів та композиторів.

2) Навязання звязку з усіма, но поможності укр. літ. художніми гуртками та такими товариствами.

3) Навязання звязку з такими гуртками в інших державах.

4) Улаштовування спільних авторських вечорів (літературніх, малярсько-різьбарська виставка, то що).

5) Видання літ. журналу не малу вагу звертало ще й посвячування місця художньому мистецтву й музиці.

Правильник принято й вибрано Управу:

1) Тов. Роман Лелицький — голова,

2) » Евген Гаврищук — містоголова,

3) Микола Бажанський — секретар.

Цілий гурток поділено на три підгрупи: літературну, художню й музичну.

У звязку з наміченим журналом вибрано Ред. Колегію.

Тодіж і принято піддану проф. Лепким назву для тогож гуртка »ЛАДО«.

Ось так коротесенько представляється життя та діяньність літ. арт. гуртка »Ладо«.

САМОДОПОМОГОВА АКЦІЯ Т-ВА У. С. Г.

Подали І. КРАСНИК — В. НИЧАЙ

В початках існування У. С. Г. зверталося більшу увагу на самоосвітню та орґанізаційну працю Т-ва ніж на самодопомогову

акцію, хоч і ця ділянка діяльности Т-ва була виразно зазначена у статуті та зокрема єї вагу підчеркувано на І. Заг. Зборах Т-ва.

Одначе щойно в рік пізнійше ця думка найшла конкретне оформлення. Дня 15. XI. 1925 р. Рада Виділова Т-ва порішила утворити в рамцях Т-ва на статуті секції »Студ. Самопоміч,« що мала реалізувати ідею матер. допомоги потребуючим членам Т-ва. Ця поміч обмежувалась покищо тільки до короткотермінових позичок, яких висота не могла перейти 30 зол. Користати могли з неї тільки ті члени, що зложили уділ у висоті 1 зол. Треба замітити, що початково допомога ця по причині браку більших фондів була дуже мінімальна.

Щойно коли Т-во на взір инших самодопомогових Товариств, що існують при Університеті, одержало грошеву субвенцію (як частинний зворот студ. оплат), »Студ. Самопоміч« одержала з Каси Т-ва 1000 зол. на самодопомогову акцію, що й стало поважніщим завязком допомогового капіталу. З того часу капітал цей зростає, пересічно беручи, о 1000 зол. що року, так що в цьому році 1930/31 виносить 5748·56 зол.

»Студ. Самопоміч« рішенням дискусійних сходин Т-ва зліквідовано з 2. VI. 1926, створюючи натомість »Економічний Відділ.«, зложений з трьох членів, а саме тт-ів Хруща, Лісікевича і Зайшлого.

Згодом перетворюється його в Допомоговий реферат, ведений членом Виділу Т-ва. Функції допомогових рефератів сповнювали до мая 1927. р.: Лісікевич в 1927 р., т. А. Жуковський в рр. 1927/28 та до червня 1929 р. т. Т. Королюк, відтак в 1929 р. т. Ничай В., врешті в рр. 1930 і 1931 т. І. Красник.

З позичок може користати кожний член Т-ва. В засаді уділюється позички короткотермінової на 3 місяці, котрий то речинець можна прольонґувати. У виїмкових випадках уділюється і довготермінових позичок. До 10 зол. випозичає доп. референт — без апробати Виділу, більші суми уділює Виділ на письменне прохання петента. Після 3 місяців побирається 1% за недодержання речинця звороту. Хоч у Касі доп. реферату фіґурує поважна квота майже 6.000 зол., то беручи під увагу форму випозичання (короткотерміновість), сума ця повинна бути більш плинна, ніж вона в дійсности є. На жаль у 80% сума ця застрягла в кишенях довжників, котрі хоч часто є у спромозі, одначе не почуваються до обовязку віддавати позички.

Так більш-менш представляється справа самопомочі у нашому Т-ві. Приглянувшися їй ближче, приходиться ствердити, що у такій формі, як досі існувала, вона зовсім не вистарчає. В порівнанню до потреб, які має наше студетство на Крак. ґрунті, на загал незаможне, є воно краплею в морі. Маючи на оці ці недостачі, порушено з початком шкільного року 1930/31 справу оснований власної харчівні та студ. бурси. В тій ціли створено окремий кухонний фонд, до якого за розмірно короткий час призбирано квоту 341·87 зол. як дохід з добровільних жертв

громадян та з рефератів, які виголосили п. п. професори українці Яг. У. Як видно отже, головну увагу звернено передусім на

Понижче представлено циферний перегляд розвою »Доп. реферату« Т-ва та ґрафічний вичерк за минулих 6 літ.

Рік	Заг. оборот	Рахунок довжн.		Процент незвернених позичок	Капітал на позичках	Субвенції з К. »УСГ«.		Проценти від позичок	Користало товаришів
		Визич.*	Зверн.**			Одер-жано	звер-нено		
від січня до жовтня 1926	3449·30	1638 (79)	682 (39)	51%	956	1000		16·49	69
1926/27	4954·36	1916·70 (117)	1323·20 (100)	14%	1549·50	580		42·78	68
1927/28	7108·56	2767 (180)	1089 (103)	42%	3227·50	1620		18·10	114
1928/29	7472·06	1979 (151)	1193·50 (81)	46%	4013	960	100	2	91
1929/30	9817·02	2666·56 (221)	1511 (139)	37%	5168·56	1325	220	24·90	109
від 30 XI. 1930 до 15. III. 1931	6866·46	865 (78)	285 (32)	58%	5748·56	550			57

призбирання відповідного капіталу, бо через його брак всякі починни в тому напрямі будуть й на дальше нереальні. Другою важною перешкодою, звязаною тісно з першою, це брак власного дому. Не мається очивидно на думці дому виключно студентського, а радше свого рода »Народний Дім«, де найшлиб приміщення численні укр. Т-ва, у яких гуртується краківська Укр. Кольонія. Перед воєнною заверухою піднято ініціятиву будови власного дому, а переведена збірка принесла поважну квоту понад 10 тисяч а. корон, котрі одначе частинно здевалюювались, а в части розпожичено. Сьогодня ця справа спить, а укр. Т-ва й з ними У. С. Г. тиняються по чужих закамарках.

* Скількість випадків в яких визичено } позички.
** » » » звернено }

Роблячи огляд допомогової акції, не можна не згадати й деяких секцій У. С. Г., які стараються прийти в підмогу допомоговому рефератові Т-ва і у свойому тісніщому крузі членів уділяють позичок зі своїх скромних фондів. Це бачили ми ось хочби у Секції Студенток, або С. Правників.

В допомоговій акції членам Т-ва брали деяку участь инші укр. Т-ва, а передовсім »Т-во Прих. Освіти« у Львові, яке уділило членам Т-ва декілька невисоких (від 50-100 зол.) довготермінових позичок, згл. признало певні квоти з переведеної збірки в »Місяці Студента« на загальні потреби Т-ва. Ця підмога була досі одначе мінімальна.

Дальше належить підмітити допомогу філії Т-ва інжинірів та техніків укр. еміґрантів, яка уфундувала дві річні стипендії для студентів металюрґів, що вчаться на металюрґічному виділі при гірн. Академії. Ось так приблизно представляється матеріяльна допомога членам Т-ва. Не заспокоює вона ані в четвертині тих потреб, які існують, одначе недомагання ці належить поставити передовсім на карб браку відповідних грошевих фондів, на чому вже неодин благородний почин розбився.

М. ПШЕПЮРСЬКА.

БІБЛІОТЕКА.

Бібліотека — це та необхідна складова частина, без якої годі уявити собі існування якогось культурного товариства.

У. С. Громада, як орґанізація людей, що в першу чергу ставлять собі за ціль розвій інтелектуальний, мусить звертати головну увагу на придбання бібліотеки, цеї підойми освітнього життя.

Ясно, що місто Краків, богате у всілякого рода цінні книгозбірні, може цілком добре вдоволити вимагання культурної людини.

Та тутешнє українське студентство, що змушене перебувати здалека від українського життя, повинно хоч книжкою або часописсю піддержувати звязок з рідним краєм.

В першому році існування У. С. Г., з огляду на брак більших фондів, мусіло товариство вдоволятися покищо лиш самою пренумератою часописей. — Та вже на другий рік (1925/26). 116 томів, придбаних власними силами або завдяки приватним людям, стає першою підвалиною бібліотеки. — Згодом, коли У. С, Громада зростає чисельно, збільшається і запотребування на українську книжку. — Товариство, здане переважно на свої власні сили, не може вповні відповісти всім вимогам. Брак фондів сильно відбивається на бібліотеці, розвій якої в цифрах представляється досить скромно;

1925/26 р. — 116 т.
1926/27 » — 117 »
1927/28 » — 264 » (закуплено книжок за суму 250 з.)
1928/29 » — 362 » » » » » 192 з.)
1929/30 » — 454 » » » « » 308·20 з.)

Небагатомовні цифри, які не можуть ставати до ривалізації навіть з пересічними приватними бібліотеками, та вже згадувані справи тут причиною. — Хоч несення духової підмоги членам Т-ва у формі книжки є неменче важне від підмоги матеріяльної, та в таких умовинах бібліотека т-ва мусіла обганяти, так сказатиб, перші потреби.

Закуповується книжки, що тішаться найбільшим зацікавленням серед читачів. — Це в першій мірі літературні новини, а дальше книжки, для доповнення самосвіти, отже переважно з обсягу суспільних наук, економії, публіцистики, історії і ін.

Слід сказати, що увійшло вже у звичай, який перестерігається, що функцію бібліотекаря поручається представниці студенток у Виділі. І так бібліотекою заряджували протягом її існування: п. Карпенцівна Ст., Ясеницька М., Ґоянюківна М., Лисівна О., Пшепюрська М. і Крвавич Д.

МИКІТА ІВАН.

УКРАЇНСЬКІ КОРПОРАЦІЇ В КРАКОВІ.

Може иайкраще повинно відчути вагу та потребу сильної орґанізації укр. студентство, якому судилося на еміґрації здобувати собі знання. Ліпше чи гірше поставлені студентські Т-ва, що гуртують в собі людей з ріжними політичними й ідеольоґічними переконаннями не дають вповні цего, чого вимагає від нас ся хвиля.

Маючі характер чисто професійний в основу своїх завдань кладуть в першу чергу репрезентацію студентства та забезпечення його морально і матеріяльно. Тому оказується потреба чогось, що далоби ідейне згуртовання карних одиниць охочих до праці та посвяти, споєних між собою правдиво товариським співчуттям, згуртованих орґанізацією, що спираласьби не на скількости, але на якости та доборі членів через одноголосну згоду.

Такою орґанізацією є саме корпорація.

Перші студентські корпорації повстали в Німеччині, по війні, в 1815. р. Дня 12. VI. цего самого року засновано там в місті Єні першу німецьку корпорацію Burschenschaft з девізою: »Ehre, Freiheit, Vaterland“ (Честь, Свобода, Вітчина). З початку ці корпорації переходили ріжні крізи та реорґанізації та коли прийшов слушний час, 1810 р., вони сповнили вповні свою задачу. В часи коли для Німеччини минула небезпека, в життя буршеншафтів почав вкорінюватись щораз то більше деморалізуючий чинник.

Місце давного девізу заняв новий »Wein, Weib und Gesang« (вино, жінка й пісня). В переповнених димом з тютюну та випарами пива кнайпах проводили вони більшу частину свойого студентського життя. Такий стан німецьких корпурацій став причиною, що часть студентства і громадянства з резервою та упередженням ставилось до всего, що корпоранцьке. Та по світовій війні повстають нові корпорації, які відновляють гарні традиції студентства та стають на висоті свойого завдання, вірні своїм світлим традиціям та вибраному девізові.

Ідеї кинені в Німеччині закорінилися глубоко і в інших народів, між якими й українці не позістали по заду.

І так бачимо перші українські корпораціі в Чернівцях (Січ, Запорожжа, Чорноморе), у Відни, Данціґу (Чорноморе, Галич, Зарево), Познані (Чормоморе) та на кінець у Кракові.

Повна кристалізація здорової, творчої, національної думки, вироблювання студентських а зокрема історичних традицій, боротьба з опортунізмом і перестарілими рабськими засадами, сталення характеру, вироблювання карности та точности почуття обовязковости та чести, це ціли корпорації. Кожда корпорація установляє собі клич, який заключає в собі її ціль. Що до кличів майже усі українські корпорації є зі собою згідні. Корпорації мають свої краски, яких ношення витворює в членів відповідальність за себе та за свої вчинки і то з огляду на себе самого, як і з огляду на цілу Корпорацію та її престіж.

Орґанізуючи в собі молодих ґімназіяльних абсольвентів, виховує з них активних ідейних громадян з національно-самостійницьким світоглядом, які колись певно зможуть заняти відповідальне становище у народньому житті. Орґанізація Корпорації є оперта на гієрархії та карности. Її члени діляться на стяг новиків, лицарів та батьків (членів Старої Хати). Новиком може стати кождий студ. високих шкіл української народности, що зложить відповідну заяву, що всякі довірочні справи корпорації буде держати в тайні. Дорадником та проводирем новика є назначений лицар, що зветься дядьком. Всі новики підлягають одному з лицарів т. зв. »Старшому Лицареви«, який ними опікується, роздає їм роботу, пояснює статут і правильник та приготовляє до переходу в лицарі. Вимогами до переходу новика в стяг лицарів є: присутність на призначеній скількости сходин К[1], виявлення певного зацікавлення та знання в громадянських справах, визнаватись в сучасних укр. ідеольоґічних напрямах, знати рідну історію, статут, правильник та кодекс чести, врешті одноголосна згода лицарів.

Духовим і орґанізаційним центром К! є стяг лицарів, що вибирає з поміж себе управу зложену з трьох членів. I.-й член референт внутрішних справ, II. референт зовнішних справ, і III. член. писар. Управа намічує плян праці на якийсь час, яку по

---

[1] К! означає корпорацію.

затвердженні Загальними Зборами (Великим вічем К!) переводить в життя. Крім Заг. Зборів відбуваються раз на тиждень Віча К!, в програму яких входять звичайно, реферати, жива ґазета та огляд преси. На кождому Вічу мусять бути присутні усі члени К! Неприсутність карається строго.

По скінченню студій переходить лицар самочинно в стяг батьків членів »Старої Хати«. Їх завданням є тримати звязок з К!, підпомагати її морально та матеріяльно та слідити за напрямом її праці. Крім членів звичайних мають К! К! ще надзвичайних членів, які складаються з почесних членів, членів репрезентантів і пань прихильниць.

К! »Сян«. Першою, корпорацією, що повстала у Кракові є К! »Сян«. Уздоровлення відносин серед укр. студентства в Кракові та виелімінування споміж нього деструктивного чинника, що спинював його хід до здійснення наших завдань, а яким являлися лівіші уґрупування краківського студентства, стали причиною, що дня 5. II. 1927. р. члени основателі К! »Сян« скликали її перші Звичайні Загальні Збори, на яких принято в члени 20 товаришів та вибрано управу.

В основу своїх завдань поклало К! »Сян« ідеольґічне вироблення та перевиховання себе на активних укр. громадян, поглиблення знання із суспільно-політичної та економічної ділянки. Теоретична підготовка до практичної праці на зах. землях України. Плекання культу героїв та національних свят, фізичне виховання своїх членів. Дорогою здійснювання цілей були сходини з рефератами і дискусіями а також сходини в роді семинарів. Протягом більш як чотирилітнього істнування К! було 82 сходин, на яких прочитано 68 рефератів. Крім рефератів у нутрі К! давала К! »Сян« для всего студентства т. зв. »живі ґазети«, які стягали велику скількість слухачів так з поміж студентства як і укр. громадянства. В »живих ґазетах« виголошувано статті на теми ідеольоґічні, політичні, суспільно-економічні та студентські теми, переплітані авторецитаціями а закінчувані гумористичною частиною. К! „Сян« перша влаштовує національні свята 1. листопада, 22. січня і инші. Вистаралася у місцевої влади о дозвіл на оправу могил поляглих Героїв на Домбю, зорґанізувала протестаційне Віче проти большевицького терору на Радянській Україні, врешті влаштувала першу панахиду на гробах в дні Зелених Свят. Хотячи плекання культу Героїв зробити постійним та заохотити до цего й укр. громадянство. К! »Сян« дає почин до заснування Т-ва »Охорони Воєнних Могил« в Кракові, жертвуючи на це Т-во 50 зол. Цею дорогою здобула собі К! Сян признання укр. громадянства та студентства. Маючи добру славу приєднання для себе прибуваючих що року до Кракова молодих студентів, довела до того, що в 1928 р. числила вже 60 членів. Щоби мати можність науково підтвердити свої погляди, всі члени К! оподатковуються добровільно на грошеву суму, відповідаючу їхнім місячним приходам на закупно бібліотеки, яка по постепенному зрості

числить тепер 158 томів. Завдяки праці та вірі в здійснення своїх завдань К! Сян перебирає в тому часі духовий провід всего українського студентства в Кракові. Крім внутрішньої діяльности члени К! працюють в инших студентських і громадянських Товариствах як »Укр. Студ. Громада«, »Просвіта«, »Охорона Воєнних Могил«, »Рідна школа« і инших.

На останніх Загальних зборах К! принято новий правильник враз з постановою ношення красок К! (шапки з ельблємами, бинди і емблєму). По новому правильникові новик називається юнаком, лицар козаком, І. член Управи старшим, II. член Управи місто старшим і III. член Управи писар. Управа носить назву »Старшина К!« Першими членами К! »Сян« а по новій номенклятурі старшими від її заснування були товариші: Бахталовський Богдан, Залуцький Зенон, Боднарук Гриць, Ничай Володимир, Воєвідка Ярослав, Луцький Антін, Дзюбановський Теодор і Постригач Володимир. Тепер Старшина К! представляється слідуючо: Старший Жуковський Антін, м. старший Баран Остап і писар Грицай Анатоль.

К! »Чорноморе«. В 1928. р. повстає друга Корпорація під назвою »Чорноморе«. Честь, Україна, Товарискість, це клич, в імя якого покликано її до життя. Назву і все инше приняло краківське »Чорноморе« від К! в Познані, яка є одною з братніх К! К! »Чорноморе«, що не позістають між собою в залежности як філії, але є рівнорядні. Дня 3 травня 1928. р. зійшлися члени основники на Установчі, Збори на яких принято статут та вибрано тимчасову Управу. По затвердженню університетськими властями статута К!, на Вічу, що відбулось 16 червня цегож року, проголошено її формальне існування. Другого дня (17. VI.) на Святочному Вічу по переведенню відповідного іспиту випасовано на лицарів К! 9 членів основателів (І член Управи був випасований та заприсяжений перед тим). Цього самого дня відбулись І звичайні загальні Збори К!, на яких вибрано Управу та намічено плян праці. Щоби дати доказ, як ішла праця вже в початках істнування К! Чорноморе, зацитую цілий ряд рефератів, виголошених в тому часі: »Де сила там воля«, »Україна як антропоґеоґрафічна одиниця«, »Історія та розвій фашизму«, »О масонерії«, »Фільософія Націоналізму« і много инших з ідеольоґії, між якими публично виголошений був реферат »Про К! К!«, їх розвій та значіння. З новим акад. роком 1928/29 прибуває до К! чисельний нарибок, а за тим і життя в К! зачинає набирати відповідного розгону. В річницю 1. листопада влаштовано святочну »живу ґазету«, в склад якої попри инші статті входив реферат »Заняття Східної Галичини й Волині в 1918/19 р.«. Від того часу іде жива культурно-освітня праця в К!, а від часу до часу улаштовується реферати та »живі ґазети« для ширшої публики. З початку влаштовувано такі святочні зібрання тільки в річниці 1 падолиста та 22 січня, а опісля кожда важніща історична річниця находила відгук у публичному святочному Вічу. Щоби зорієнтуватися в інтензивности праці Чорноморців, скажу,

що пересічно випадало на кождого члена К! по одному рефератові триместрально. В цілі розповсюднення укр. справи, К! навязує контакт з чужонаціональними студентами. Ідучи за кличем »Честь«, який наказує зберігати свою честь, народа і К!, Чорноморці працюють і поза межами К!, а саме: в »Укр. Студ. Громаді«, »Просвіті«, »Т-ві Охорони Воєнних Могил«, »Аматорському Гуртку«, Студентському хорі. З ініціятиви К! Чорноморе відбулось в лютім 1931 р. студ. Віче в справі Л. Н. В. К! як цілість належить до Цесуса та видавничої спілки »Червона Калина«, Просвіти у Львові. Бібліотека К! числить близько 120 чисел. Пересічний касовий оборот К! виносить триместрально 500 зол. Слід зазначити, що за час не цілих 3 літ свойого існування К! зложила ріжні грошеві жертви на загальну суму 250 зол. (Пр. Рідна Школа 55 зол., инші ціли 108 зол.). Джерелом цеї жертвенности це постанова, на основі якої члени К! здержуються до мінімум від пиття та курення та рішення з дня 1. XII 1928. р., яким зобовязались корпоранти здержатись від обідів раз в тижні, в часі до 30. VI. 1929 р., а зложені гроші вислати на громадянські жертви. Пересічна скількість членів в К! вагається від 10-20. Многі не видержують дисципліни та підховавшись відпадають. Крім членів звичайних має К! ще членів надзвичайних — пані прихильниці в числі 4, а саме: Шлемко-Кабарівська, студ. Пед., маґ. Рабій, лєкторка Яг. Ун., Зінковська Юлія і Гуміняк Стефанія, студентки фільософії. Управу К! вели товариші: Кабарівський Богдан, Орловський Антін, Горницький Павло і останньо Микіта Іван.

Наймолодшою з поміж трьох істнуючих корпорацій в Кракові є К! »Хортиця«. Перші сходини членів основателів відбулись 24. XI. 1929 р., а офіціяльне її існування проголошено щойно в маю 1930. р. по затвердженню унів. властями її статута. Основниками К! Хортиця були товариші: Пасічинський Маріян, Гриневич Ярослав, Качала Степан і Ставничий Осип.

В рік після основання числить К! 21 членів. За той час зложено невелику бібліотеку, яка числить тепер 24 томів.

Працею, яку вже тепер розвиває К! »Хортиця«, напевно здобуде собі рівнорядне місце між двома нашими тутешніми К! К!

СПИС ГОЛОВ Т-ВА У. С. Г. В КРАКОВІ.

1) Винницький Юліян в рр. 1924/25 і 1925/26
2) Лятишевський Мирон 1926/27
3) Совяковський Ярема 1927
4) Витвицький Василь 1927-1928 (до 31. I.)
5) Гайдукевич Олександер 1928 і цілий р. шк. 1928/29
6) Ничай Володимир 1929/30
7) Кобільник Володимир 1930/31 (до мая 1931)
8) Красник Іван 1931.

ЗМІСТ:

Збірна виставка праць Олекси Новаківського в краківській палаті мистецтв 1911 р

Аматорський гурток при філії »Просвіта« в Кракові після вистави »Назар Стодоля« 1928 р.

Парох. Церква св. Норберта в Кракові (вид від сторони плянт).

Виділ та представники Суду Чести і Контрольної Комісії У. С. Громади в шк. р. 1930/31.

Члени Хору »У. С. Громади« після Шевченківського Свята в дні 15. III. 1931 р. В середині представники краківського громадянства з проф. Б. Лепким на чолі.

Члени корпорації Укр. студентів »Сян« (в середині сидять члени Управи з єї І. членом З. Залуцьким.) (Світл. в 1928 р.)

Укр. корпорація »Чорноморе« (1931.)
(в середині почесні Пані і І. член К. І. Микіта)

Укр. корпорація »Хортиця« (1931).

Педагогічна секція при »У. С. Г.« (1931).

Пластова секція при »У. С. Г.« (1930).

Літерат-мистецький гурток »Ладо« (1930).

Т-во Укр. Студентська Громада в Кракові в 1930 р.
(Знимка зроблена під колюмнами старого Університету).